విజ్ఞప్తి.

సత్యహరిశ్చంద్రీయాది పురాణ నాటకంబులను, విజయనగర నాశనాది సుప్రసిద్ధ చరిత్ర నాటకంబులను, బలువురు పండితు లౌ లౌనన వ్రాసి తన కీర్తిచంద్రికల నెల్లయెడల వ్యాపింపఁ జేసిన కోలాచలము శ్రీనివాసరాయ కవిసోముఁ డాంధ్రలోకంబునకుఁ బరిచితుండు గావున నాతని నాటక రచనా విశేషంబుల నుడువఁ బూనుట యెగ్గుగఁ బరిగణింపఁ బడునేమో! ఆంగ్లేయ భాషయందుఁ బ్రపంచ నాటక చరిత్రమునే రచించిన మహాశయుని నాటకానుకరణ మిట్టిదని వ్రాయఁ బూనుటకంటె నూహింప విడుచుటమేలు. ఆకవి శిఖామణి రచించిన నాటకములలో నే యితర నాటకంబున కిందును దీసిపోవనిదై వెలయు నీ “అర్జునగర్వభంగము” తన పాత్రకోత్తముల మరులుగొలుప నిప్పుడు బయలు వెడలియున్నది. ఆంధ్రులాదరింపఁ బ్రార్థితులు.

భారతయుద్ధానంతర మర్జునునకుఁ గల్గిన గర్వభరంబు నివారించుటకై శ్రీకృష్ణుండు సంకల్పించి, జైమిని భారత వీరుల నతని కెదురొడ్డి, యనుగనుగున కాకిరీటికిఁ బరాజయ మొదవించుచుఁ, దుదకు బభ్రువాహనుచేఁ జంపించి, మరల ననుగ్రహించి బ్రదికించుటయే యిందలి యితివృత్తము. కావున ముక్కాలు మువ్వీసము జైమిని భారత కథ దీసనిమిడియున్నది. అంతమాత్రము కాక, ప్రదర్శనంబున కనుకూలముగ నుండి దిదృక్షువుల నాకర్షించి యానంద పరవశులఁ జేయ నందందుఁ గొన్ని చిన్ని మార్పులొనర్పఁ బడియున్నవి.

ఇంతియకాక యవశ్యము వ్రేలిడి చూపవలసిన యొక విశేష మిందుఁ గన్పట్టుచున్నది. అదేదన నీ నాటకమునఁ బెక్కు స్త్రీపాత్రములు మిక్కిలి ధీరములై పురుష పాత్రముల కెందును వెనుదీయకుంటయకాక ధైర్యసాహసంబుల వానిని మించియుండునట్లు చిత్రింపఁబడియున్నవి.

అగ్నిదేవుఁడు సైతమర్జును నెదుర్కొన నోడి నప్పుడు జ్వాలాదేవి కయ్యమునకుఁ బోవలెనని తనపతియగు నీలధ్వజుని బురికొల్పు సందర్భమునఁ బలికెను.

"చం॥ వదనమునందు భాసిలెడు వాఁడగు మీసలఁ దీసివేయుమా!
వదలుము నీకరస్థమగు వాలము; వేడుకఁ జీరఁగట్టుమా!
పదిలముగాఁగ నంతిపుర భామలఁజేరుము; యల్లిమాజడల్,
కుదురుగ గాజులున్ దొడిగి కుప్పెక నంబడఁ గొప్పఁ జెక్కుమా!"

అను పల్కులఁ దిలకించినప్పుడును, నా మాటలచేఁ బ్రోత్సాహింపఁ బడిన నీలధ్వజుఁడు సమరంబున కరిగి యోటుపడి వెనుదిరిగివచ్చిన వేళ మరల జ్వాలాదేవి పలికెను.

"చం॥ అరులనెదిర్చిపోరుచు జయంబును దెచ్చిన క్షత్రియుండె, పో!
పురుషుఁడు; వానిపొందుఁగనియుండెడు దారయ, దార; క్షాత్రవృం
దుఁడయి పైనఁబడ్డతఱి యుద్ధము సేయక పాఱినట్టి కా
పురుషుని మోముఁజూడఁగని పొందు నఘంబు జనాళికెల్లెడన్."

అనువాక్యములఁ జూచినప్పుడును నీ జ్వాలాదేవి యెంతటి ధీమతిగా నొనర్పఁ బడియుండుట స్పష్టమగుచున్నది.

అంతనెపోక యాతరుణి యర్జునునకహితంబు గూర్చునని తాను కైకొని యతిచతురతతో గంగాదేవిచే

"గీ॥ కపట వృత్తిఁబూని కయ్యంబు నందున;
నెవఁడు నాదు సుతుని నేఁచిచంపె.
నట్టివాని శిరము నెట్టనఁ దెగుఁగాతఁ
దనదు సుతునిశిరముఁ దప్పులఁజేసి."

అనుశాపము పార్థున కిప్పించువఱకును మానక పట్టినపట్టి సాధించుటఁ జూడఁ బురుషులకంటె స్త్రీలు సాహసంబున నాటువమునందు లెక్కుడని నిరూపించిన యార్యుల వచనములు జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నవి.

ఇంకధర్మజుని నవసహాయంబు ప్రమీలారాజ్యమును బ్రవేశించిన తఱి నా మనోయూన స్త్రీసమూహా మొనర్చు చేష్టాదికములఁ జదివినచో తీరవలయుఁగాక వర్ణింపఁగాదు.

మఱియొకచోట బభ్రువాహనుండు పార్థుచే దిట్టువడి మఱలివచ్చి జనకునితోఁ గయ్యమొనర్చుట పాడియా గాదా యని చింతించుతఱి నాతని పెద్దతల్లి యులూపి యాడిన వీరాలాపములు కడుంగడు ప్రశంసాపాత్రములు.

ఇట్లే కాంతా ప్రాముఖ్య మీ నాటకంబునఁ బెక్కుచోట్లఁ గానవచ్చుచున్నది. అరసి చూడ, సాధారణంబుగా నీకవి రచించిన యితర నాటకములందును గొలఁదిగనో గొప్పగనో స్త్రీలు మిక్కిలి ధీరలుగఁ జిత్రింపఁబడియున్నారు. ఇది యీకవిరచించిన నాటకములందలి ముఖ్యగుణము. తరుణుల కబలాత్వ మన్నచోటుల వర్తింపదని నిరూపించి యీకవి యొనర్చిన దేశోపకారము శ్లాఘనీయము.

ఈ కవితిలకుండు రచించిన యితర నాటకములవలెనే యీ నాటకమును బండిత పామరుల గౌరవాదరములఁ బడసి తనుగన్నవానికి శాశ్వతకీర్తి నొడఁగూర్చుఁగాక.

బళ్లారి,
26-1-1923.

ఇట్లు విన్నవించు నొక
భాషాభిమాని.

ఈ శ్రీనివాసరాయకవివర్యుని యెడ నత్యంత వాత్సల్యమును నాంధ్రభాషాసరస్వతి యెడ నత్యంతభక్తియుఁ గల మొలగవెలి చిన్న సంజీవరెడ్డిగారీ నాటకము నచ్చుపడుట కయినధనవ్యయమును భరించియున్నారని యాంధ్రలోకమున కెఱింగించుట కెంతయు సంతసించుచున్నాఁడను. ఇట్టి భాషాభిమానుల కాపరమేశ్వరుఁ డాయురారోగ్యముల నొసంగి యింకను నిట్టి దేశోపకార కార్యముల నొనర్పఁ బ్రోత్సహించుఁగాక.

ఇట్లు విన్నవించు
కె. శత్రుఘ్నరావు.

శ్రీనివాసుకవి జీవిత చరిత్ర.

ఎవ్వానివదన రాజీవరంగస్థలంబున నలువరాణి నిచ్చలును నట్టువలు సలుపుచుండునో! ఎవ్వఁడు కువ్యాఖ్యావిషమూర్ఛితయగు కాళిదాస కవితాసుకన్యకను దనదు సంజీవినిచేఁ దెప్పిఱిల్లఁజేసి, వెజ్జులమిన్నయని వన్నెకెక్కెనో! ఏమహామహుని దివ్యనామామృతమును వీనులారఁగ్రోలని యక్షరాస్యుఁడొక్కఁడైన నీభువిని గానంబడఁడో! ఏమహితచారిత్రుని యశఃకుసుమంబుల ధరియించి దివాకర నిశాకరులు పుష్పవంతులను సార్థకనామమును బడసిరో!

ఏవిద్వద్వతంసుఁడు అనన్య జనసామాన్యమగు మహామహోపాధ్యాయ బిరుదమునను మాన్యుఁడయ్యెనో! అట్టిచుళికీకృత సకల శాస్త్రజలధియగు కోలచల శ్రీమల్లినాథసూరి వంశమున మన శ్రీనివాస కవిముక్తామణి విరూపాక్షక్షేత్రమునకు సమీపమునందుండు కామాలాపురమను గ్రామమునఁ గ్రీస్తుశకం 1854-3-13 తేదీలకు సరియగు ప్రమాదీచ సంవత్సర ఫాల్గుణాసిత చతుర్దశినాఁడుద్భవించె. ఇతఁడు బాల్యముననే సంస్కృతభాషను జక్కఁగ నభ్యసించి, పిదప నాంగ్లేయ భాషయందసమానమైన దుష్యమును గడించి, కొంతకాలము రాజకీయోద్యోగిగనుండి, తర్వాత న్యాయవాదిపరీక్షలయందు తీర్ణుఁడై, బళ్లారి పురవరమున న్యాయవాదిగ వఱలుచుండె. ఇతనికి నొకకూఁతురును, నలుగురు కుమారులును, గలరు. మఱియు నితఁడు 1917 సం॥ ఏప్రిల్ 7-వ తేది దేహళీపురమున జరిగిన విద్వత్సభయంది ప్రసిద్ధిఁగాంచి, యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్సభకగ్రాసనాధిపుఁడుగ నియమింపఁబడియుండె. ఇట్లుండ నేతత్కవిచంద్రుఁడు రాజవ్రణపీడితుఁడై యాంధ్రకువలయంబు వసివాడఁగ కవిచక్రంబు బిల్లుపిల్ల 1919 సం॥రం జూన్ 23-వ తేది యస్తమించె

ఇట్లు విన్నవించు సుధీజనవిధేయుఁడు,

రావాడి వెంకటరామశాస్త్రి,

తెలుఁగు పండితుఁడు,

మునిసిపల్ హైస్కూలు, బళ్ళారి.

పురుష పాత్రలు.

1 ధర్మరాజు
2 భీముఁడు
3 అర్జునుఁడు
4 నకులుఁడు
5 సహదేవుఁడు
6 రాజులు
7 శ్రీకృష్ణుఁడు
8 సాత్యకి
9 అనిరుద్ధుఁడు
10 వృషకేతు
11 బ్రాహ్మణులు
12 నీలధ్వజుఁడు
13 మంత్రి
14 అగ్నిదేవుఁడు
15 నావికులు
16 సౌబరిముని
17 హంసధ్వజుఁడు
18 శంఖలిఖితులు
19 సుబుద్ధి
20 భటులు
21 సుధన్వుఁడు
22 విశ్వేశ్వరావధాని
23 మేధోపహోత్ర
24 బ్రహ్మరాక్షసి
25 శిష్యులు
26 మల్లహోత
27 సరహోత
28 భీషణుఁడు
29 బభ్రువాహనుఁడు
30 ప్రతాపుఁడు
31 జయరత్నము
32 భట్టు
33 దుర్బుద్ధి
34 దుస్స్వభావుఁడు

స్త్రీ పాత్రలు.

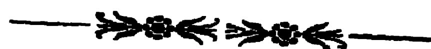
1 జ్వాలాదేవి
2 గంగాదేవి
3 ప్రభావతి
4 లీలావతి
5 శాంతిమతి
6 ప్రమీల
7 సుశీల
8 సుచేల
9 సుక్రీల
10 విఃల
11 విలోల
12 గుః జాం
13 తమాల
14 అవక్రీల
15 సుహంతిల
16 సుహాల
17 విశాల
18 శకుంతల
19 కమల
20 విచికల
21 హిమాచల
22 కోకిల
23 చిత్రాంగద
24 ఉలూపి

శ్రీ

జైమిని భారతము

అర్జున గర్వ భంగము.

నాంది

సూత్రధారుఁడు.

శా॥ శ్రీవిలసిల్ల సర్వజ్ఞుని సేమముఁ జిత్తమునందుఁగోరి యా
గానస ధుర్యుఁడై నెపలు నర్జున ప్రాణముఁగాచి సవ్వలో
కాపలి, బొజ్జలో నిడుచు నంపెట నుండెడు సచ్చిత్తుఁడై సౌ
ఖ్యాపహ సంపదాయువు లుదారత నిచ్చును వీక్షు నెల్లెడన్.

[అనుబంధము 1.]

సీ॥ భాసిత కవిసార్వభౌముఁడై నాటక
కవి చక్రవర్తియై క్రాలు నెసఁగె ।
ప్రాపంచ నాటక ప్రదర్శకోద్ఘాతాదులఁ
ప్రకటించి బోధించు ప్రాజ్ఞుఁడెవఁడు ।
చరితాంశ నాటక సారప్రాంతిముతో
రూపకంబు లొనర్చె రూఢి నెవఁడు ।
స్వల్పకాలమునం దనల్ప నాటక కావ్య
రచనల గోటిచె గవి నెవఁడు ॥

గీ॥ అభినయ జ్ఞాన సంపూర్ణుఁ డాఢ్యకారి ।
సైమె వెలిఁగెడు రసిక శిఖావతంసు ।
డెవఁడు బళ్ళారి పురములో నెలమిగాంచు
వాసి.విశిష్టే కే. శ్రీనివాసుఁడతఁడె ॥

బభ్రువాహన నాటకము.

ప్రథమాంకము—ప్రథమరంగము.

(ధర్మరాజు, భీమార్జున, నకుల, సహదేవులు, కొందఱు రాజులు, శ్రీకృష్ణులు, సాత్యకి, అనిరుద్ధ, వృషకేతు, బ్రాహ్మణులు.)

ధౌమ్యుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు } ధర్మతనయా! అశ్వపూజ సంపూర్ణమాయెను. ఇఁక నీ బిరుదులను బంగారు ఫలకమున లిఖించి, గుఱ్ఱమునుఁబట్టి కట్టువానిని జయింపఁగల వీరాధి వీరులను దీని వెంబడించి పోవులాగున యాజ్ఞయిమ్ము.

ధర్మరాజు—(కృష్ణునిఁ జూచి) కృష్ణా! నీ యానతిలేక, చేనావగింజంతపనిఁ జేయనోప. గావుఁ నీ బ్రాహ్మణోత్తములు నుడువు కార్యంబునకు నెవ్వరర్హులో, తురగ లలాట ఫలకమునందేమి లిఖింపవలెనో, యవి యెల్లను నీవే దీర్చునట్లు ప్రార్థించెద.

కృష్ణుఁడు—ధర్మతనయా! దీనికింతగ మాటలేల? అశ్వమును వెంబడింపఁదగిన వీరుఁడు మన యర్జునుఁడున్నవాఁడుకదా? ఇఁక గుఱ్ఱపు ముఖముపైఁ గట్టఁబడు ఫలకముమీఁద నీపద్యమును వ్రాయఁదగును.

మ॥ యమిలోకావనుఁడైన ధర్మజుఁడు సత్క్రియుతుం, డశ్వమే
ధమునేయన్ దలపెట్టి, యీహయమునున్, బాఁబంపె, దేశాళిస
ర్వమునన్ గ్రిమ్మరిలంగ, దానినెవఁడే న్వారింపఁగాఁ గ్రీడి వే
గమెవానిన్ దగటార్చి తెచ్చును, దురంగంబెల్లరున్మెచ్చఁగన్ ॥

ధర్మజా! ఇంతయ చాలును. ఇఁక దీని రక్షగ వెంబడింప మన ఫల్గును నకు నానతి యిమ్ము.

ధర్మ—(అర్జునుఁజూచి) సోదరా !

> ఉ॥ అభవు నెదిర్చియోర్చితివి యాజినిసెల్లరుఁగాంచి మెచ్చఁగన్,
> శుభముల నింద్రుఁడందఁగను ద్రుక్కఁగఁ జేసితివీవు దైత్యులన్,
> త్రిభువనముల్ నుతింపఁగను ద్రొక్కఁగఁ జేసితివీవు భీష్ము, దు
> ర్లభమగు నెట్లు దుగ్విజయలాభము? సోదర! క్షేమమందునా ॥

సోదరా! ఇట్టి నీవు దిగ్విజయలాభం బందుదువనుటకు సందియంబు లేదు. శుభకాలమ్మిది. వేగమ్మె తురంగము వెంబడింపుము.

అర్జును—అగ్రజా! తమ యానతి శిరసావహించి యొనర్చెద.

[అనుబంధము 2.]

కృష్ణుఁడు—అర్జునా! నీ భుజవిక్రమమువల్లను, నీ శరలాఘవము చేతను, నీ యస్త్ర సంపద సాహాయ్యమునను, నీవు దిగ్విజయ మొనర్తువనుటకు సందియములేదు. అయినను భారత రణాంతమున, నిలిచిన రాజు లెల్లరు, హరిభక్తులు కావునసే భుజసత్త్వ సంపన్నులు కావున వారి నెదిరించి జయించుట దుస్తరము. హెచ్చరికఁగఁ బోవసర్పుము.

అర్జును—కృష్ణా! వెఱవకు.

> చ॥ సురులకుఁగాను రాక్షసుల ద్రుక్కఁగఁ జేసితి నీటిలోన, శం
> కరు నెదిరించి గెల్చితిని కాననసీమను; మేటికయ్యమం,
> దరుదుగ ద్రోణభీష్ముల రణావనిఁ ద్రుంచితి; నా కసాధ్య మే
> దురమునఁ దుచ్ఛభూపతులఁ దున్మెడు కార్యము? పోయివచ్చెదన్ ॥

కృష్ణుఁడు—అర్జునా! నీవు సురక్షితముగఁ బోయిరమ్ము.

[అర్జునుఁడు నిష్క్రమించును.]

కృష్ణు—(స్వగ) తాను శస్త్రాస్త్ర సంపదకలవాఁడననియును గాలకేయాది రాక్షసులఁ జంపితిననియును, శంకరునితోఁ బోరి పాశుపతాస్త్రము వరంబుగఁ గొంటిననియును, గురుభీష్మాది యోధవరుల గూల్చితిననియును వీనికి గర్వంబు తలకెక్కినది. ఈతూరి వీనికి ముఖభంగమగును. ననుఁ బొందినవానిని నరిషడ్వర్గంబులలో నెద్దియేని నాక్రమించుకొనినచో, దానిని వదలింపఁ జేసి చక్కని మార్గమునకుఁ దెచ్చుట నాపని. కావున నిప్పని నే నొనర్చెద. [నిష్క్రమించును.]

—:0:—

ద్వితీయ రంగము.

(నీలధ్వజుఁడు, మంత్రి, అగ్నిదేవుఁడు, జ్వాలాదేవి)

నీలధ్వజుఁడు—(అగ్నిదేవునిఁజూచి)

ఉ॥ పావక! నీవు నాగృహముఁ బాయక యుందువు సర్వకాలము౯,
గావున నెట్టిభీతియును గల్గదు నాకని నమ్మియుంటిఁ గా
నీ విపుడేల శాత్రవుల నీఱుగఁజేయక వచ్చితయ్య, నా
భావక మెల్ల నీఱగును, పార్థుఁడు నాపురిఁ జొచ్చెనేనియు౯॥

అగ్నిదేవా! నీవేల రణరంగమునుండి మరలివచ్చితివి? శాత్రవులు విజృంభించి కేకలు వేయుచు నగ్గలంబగు మొగ్గరంబులచే లగ్గకుఁ బ్రయత్నించుచున్నవారే? పార్థుని నిరాఘాట మగుధాటి నడ్డగింప నీ దివ్య సాహాయ్యముదప్ప నా తరమగునా? అగ్నిదేవుఁడు నీలధ్వజుని యిల్లటపుటల్లుఁడు కావున పరరాజులా పురిని మొగమెత్తియైనఁ జూడనోపరని జనులాడు పంతపు వచనమ్ములు నేఁటికి వమ్మయ్యెనుగదా? అలనాఁడు నీ విడిన ప్రమాణము నమ్మిగదా నాగారాబు కూఁతురగు స్వాహాదేవిని నీకిచ్చి వివాహ మొనర్చితిని.

అగ్ని—మామా!

ఉ॥ మానుమ పోరుమాటలిఁక మామ! ధనంజయుఁడై కిరీటి, తా
సేనను గాచుచుండును విచిత్రగతిన్, వితమయ్యె నాబలం,
బా నరు తోడినీడగుచు నచ్యుతుఁడే స్తుతి నిల్చియుండు; నీ
యానను మా! దురంబువిడి యర్జును మైత్రిని నుండ మేలగున్॥

మామా! రణభీరుఁడనై యాడు మాటలు కావివి. విజృంభించి నీ సుతులకుఁ దోడ్పడి యుద్ధమొనర్చుచుండ, ఫల్గునుని పోటు బలమయ్యెను. దానిని సైఁపనోపక సేనాగ్రహంబున పార్థుని చతురంగ బలమెల్లఁ గాల్పఁ దొడంగితి. అర్జునుఁడు నన్నుఁ బలువిధముల వేఁడికొనెను. దానిని నే లక్షింపక మరల విజృంభించితిని. దానికిఁ గిరీటి కినిసి నారాయణాస్త్రము ప్రయోగింప నది యమోఘంబని దానిని శరణువేఁడి పార్థునితో నెయ్యము సలిపి కయ్యము మాని వచ్చితిని. ఇఁక నీవు నర్జునునితో సంధియొనర్చికొని నవనాశ్వంబు నతనికప్పగించుట శ్రేయస్కరము.

నీల—(జ్వాలాదేవిం జూచి) దేవీ! మనము వన విహారంబు సలుపుతఱి నా యధ్వర హయంబును నీవుఁ గని దానినిఁ బట్టియిమ్మని వేఁడఁగ వినోదమని దానిఁ బట్టియిచ్చితిని. వినోద మనర్థమాయెను. ఇపుడా హయంబును రయంబుగ నర్జునునకు నప్పగింపమేని గీడు మూడునని మన జామాత హితంబుపదేశించుచున్నవాఁడు. నాకును నా రాజ్యంబునకును నది క్షేమంబని నేనెన్నెద.

[అనుబంధము 3.]

జ్వాల—ఏమీ! నాథా! ఏమిమాట లాడితివి. భీరువాడఁదగిన మాటలు శూరుఁడాడఁదగునా? మగువ యాడఁదగిన మాట మగవాఁడాడ.

నగునా? అంగన కంతఃపురంబు కాంతి హెచ్చించి నటుల, పురుషు నకు రణరంగము కాంతి హెచ్చింపఁజేయునుగదా? ఇఁక నీ జామాత్ర మాటలు నిజమని నమ్మితివియా? ఈ జామాత మన ఇంటికి దశమ గ్రహముగ నున్నవాఁడు. ఇతఁడు మన కల్లుఁడు కాఁడు. మన యశః పటమున కంటినమ్ముల్లు. తన వచనభ్రష్టతకై నను జంకఁడు. నాథా

కం॥ పట్టిన కార్యము వదలుట
పట్టగునే యెందు భూమి పాలకులకు? నీ
పట్టున హయమును వదలిన
రట్టగు; నామాట హితము, రమణా వినుమా!

నాథా! పట్టినపట్టుదల వదలుట రాజధర్మము కాదు. తనకు సముఁడగు శత్రువు యుద్ధమునకు దొరకుట దుర్లభము. దొరకినపుడు రణ మొనర్పక శరణని రిపు పాదాక్రాంతుఁడగుట నీచ క్షత్రియునకుఁ జెల్లునుగాని యుత్తమ బాహుజునకుఁ జెల్లదు. ఈ యగ్ని విశ్వాస ఘాతకుఁడు. తిన్నయింటినిఁ బెకలించువాఁడు. తన ప్రాపున నమ్ముకొని యుండు వారి యెడనమ్మక ద్రోహ మొనర్చి చంపువాఁడు. కావుననే యాశ్ర యాశుండని యితనికిఁ బేరు వచ్చినది. ఈ ధనంజయుఁడు కనుపుబ్బఁ దని యజీర్ణరోగంబునఁ బీడితుఁడై యుండ నా ధనంజయుండు ఖాండవ వనమును మందునిచ్చెను. ఆ కారణంబున నితఁడా యర్జునుని పక్షమూని నిన్ను భక్షింపఁ జూచుచున్నవాఁడు. మోహనాంగా! ఈ బహుభక్షకుని మాటలు నరకుఁ గొనక దురమునకు వెడలుము. గెలిచినచో ధరనెల్ల నేలుదువు. మడసినచో సురరాజ్య మేలుదువు.

నీల—నాతీ! నీవాఁడుదానవు కావున కర్తవ్యాకర్తవ్యంబులు దెలియక, వెనుకముందాలోచింపక, మేలుకీళ్లెఱుఁగక, మాటలాడు చున్నావు. అర్జునుఁడనిన సామాన్యుఁడా?

నీల— సీ॥ కాలకేయాదులఁ గలనులో గెలిచిన శూరాగ్రగణ్యుఁ డర్జునుఁడె యతఁడు

జ్వాల— మునియాగ్రహంబున నునికిపట్టునులేని దితిజులఁ జంపుట దిట్టతనమె?

నీల— ఎక్కటికయ్యమందీశ్వరుఁ గెలిచిన పటుపరాక్రమశాలి ఫల్గునుండు

జ్వాల— కారుణ్యమునుగను పౌరాణ పురుషుని నెదిరించు పనియెంత యేపొ తెలియ?

నీల— పవనమిత్రునకు ఖాండవమేర్చి యిచ్చిన సత్త్వశాలి యతండె సవ్యసాచి

జ్వాల— ఇఱువురుజతఁగూడి యింగలం బంటించి యింధనంబులఁగాల్చు టెంతపనియొ?

నీల— కురుముఖ్యు భీష్ముని నురుశరావళినాజి గెల్చిన శూరుఁడు క్రీడియతఁడె

జ్వాల— అలశిఖండినినడ్డు పెట్టిడాఁగుచుఁదన తాతను జంపఁగ ధర్మమగునె?

నీల— గీ॥ అఖిల శస్త్రాస్త్ర విదుద్రోణు నాజినోర్చి

జ్వాల— అన్యుకేమాడుచుఁ గెలుచుట యగునె నీతి

నీల— ధీరుఁగర్ణుని గెలిచిన శూరుఁడితఁడె

జ్వాల— శాపహతుఁజంప నెంతటి సాహసంబొ॥

నీల—ప్రేయసీ! పటుపరాక్రమశాలియగు పార్థుని పౌరుషంబు నేనెంత నుతించి యొత్తి పలికినను, నాప్తాత్మ్య విషయముపం దేదోయొక నింద నారోపించి నీవు పలుకుచున్నావు. ఏనాఁడును నీవు నాయెదుట నిలిచి యిన్నింతగ ధిక్కరించి పలికినదానవు కావు. అది యేమికారణమో? నేడిచ్ఛానుసరణి నీనోటికి స్వాతంత్ర్యమిచ్చితివి. నీమాటలు నే వినను.

జ్వాల—నాథా! నిజము పలికితివి. ఇదివఱకును నీవు వీరాధి వీరుఁడవని నినుఁ బూజించుచుంటిని. నేను వీరసతినని గర్వించి నిక్కియుంటిని. నేఁడది వ్యతిక్రమంబయ్యెను. ఆ బీభత్సునకు నవనాశ్వమప్పగించి శరణాగతుఁడగుట కంటెను బీభత్సము మఱి యొద్దియులేదని నాతలంపు.

నీల—నాతీ! ఊరకయుండక, నీవీరీతిఁ దులువకూఁతలు కూయుట తగదు. వెడలిపొమ్ము.

జ్వాల—అటులనా! (కోపమూని)

చం॥ వదనమునందు భాసిలెడు వాలగు మీసలుఁ దీసివేయుమా!
పదలుము నీకరస్థమగు వాలము; వేడుకఁజీరఁ గట్టుమా!
వదిలముగాఁగ సంతిపుర భామలఁ జేరుము; యల్లుమాజడన్,
కుదురుగ గాజులక్క దొడఁగి కుప్పెకసంబడఁ గొప్పుఁజెక్కుమా!

నాథా! బరువుచేటుగ బారెడు మీసములు పెట్టుకొననేల? తీసివేయుము. హస్తభూషణముగ నీకృపాణమేల? అది నాకందిమ్ము. పౌరుష నిరూపణకునై తలపాగయు సంగరేఖయు ధరింపఁనేల? చీరఁ గట్టి అవి కేఁ దొడుఁగుము. సింహాసనాభరణమ్ముగ నినుఁబోలు పిఱికి యుండనేల? అంతఃపురంబుఁజేరి నారీగణ భూషణముగ నుండుము. నేనిపుడేపోయి యాయర్జునుని రూపుమాపెద.

[అనుబంధము 4.]

నీల—(అగ్నినిఁజూచి)పావకా! జూచితివియా! మాయ స్త్రీకు నేఁడు భ్రాత్రావేశమైనది. నారియయినను పౌరుషము హెచ్చయినది. ఈ మగువ మాటల పోటులు నాకు హృదయ శల్యములై బాధించుచున్నయవి. అవమానాగ్నిలోఁబడి కాలుచున్నట్లు నాశరీరము తపించుచున్నయది. ఇచట నే నిలువఁజాల. యుద్ధరంగముకకుంబోయి సవ్యసాచితో యుద్ధమొనర్చెద. జయాపజయంబులు దైవాధీనంబులని తలంచెద. ఇచ్ఛయింతువేని నీవు నాకు సహాయ్యము చేయుము. (జ్వాలం జూచి) దేవి! నీవాగ్భల్లములఁ గ్రుచ్చి నన్నుఁ జంపకు. నీవు లోనికి వెడలుము. నేనిపుడే యుద్ధముసకుఁ బోయెద. [నిష్క్రమము.]

తృతీయ రంగము.

(నీలధ్వజుఁడు, జ్వాలాదేవి).

నీల—(పఱుగిడి యూపిరి విడుచుచువచ్చి పరుపుపైఁ బడును.)

జ్వాల—(ఉలిచ్చిపడి చూచి) నాథా! ఇదియేమి? ఇంతగ నాయాసపడు చున్నవారు. యుద్ధమేమాయెను? మీ శరీరమెల్ల రక్తము నిండి ప్రవహించుచున్నదదియేల?

నీల—(నిట్టూర్పు విడుచుచు) ఓసీ! చెడుగా! నీ యనిష్ట ముఖమును నేను జూడనోప. ఇచటినుండి వెడలి పొమ్ము. నా యింటినుండి వెడలి పొమ్ము. నా పురమునుండి వెడలిపొమ్ము. నా రాష్ట్రమునుండి వెడలి పొమ్ము. నిలువవలదు. వెడలుము. పొమ్ము.

జ్వాల—నాథా! ఇంతగ నాగ్రహించెదవు కారణమేమి?

నీల—భ్రష్టా! కారణ మడిగెదవా? నీ పలుకు కూఁతలకు సహింపనోపక కదా నేనింతటి చెడుగునకు గుఱియైతిని. జగదేకవీరుఁడగు నరుని కెదురై, పోరున నా శూరుని శరవారిమును సైపనేరక శరీరము రుధిర ప్రవాహంబున మునుఁగుచుండఁ బోరుమని పాఱివచ్చితిని. మగువ మాటవిని వగలు దెచ్చికొంటిని. "స్త్రీబుద్ధిః ప్రళయంకరీ" యను నది నీనుండి స్థిరమయ్యెను. ఒకతూరి నీమాట వినినకారణంబున, నా బలమెల్ల నాశనంబయ్యెను. నా ప్రాణములు పోవునంతటి కాలము తటస్థించెను. ఇఁక నీవిచటనుండినచో నా యింటితనము పాడగును. నా ప్రాణములు పోవును. కావున నీ విచటినుండి యీ గడియనే వెడలుము. నీ ముఖమునేఁజూడనోప. ఇపుడే యిచటినుండి వెడలకున్న సేవకులఁ బిలిచి వెళ్లఁగెంటించెద. వెడలుము.

కం॥ చెడుఁగా నీవిట నిలువక
వెడలుము నా యింటినుండి వేవేగమె; నీ
వెడఁగుటికిఁ జెల్లదిచ్చట
పడిపొమ్మా దిక్కులేని బడుగయి భూమిన్.

జ్వాల—పౌరుషహీనా! శూరవారముతోఁ బోరి వారిం బరిమార్పక నారిని జేరి నోరుపడిపోవులాగున వాదొనరించెదవా? మంచిది క్షత్రియ పురుషుఁడవై శాత్రవుఁడగు నర్జునునిఁ జంపలేక యేడ్చుచున్నావు. క్షత్రియ తరుణినగు నేను వానిని జంపెద. నాబలంబు నీవు గనఁగలవు. నీయట్టి పిఱికికి దారనై నే నుండఁజాల.

చ॥ అరులనెదిర్చి పోరుచు జయంబును దెచ్చిన క్షత్రియుండె, పో,
పురుషుఁడు; వానిఁ బొందుఁగనియుండెడు దారయె, దార; శాత్రవుం
డురియయి హైనఁబడ్డతఱి యుద్ధముసేయక పాఱినట్టి కా
పురుషుని మోముఁ జూడఁగనె పొందునఘంబు జనాళికెల్లెడన్.

కావున నీ మోముఁజూడనోప. నీయింట నుండనోప. వెడలిపోయెద.

[నిష్క్రమము.]

చతుర్థ రంగము.

(గంగాతీరము.)

(నావ నడపువారు, జ్వాలాదేవి, గంగాదేవి, నావికులు.)

[అనుబంధము ౫.]

—ఈ పావనగంగ మలయమారుతమునకు నలరుచుఁ దన తరంగములు డోలల బలె నూఁగుచుండ సంతసంబున మైమఱచి యున్నది.

నా కార్యసాధనకుఁగాను నేనొక యుపాయంబుఁ బన్ని యర్జునునకు నొక యపాయంబు యోజింపవలెను. మంచిది. ఈ యుక్తి సమంజసముగ నున్నది. ఫలించినచో నా జన్మసాఫల్యమవును. మంచిది. జెస్తవారు తీరముఁ జేరనిమ్ము.

(నావికులు సమీపించి)

జూటోదు—ఓరీ! మాటోడా! కసుపార బువ్వఁదిని వత్తము రా రా.

మాటోదు—జూటోడా! నీవెప్పటికిఁ దిండికిఁ జచ్చుచున్నావు. నేఁడు వేకువనుండి పదితూర్లు ఈతట్టునుండి యాతట్టుకు, ఆతట్టునుండి యీతట్టుకుఁ దిరిగిన నొకరూక యయినను రాలేదుగదా? మన పిల్లపాపలు నేఁడెటు జీవింపవలెను? పస్తుపడి చత్తురేమోకదా?

జూటోదు— పిల్ల పాపల జోలి యిపుడేల? చచ్చినఁజత్తురు. బ్రదికిన బ్రతుకుదురు. చచ్చినచో మాకాలి సంకెలి పోవును. బ్రదికినచో బిక్షమెత్తికొని జీవింతురు. వారిజోలి నాకంటలేదు. మాకల్లంగడి గతియేమి? ఆ ముండాకొడుకు కొండయ్య దుడ్డియ్యకఁగల్లుపోయువాఁడు కాఁడే? అప్పడిగిన అగ్గి యగ్గి యయి మండునే? సాయంకాలము గతి యేమి?

మాటోదు—నీకేమిరా యెచ్చటనుండియయినను దెచ్చికొందువు. కసుపు నిండ నాదుపిల్లలున్నవారు. మొన్నమొన్ననే పెద్దబిడ్డ రంగికి నోలి యని యిరువది రుపాయలు దెచ్చికొంటివి. మఱల నింకొక బిడ్డ నమ్మఁజూచుచున్నావు.

జూటోదు—అట్టి రుపాయలెన్ని దినములుండును రా? పెండ్లికిఁ గూడిన వారికిఁ దాపడములో నిరువది రుపాయలు సెలవాయెను. పైపెచ్చుగ నిరువది రుపాయలప్పాయెను.

జ్వాల—నావికులారా! ఇటురండు. ఇటురండు.

జూటోషు— ఓరీ! అయమ్మ పిలుచుచున్నదిరా పోవుదము.

మాటోషు—నిజమురా. రన్ను పోవుదము. (సమీపింతురు). ఏమమ్మా పిలిచితివి?

జ్వాల—ఓరీ! నన్ను గంగను దాటించెదరా?

మాటోషు—అది యెంతటిపని ఒక ఘడియలో దాటించెదము.

జ్వాల—మీ పుటుక తీరమ్ముపైకిఁ దేవలెను. దాటునపుడు గంగాజల మొక బిందువయినను నాపాదము సోఁకరాదు. అటులయిన మీరు కోరినంత ధనమిచ్చెద.

జూటోషు—ఏమమ్మా! అటుమాటలాడెదవు మా తల్లి గంగ, పవిత్రురాలే, దేశదేశములనుండి జనులువచ్చి యీ నీటిలో మునిఁగి తమ కంటిన గొప్ప పాపములఁ బోగొట్టుకొనియెదరే?

జ్వాల—ఓరీ! ఆజోలి మీకేల? ఈగంగ మిగులపాపిష్ఠి.

(నీటిలోనుండి గంగాదేవి వెడలి తీరముఁజేరి)

గంగ—ఓసీ! నీవెవతెవు? నన్ను దూషించితివేల?

జ్వాల—నేనెవతెనయిన నేమి? నే నెంతటి పాతకియయినను నీయంతటి దోషిణిఁగాదు. నేను పుత్రవతిని కావున సతి పుణ్యురాలను.

గంగ—నేను మాత్రము పుత్రవంతురాలను గానా? అతిపూజ్యుఁడయి మోక్షాగ్రణియయి, కురుకుల పితామహుఁడై నిత్యబ్రహ్మచారి యగు భీష్ముఁడు నా పుత్రుఁడుగదా?

జ్వాల—ఓహో! భీష్ముఁడు నీపుత్రుఁడనునది నిజమైనచో, నీపాప వృత్తికిజేరికగ మృతాశౌచ పీడితురాలవైతివి. దూరమునకుఁ జనుము నిన్నంటఁదగదు.

గంగ—ఏమమ్మా! అదియేమి? నేనెటు మృతాశౌచ పీడితను?

జ్వాల—అయ్యో! పిచ్చిదానా! కారణంబు దుఃఖకరమ్ముగ నున్నది.

గంగ—అదియేమి త్వరలోఁ దెలుపుము.

జ్వాల—అమ్మా ఆ దుఃఖకరమగు వార్తను దెలిపెదను విను.

ఉ॥ కౌరవపాండవాళికినిఁ గల్గినకయ్యమునందుఁ గౌరవున్
జేరుచు నీసుతుండు, రిపుసేనల నుక్కడఁగింప, నైఁపకా
క్రూరుఁడు ఫల్గునుండు తనకున్ బరిరక్షుగఁ గ్లీబునొక్కనిన్
సారథిగాఁగ నుంచుకొని చాటుగ డాఁగుచుఁ జంపె భీష్మునిన్.

గంగ—ఆహా! కర్ణకఠోరమీవార్త. (ఇంచుక దుఃఖించి) అమ్మా నా సుతుఁడు దివ్యాంశ సంభూతుఁడే. అజేయుఁడే. స్వేచ్ఛా మరణంబు గలవాఁడే. అట్టివానిని నొక తుచ్ఛమానవుఁడు చంప నెటుశక్యమగు? నీ మాటలు నే నమ్మఁజాల. వివరముగఁ దెలుపుము.

జ్వాల—అమ్మా! నేనవ్వార్త వినినంతవఱకుఁ దెలిపెదను విను. నీ సుతుఁడు, నపుంసకుని మోముఁ జూడననియును, నట్టివానిపై బాణంబులు వేయననియును గఠిన శపథముఁ జేసియుండెనఁట. ఆ రహస్యమర్జునుఁ డెఱింగి యొక శిఖండియను నపుంసకుని తనరథము ముంగిటఁ గూర్చుండఁ బెట్టెనఁట. ఆ కారణంబున భీష్ముఁడర్జునునిపై శరములు

వేయ మానెనఁట. అత్తఱి నర్జునుఁడు తన తాతయని గౌరవింపక భీష్ముని మోసవృత్తిని శరంబులువేసి శరీరంబు నొవ్వఁజేసెనఁట. ఆ బాధకుఁ దాళఁజాలక నీకుమారుఁడు శరశరాసనంబులు క్రిందఁబడవైచి నేలఁ ద్రెళ్ళెనఁట.

గంగ——హా! హా! దుర్భరము. దుర్భరము. ఆ యర్జునుఁడు కపటవృత్తిఁ బూని నాసుతునిఁ జంపెనా? ఔరా! మోసము.

చ॥ శపథమెఱింగి క్లీబుఁదనసారథిఁజేసి యొవండునిక్కి; తా
నపమతియై। దురంబునను న్యాయముఁదప్పచుఁ జంపెమత్సుతున్
గృప। మదిఁగానకొల్లకను గేపల్రతూఽత; నట్టిద్రోహినిన్.
శపితునిఁజేసి చంపెదను. శాత్రశరోపమవాక్యసంతతిన్,

(ఇంచుక నిమీలితాక్షియై)

సీ॥ కపట వృత్తిఁబూని కయ్యంబునందున;
నెవఁడు నాదుసుతుని నేఁచిచంపె.
నట్టివాని శిరము నెట్టనఁదెగఁ గొత్తఁ
దనదు సుతనిశరముఁ దవ్వలఁజేసి.

(అనుచు నీరు విడుచును.)

అమ్మా! ఈపుత్ర శోకంబు నే సైఁపఁజాల. పోయివచ్చెద.

(గంగ నిష్క్రమించుము.)

జ్వాల——(నావికులఁజూచి) అరకూటులారా! నా కార్యంబిచటనే తీరినది. గంగాప్రవాహంబు దాఁట నక్కఱలేదు. మీరు పేదవారు. రిత్తగ నింతవఱకు నిలిచితిరి. ఇదిగో నా హారము మీకు బహుమానముగ నిచ్చితిని. పుచ్చుకొనుఁడి.

(నావికులు హారముఁ బుచ్చుకొని వెళ్ళిపోదురు.)

హా! హా! నా కార్యము ఫలించెను. నా వైరశుద్ధికి మార్గమాయెను. ఈ గంగాదేవి దైవిక శక్తికదా? ఆ సత్తిమాట రిత్తపోవునా? అయిన నా యర్జునునకు శ్రీకృష్ణుఁడు సాహాయ్యుఁడుగ నున్నవాఁడు. శ్రీకృష్ణుఁడు కపటనాటక సూత్రధారి. మున్ను ఫల్గునుని శిరము దెగఁ వేయఁగల కర్ణుని దివ్య వరశర వేగమును శ్రీకృష్ణుఁడు తన మాయాశక్తివలన మాన్పి, నరునిఁగాపాడఁడా? అటులనే యీ శరవరశక్తి నడంచుట కేమాయఁ బన్నునో? కావున నేను ఘోర తపంబొనర్చి యమోఘ శరరూపమునంది యర్జునుని పుత్రుఁడుగ నుండు బభ్రువాహనుని కరమునందు మెఱయుచుండెద. అప్పనికైన నిర్జనాటవిఁజేరెద.

ఉ॥ వీరవరేణ్యు నర్జునుని, విక్రమశీలు శిరంబుఁ దీయఁగాఁ
గ్రూరశరంబునై వెలయఁగోరుచు, నుగ్రతపంబొనర్చెదన్
శూరుని బభ్రువాహనుని శుభ్రకరాంచితనై మెలంగెదన్
భూరిగ వైరశుద్ధిఁగని పొంగెద నాత్మశరీర శక్తిచే.

[నిష్క్రమము.]

—(పంచమ రంగము)—

[అర్జునుఁడు, సేన, సౌబరిముని, చండి. (అశ్వము).]

అర్జునుఁడు—(జాలిలోఁజిక్కుకొనిన గుఱ్ఱమునుఁజూచి విస్మయమంది).

క॥ తిచ్చవడి నిలిచె హయమిది
నచ్చెరు వయ్యెడిని మదిని నకటా; గతియే
మిచ్చట నెవరిని నడుగుదు
నెచ్చటికేగుదును? నిక్క మెటులెఱుఁగనగున్.

కర్తవ్యకార్యంబు నాకేమనునది తోఁపదాయెను. దరిద్రుని మనోరథమురీతి హయము ముందడుగిడఁ జాలకయున్నది. సకల లీలలు వదలి చచ్చినదానింబలె నిలిచినది. నే నేమిచేయుదు? ఎవరి నడుగుదు? నాకేమియుఁదోఁపదు. ఆ దీనదయాళువగు శ్రీహరి తప్ప నాకన్యశరణంబు లేదు.

ఉ॥ మందరధారి! శౌరి! శుభ్రితమాళికహారి! దయాప్రచారి! స
ద్బృంద మనోజ్ఞచారి! యరిబృందవిదారి! త్రిలోకధారి! యో
బంధురదుఃఖహారి! భవబంధవిమోచనకారి! శ్రీహరీ!
యెందును దిక్కుగాననిఁక నేమని నేమనువాఁడ నిర్జిత్.

(సౌబరి ప్రవేశము)

అర్జునుఁడు—(మునిఁజూచి)

మ॥ సకలలోకావన, దీనబాంధవ, మహాసద్భక్తరక్షామునీ
సతులర్పింతును మీపదద్వయములన్ సన్మానదరింపంగ, నా
యతివర్యా దయఁగాంచుమా; యటవినిన్ యాగాశ్వమీచాత్రిపై
గతచేతన్యగతిన్ వహించెఁగద నేఁగానన్ గతంబెద్దియో,

యతిజన పూజితపాదా! వందనంబు లర్పింతును. నేఁబాండవ మధ్యముఁడను. పార్థివుఁడను. ధర్మజుని యాగాశ్వము రక్షింప దానిని వెంబడించి వచ్చితిని. ఈ యగపడుశిలపై నడచుతఱి నా హయంబు చేతన్యంబుఁజెడి ఱిచ్చవడి నిలిచినది. కారణమేమో తెలియకున్నది. మహానుభావా! హయంబిట్లైన కారణంబున ధర్మజుని యధ్వరంబు నిలిచిపోవును. దానికినై ధర్మరాజు కృశించి యేమగునో కదా! తత్కారణంబునఁ బాండువంశంబే క్షీణించును. మునిసార్వభౌమా! ఎక్కారణంబున నీ యశ్వంబిటు స్తంభించి నిలిచెనో తెలియనైతిని. ఈ కష్టాబ్ధి దరిఁజేర్చుమార్గంబు నాకుఁజూపి రక్షింతురని మీకుఁ బ్రణామంబులర్పించెద.

సౌబరి—అర్జునా! నీ వినయ విధేయతకు నే మదిమెచ్చితి. చింతింపకు. ఈ శిల శాపతప్తయగు స్త్రీ. చండి యని దాని నామము.

అర్జును—మునిగ్రామణీ! ఆ చండియను స్త్రీ యెవతె? దానికిట్టి శాపమేల లభించె?

సౌబరి—అర్జునా! ఆ చరిత్ర యొకగాథగ నున్నది. సంక్షేపముగఁ దెలిపెద విను. చండి యనునది యుద్దాలక మునిభార్య. మగని మాట మాటకు నధిక్షేపించుచుఁ గూడనికార్యము లొనర్చుచు సకటావికటము లనేకములు నేయుచుండ భర్త విసికి శిలారూపమునఁ బడియుండు మని శపించెను. చండి భీతిల్లి మగని పదములపైఁబడి వేఁడికొన నతఁడు దయార్ద్రచేతస్కుఁడు కావునఁ బాండవమధ్యముని పాదములు నీపైఁబడినతోడన శాపవిమోచనంబగునని శాపావధిఁ గలిగించెను. కావున నో యర్జునా! నీవాశిలను ద్రొక్కినచో యతి సతికి శాపవిమోచన మగును. నీ హయమునకు బంధవిముక్తి కలుగును.

అర్జును—యతివరేణ్యా! నా చింతకు నంతంబు గలిగించి స్వాంతమును సంతసమున నించిన మీకుఁ ద్రికరణశుద్ధిగ నా నమస్కృతులర్పింతును. (అనుచు మునికి వందనంబులిడి శిలనెక్కి గుఱ్ఱమును బట్టికొనిన తోడనె శిలప్రయ్యలై చండియను మగువలేచి ముందటికివచ్చినిలిచి)

చండి—(అర్జునునిఁ జూచి)

కం॥ దుర్జనగర్వ విభంజన
నిర్జరవరసూనుఁ, శాపన్ముక్తిఁగంటిన్
అర్జున నీపదరజమున
వార్జింపుము భూరియశము ఘనమానమునన్,

అర్జునా! నీ పావనపదరజములు నిట్రాయివలెఁ బడిన నామేనంటిన తోడనె నాకుఁ జైతన్యము గలిగి మున్నుబలె మానినినై మించితిని. నా భర్తయెడల నే నొనర్చిన పాతకంబులెల్లఁ బటాపంచలై పాఱెను. నీ యశంబు దశదిశల నిండెను. నీవిఁక నాకు సెలవిచ్చినచో నాభర్తనుఁ గూడి సుఖమున నుండెద.

అర్జున—కం॥ సతిపుణ్యవతీ యతిశయ
నతులర్పించెదనునీకు నయవినయములన్
జతిఁజేరుము; యిఁక నేనీ
క్షితిఁగంటిని నీదుకతన గీర్తినిదగ్గీ

(అనుచు నతులొనర్చును.)

[నిష్క్రమము.]

బభ్రువాహన నాటకము

ద్వితీయాంకము.

ప్రథమ రంగము.

[హంసధ్వజుఁడు, పురోహితులగు శంఖలిఖితులు, సుబుద్ధి, భటులు.]

హంసధ్వజుఁడు—

ఉ॥ భూసురవర్యులార; సురపూజ్యా, నిరామయుఁ, శ్రీహరిన్, ఘనన్
దాసునిమానసంబు నిరతంబును గోరెడు; మార్గమెన్నియో
హాసిలఁజెప్ప మీచరణ పంకజయుగ్మము నమ్మినాఁడ; నా
యాస ఫలింపఁజేయు, వినయంబున నమ్రత, సేసువేఁడెదన్.

శంఖలిఖితులారా! ఆ వందారు మందారుఁడగు గోవిందుని, సచ్చిదానందుని, లీలామానుష విగ్రహుని, శ్రీహరినిఁ గనులారఁగని యమితానందంబుఁ బొందని మానవజన్మంబు వ్యర్థంబని మదినమ్మి, నాకు మార్గ దర్శకులు మీరగుదురని మిమ్మాశ్రయించితి. మీ యాజ్ఞ శిరసావహించితి. నాకు వార్ధక్యము సమీపించెను. ఈ జన్మమున, నా, నారాయణచరణ సందర్శన మగునో కాదో యని చింతిలుచున్నాను.

శంఖ——భూపతీ! నిరాశకుఁ గారణములేదు. శ్రీహరి భక్తాధీనుఁడు కావున నినుఁ గరుణించి; దర్శనమిచ్చి, ముక్తికాంతా సంయోగ సుఖంబు లభింపఁజేయును. నెమ్మదిగనుండుము.

(భటులు ప్రవేశించి)

భటుఁడు——(వందనంబిడి)

మహాప్రభూ! తమ చిన్న కొమారుఁడగు సురథుఁడు మన యుపవనమున విహరించుచుండ నొక విచిత్రమగు, గుఱ్ఱమచటికి వచ్చెను. దానిని సురథుఁడు పట్టికట్టెను. పిదపఁ బాండుసుతుఁడగు నర్జునుఁడు సేనతో వచ్చి గుఱ్ఱమును విడువుమని యడుగ మా రాజుగారు విడువరైరి. వారిరువురికిఁ గలహము సంభవించినది. ఇవ్వార్తఁ దమకుఁ దెలుప వచ్చితిమి.

శంఖ——హంసధ్వజా! చిరకాలాపేక్షిత ఫలమిపుడు నీకు సంప్రాపించు కాలమొదవెను.

హంసధ్వ——పురోహితులారా! అదియెట్టుల!

శంఖ—ప్రభూ! శ్రీహరి పాండవ పక్షపాతియనుట జగద్విదితంబుగదా? అందునం బాండవ మధ్యముండర్జునుండు శ్రీహరికి నచ్చినమిత్రుండేగాక బావమఱంది. కావున నర్జునునకేకష్ట మొదవినను శ్రీహరి సాక్షాత్కరించి ఫల్గునుని, బాధలనుండి బాపుచుండును. నీవు నీపుత్రులంగూడి రణ మొనరించితివేని గ్రీడి యోడిపోవుననుటకు సందియము లేదు. అక్కాలంబున శ్రీహరివచ్చి నీకు దర్శనంబిచ్చును.

హంస—బ్రాహ్మణోత్తములారా! సహేతుకమగు మీ హితోపదేశంబు నా మదికి సంతోషదాయకంబుగ నున్నది. కావున నవశ్యానుసరణీయంబనుటకు సందియంబులేదు. ఇపుడే నా పుత్రులంగూడి, పురజనులతో వెడలి పార్థుని నెదిరించి యుద్ధమొనర్చి యోడించెద.

(భటులంజూచి)

భటులారా! మీరు వెడలి నా పురియందుండు యోధులెల్లరీ సాయింత్రికి మున్నె కోటవాకిలివద్ద గుమిగూడి యుండవలెననియును, నెక్కారణంబుననైననుదప్పి రేని కఠినదండనయనియును జాటింపుండి. వెళ్లుండి.

(భటులు నిష్క్రమింతురు).

బ్రాహ్మణోత్తములారా! తాము గృహమునకు వెళ్లి నా విజయమునకునై సమస్తదైవోపాసనలు సేయుచుండుండి.

శంఖలిఖితులు—రాజా! అటులొనరింతుము. మందిరంబునకుం బోయి వత్తుము.

హంస—అటు చేయుండి. నేనునుబోయి సమర సన్నద్ధుండయ్యెద.

(నిష్క్రమము.)

(ద్వితీయరంగము).

అంతఃపురము.

(సుధన్వుఁడు, భార్య ప్రభావతి, చెల్లెలు లీలావతి, తల్లి శాంతమతి.)

సుధన్వుఁడు—(తల్లినిఁగని వందనంబిడి)

శా॥ అంబా; ధర్మతనూజుఁడన్నృపతి, యజ్ఞారంభదీక్షుణ్, దురం
గంబుణ్ లోకముసంచరింపవదలెణ్; గాపాడఁగాఁ గ్రీడి శ్రా,
ర్యంబేపారఁగవెంబడించెనఁట, పోరంబూని నాతంఁడియ
శ్వంబుణ్ గట్టెను, యుద్ధముప్పతిలెఁబోవణ్ నన్నుదీవింపుమా.

తల్లీ చిరకాలమునుండి సమరముఖంబున నర్జునునితోఁబోరి జయమా ర్జింపఁ గుతూహలముంటిని. దైవానుగ్రహమున నిట్టి సమయంబు తటస్థించినది. శ్రీయస్సామివి కమ్మని దీవింపుము. వందనంబు లాచరించెద.

శాంతమతి—తనయా! నీకు విజయప్రాప్తియగుఁగాత. పుత్రా!

క॥ హరిఁ గాపాడెడు క్రీడిని
హరికాపాడుచును నుండు ననవరతంబా
హరిపశువు నేలపట్టఁగ
హరిపద కమలములఁబట్టియచ్యుతిఁగనుమా.

పుత్రా! నరుఁడు నాల్గుపాదములుగల యొకహరిని బాలించుచున్నాఁడు. సమస్త చరాచరకోటినిఁ బాలించు శ్రీహరిని సానందమునఁ గనులారఁ గని నీ మనోంబుజ పీఠంబున నీవు బంధించి యుంచికొంటివేని శ్రేయ స్కాముఁడగుదువు. నీ పౌరుషమునకు, నరుఁడొక లక్ష్యమా! నీవర్జు నుని నొప్పించితివేని దూరముననున్న దూడ నావు వెదకికొని వచ్చులాగు శ్రీహరి కరుణాపూర్ణుఁడై యాశ్రితాభిమానుఁడయివచ్చును. నీవక్కా లంబున ధీరుఁడవై పోరొనర్చుచు శ్రీహరి సామీప్యముఁ జేరుచుం

సుధ—అమ్మా! శాంతమతీ! నిరంతరాచ్యుత పదధ్యానైక నిరతుఁడగు నేను శ్రీహరి, కంటఁబడినపుడు వదలి వత్తునా? అటు వదలివచ్చితినేని శాంతమతియగు నీకును, నా తండ్రియగు హంసధ్వజునకును దప్పిన వాఁడనగుదునుగదా? హరికింకరుఁడను పేరు నాకుఁదగునా? రణవీరుఁడను బిరుదు నాకు నుండనగునా? ఆ శౌరి నెదిరి శౌర్యంబుఁజూపెద, జయాపజయంబులు దైవాధీనములని మదినమ్మెద. పోయివచ్చెద సెలవిమ్ము. (లీలావతినిఁజూచి) చెల్లెలా అర్జునునితోఁ బోరొనర్చి జయమార్జింపఁబోయి వచ్చెద.

లీలావతి—అన్నా!

> క॥ విజయుని నెదిర్చియాహవ
> విజయంబార్జింప కీవువచ్చేసితివేని ।
> నిజముగ మానంబున, నా
> స్వజనులకును మోముఁ జూప, సంతసనునుచుని.

అన్నా! నాపలుకులు నిజము. నీవుజయమార్జింపక మరలి వచ్చితివేని నా యత్తగారింట మానముగ నే మోముఁ జూపుటయు కష్టంబగును. ఇదియదార్థమని నమ్ముము.

సుధన్వ—చెల్లెలా! లీలావతీ! నీవంతగ వెఱచెదవేల? రణభీరుడనై యాహవము వదలి మరల యీ సంసారార్ణవంబునఁ బడునంతటి నికృష్టుఁడునా నేను? ఎన్నఁటికి నటుచేయను నమ్ముము.

(ప్రభావతి ప్రవేశించును. శాంతమతి లీలావతి నిష్క్రమింతురు.)

[అనుబంధము 6.]

ప్రభావతి—(సుధన్వునిఁజూచి) నాథా! అదియేమో యొక కింవదంతి పుట్టినది. అది నిజమేనా?

సుధన్వ—బలుచక్కఁగనున్నది. ఇదికదా ప్రావీణ్యము? కింవదంతి యేమయినది తెలుపక యందుల సత్యాసత్య నిర్ణయముఁ గోరుచున్నావుకదా?

ప్రభావతి—నాథా! క్షమింపుము. పురుషులకు నున్నంత బుద్ధి స్త్రీల కెచటినుండి వచ్చును? మఱియేమియు లేదు. ధర్మరాజుయొక్క యధ్వరాశ్వ మిచటికి వచ్చియుండ మనవారు దానినిఁ గట్టినారఁట. దానినిఁ గాపాడఁ ద్రిలోక విజయుఁడగు విజయుఁడు వచ్చినాఁడఁట. వానితోఁ బోరాసర్వఁ బురివారలందఱు నేఁడు పోవలయునఁట. ఇది నిజమేనా?

సుధ—రమణీ! నిజము. భువనైకవిజయుఁడని ప్రఖ్యాతిఁగనిన విజయునితోఁ సంగర మొనర్చి వాని బిరుదార్చి విజయ విజయుఁడని నేఁ బేరొంద బహుదినములుగఁ గాచి యుంటిని. అట్టి సమయమిప్పుడు తటస్థించెను. కావున నా యీప్సితార్థంబుఁ ఫలీకరింపఁ జేయుటకయి పోవసిద్ధుఁడనైనాఁడను. నీ సెలవంద నిచటికి వచ్చినాఁడను.

ప్రభావతి—రమణా! నరుఁడు కేవల నరుఁడు కాఁడు. నారాయణ సమానుఁడని నేనువిన్నాను. శరబాధితుఁడగు నరుని నారాయణుఁడు కాపాడుచుండును. నరుని నీవెదిరించిన నారాయణుఁడు నిన్నెదుర్చును. అపుడు నీవేమి సేయఁగలవు?

సుధ— సీ॥ నరుని నే నెదిరింప హరివచ్చెనేనియు హరిని నే నెదిరింతు నాజినజల.
ప్రభా— హరిని నెదిర్చిన ననువులు నిల్చునే వదలుమా రమణ నీకదనవార్త.
సుధ— సతి నేను హరికి నోడితి నేని మోక్షసద్గతి నాకుఁ గలుగును గాదె రమణి.
ప్రభా— అనపత్యునకు రౌరవాది దుర్గతిగాని సద్గతియెటులగు శాస్త్రసిద్ధని.
సుధ— గీ॥ వీరమరణంబు స్వర్గైక కారణంబు
మాధవుని దర్శనమె మోక్షమార్గమగును.
ప్రభా— భ్రూణహత్యకు సమమగు భూరిదోష
మవని లేదని పల్కె వేదాగమములు.

సుధ—రమణీ! నీవు సకలశాస్త్రాగమ విధులు నేర్చిన నేర్పరివి నిజము. అయినను నా తండ్రి విధించిన కాలమానస్నమైనది. తప్పితినేని కఠిన దండన నా కగును. కావున వేగమ్మె నాకు సెలవిమ్ము.

ప్రభావతి—నాథా! పరలోకమునఁ గలుగు యమ దండనముకంటె నీ లోకమునఁ గలుగు నీ తండ్రి దండన హెచ్చా?

సుధ—రమణీ! నీపలుకు దోషయుక్తము. శ్రీహరి దర్శనమునఁ బాపంచలై పోవును.

ప్రభా—నాథా! సమ్ముఖమున రాయబారమేల? స్వప్నార్థము వచించునప్పుడు చుల్లేల. నేను ఋతుస్నాతనై నేటికిఁ బదునారవ దినంబగును. తుదిదినమిది. మఖనుండి విశాఖాంతమునకైన జలదములు వర్షింపవేని, క్షేత్రమున బీజములంకురించునా? అంకురార్పణమునకుఁ దాది దివసంబిది. ఈదినంబున ననుఁ గూడి, యనపత్యదోషంబపనయింపఁ బ్రయత్నింపుము. ఫలించునని నాయంతరాత్మ దెలుపుచున్నది.

సుధన్వ—ప్రియసీ! నాచిత్తమంతయు శ్రీహరి దర్శనాయత్త వృత్తి నున్నది. కాలము మీఱితినేని నాతండ్రిదండనకు గుఱియయి, ప్రాణములు వదలుసమయము తటస్థించును. శ్రీహరి దర్శనంబు నాకుఁ పుడు దుర్లభమగును. కావున నే ఋతుధర్మభంగంబైన నోపుదును గాని నా తండ్రియాజ్ఞాభంగంబు సేయనోపను. రమాపతిదర్శనభాగ్యంబు వదలఁజాలను.

ప్రభా—రమణా!

కం॥ మగువను, ఋతుషోడశదిన
మగుసమయమునందు గ్రాహ్యమగు నేక్షా, హరికి
దగుదినమగు నేళా, గూడఁగ
నగుఁ బురుషునకనుచుఁ బల్కు-వారిధులెల్లన్.

ప్రాణపతీ! ధర్మమార్గములతిసూక్ష్మములు. నీతిశాస్త్ర విచారులవి యన్నియుఁ జక్కఁగ విచారించి స్మృతులొనరించిరి. పితృతిథియు, నేకాదశీతిథియు, ఋతుసమయము నొక్కమై సంప్రాప్తించినచో నవి లంఘ్యములగు మొదటి రెండు తిథులకు గౌణపక్షంబుఁ గల్పించి మూఁడవదియగు ఋతుసమయవిధి దాఁటఁగూడదని స్మృతులు ఘోషింపవా? ఈ విధినిఁ దప్పినవానికి భ్రూణహత్యాదోషంబు వాటి ల్లునని పలుకవా? భ్రూణహత్యాదోషము ప్రాయశ్చిత్తార్హము కాదని నీతి విధులు వచింపవా?

సుధ—నాతీ! నీపలుకులందు ధర్మమున్నదని నాకుఁ దెలియును. అయి నను నా మనము శ్రీహరి ధ్యానమున లీనమైనది కావుననీకు నేనేమి యుబదులిడఁ జాలను.

ప్రభా—రమణా! నీ వనంగునిఁ గెల్వక యనంగ జనకుని గెల్చుటెటుల? కావున నన్నీరాత్రిఁ గూడి యంగజునిఁగెల్వుము. పిదప నంగజు జన కుఁడు నీకు సులభుఁడగును.

సుధ— మ॥ త్రిజగంబుల్ సృజియించుధాత తనపుత్రిన్ గూడెనన్గన్నకా,
త్రిజగోద్ధారకుఁడైన శ్రీహరి సదా స్త్రీలోలుఁడై మించెఁగా
నిజదేహంబు సగంబునిచ్చె సతికిన్ నిర్లజ్జుఁడైయీశుఁడ
క్కజమాభామల హావభావములు లోగ్గన్ జేయు నెవ్వారినిన్.

ఇదికదా! స్త్రీమహిమ. (ప్రభావతింగని) ప్రభావతీ! నీ ధర్మవాక్య ములే గాక నీ దేహసౌందర్యంబును హావ భావ విలాస విభ్రమములుఁ గని నా మానసంబు చలించెను. కావున నీ యిష్టార్థంబు సఫలంబుఁ జేసెద. ఆలస్యంబేలరమ్ము.

[అనుబంధము 7.]

(తృతీయ రంగము.)

(సుధన్వుఁడు, భటులు, హంసధ్వజుఁడు, శంఖలిఖితులు, శాంతమతి తప్తతైల పూరిత కటాంజనము.)

హంసధ్వజుఁడు—(పిడిరెట్టలుగట్టఁబడినసుధన్వునిఁ జూచి)

శా॥ ఓరీ! దుష్ట! దురాత్మ! దుర్మద! భలా! యుద్దండవృత్తిన్, దురా
చారుండై, మరుకేళిలోఁదవిలి, నీచప్రక్రియన్, గాలమున్,
మీఱంగానగునే దురంబువదలన్ మేలౌనె, నాయాజ్ఞ నీ
వీరీతిన్ జవదాఁటఁగాఁదగునె? నీ వింకన్మనన్బోలునే?

ఓరీ! సుధన్వా! నీవువీరాగ్రగణ్యుండవని కనుమక్కువతో నినుబెంచితి. పామునకుఁ బాలుపోసి పెంచిన విధంబయ్యె. నాయాజ్ఞ యెట్టిబెట్టిదంబైనది నీవు వినియు నింత నిర్లక్ష్యముఁజేసితివి. కావున నీవంటిగర్వాగ్రేసరులకు భీతిఁగలిగింప నీకుఁ గఠినశిక్షయొనర్చెద. (శంఖలిఖితులఁ గని) రాజపురోహితులారా! వీఁడునాకొమారుఁడనిదాక్షిణ్యముంపక, రాజునాజ్ఞ జవదాఁటినవానికిఁ దగినశిక్షయెద్దియో దానినిఁదెలుపుఁడి.

శంఖ—మహాప్రభూ!

గీ॥ ధరణిపాలుని యానతి దాఁటువానిఁ
బట్టుచును దప్తమగుతైల భాండమునను,
ద్రోయన్యాయంబు; మన్నింప దోషమగును
గానటుసేయుమా, ధరాకాంత! వీని.

భూమీ—శా! వీనిని జలజలఁగ్రాఁగు నూనెలోఁబడఁద్రోయుము.

హంస—(భటులఁనుజూచి) భటులారా! వీనిఁగొనిపోయి యొక కటాంజనమున నూనెమర్లంగాచి, వీనినిఁ ద్రోయుఁడి (ఇంచుకయూలోచించి) ఓరీ! వీఁడు రాచకొమరుండని దయఁబూని యేదోయొక మోసము సల్పఁబూనెదరు. నూనెఁగాచి యుంచుడి. నే నెదుటనుండి త్రోయించెద.

శాంతమతి—ప్రాణేశా! ఈ కొమారునిపై నింతచలమేల? వీఁడంతటి మంతేమొనర్చెను! కాలమించుక మీఱెను, గాని కదపమునకు వెనుదీసెనా? సదాకాలంబు హృదంబుజంబున శ్రీహరి ధ్యానంబు నేమఱని యీ చిన్నకొమారునిపై మీకింతటి కోపమేల! నవశిరీషకుసుమ కోమలమగు వీని యంగము తప్తతైలము నెట్లుసైఁచును? నాథా! వలదీదండన.

హంస—ప్రేయసీ! రాచకార్యములలో నీవు ప్రవేశింపకు. రాజధర్మము లతిసూక్ష్మములు. రాజనీతులందు, సతిసుత బాంధవ్య దాక్షిణ్య పక్షపాతములు లేవు. కావున నీవీ విషయంబున మిన్నకయుండుము. గృహమునకు వెడలుము.

శాంత—ప్రాణపతీ! క్రొన్ననవిలుకానిఁ బోలుసందము గలిగిన చిన్నచిఱుతపై నింతటి క్రౌర్యము వహించిన గతియేమి? గోరువెచ్చని నీటికె సహింపనివీని మృదుతరాంగము, చలచలమసి క్రాగునూనెలో మునుఁగసైఁచునా? నాథా వలదీకఠిన దండన.

సీ॥ చెలిఁగొడ్డివేఁడెదఁ దరణిమొఱల్వొని కరుణార్ద్రదృష్టినిఁ గనవెనుతుని.
నీపాదకంజముల్ నిరతముధ్యానింతు, ననురాగమునఁగాంచి మనుపునుతుని.
పతిపదధ్యానైక పరతమించిననీదు కోడలికైదయఁ గొనుము, రమణ.
ముదమునఁ బెఱిఁగిన ముదసలి నగఁనన్నుఁ జూచిరైనను శ్రీతి, నూనుగనుము.

గీ॥ ఏమిరొయొఱుఁగనిముద్దుల యొమ్మెకాని,
చెలువులకునెల్ల నిలువగు చెలువుకాని
నీతివిధులకునెలవగు నీటుకాని
జంపనేలకో, వదలుమా, చలముమాని.

నాథా! నినుఁబతిమాలికొని వేఁడికొనియెద, నాకీ పుత్రప్రాణ దానంబిమ్ము.

హంస—నాతీ! నీవీరీతి పుత్రమోహమున వాపోవుట నిరర్థకము ధర్మవిధులచేఁ గట్టఁబడిన నేను నాసూను విషయమున మాత్రమావిధులకు వ్యతిక్రమంబుగ నడవఁజాలను. నీప్రార్థన వ్యర్థమగును గావున నీవిఁక మందిరంబునకు వెడలుము.

శాంత—(హాయని నిట్టూర్పువిడుచుచు దుఃఖించుచుండును.)

సుధన్వ—తల్లీ! ఏమి యీదుఃఖము? ఏమి యీయజ్ఞానము? ఏమి యింతటి వ్యామోహ వారిధిలో మునిఁగితివి? నారదులచే మున్ను నీవినిన బ్రహ్మజ్ఞానోపన్యాసఫల మీరీతిఁబరిణమించెనా? ఈపతి, సతి, సుతులెవరు? క్షితిలోఁ గారణాంతరమునఁ గలిగిన యీబాంధవ్యము సతమా? సారములేని సంసారములోఁజిక్కి విమోహపాశంబులఁ గట్టంబడి, వియోగమున దుఃఖించుచు, నిత్యవస్తువును ధ్యానింపక యుంట నెవకొనరింపఁ దగినపని? అధ్యాత్మతత్వసారంబగు నిత్యవస్తువును నమ్మక, మాయాప్రపంచంబున మునిఁగి యొద్దియు నేను, నాదియనెడి యహంకార మమకారములలోఁ జిక్కి విషయానుభవములసాక్కి యధ్యాత్మసారమునకు విపరీతార్థంబు గల్పించి భ్రమింపఁజేయు నాస్తికులరీతి, నీవు నటించుట కేవల విస్మయావహముగ నున్నది. నీసుతుఁడగు నేను నీనుండి పాసిపోయెదనేయను చింత

గదా నినుబాధించుచున్నది. నీకుఁగల నాసుతత్వమునకు నా దేహము కారణమా? ననుఁబొందియుండు నాత్మకారణమా? నీకుఁగల దేహతత్వార్థ విద్యాప్రభావంబున దీనినిఁ గని పెట్టుము. నెమ్మదిగనుండుము. (తండ్రినిఁ జూచి) నాయనా! నీయానతి ధర్మశాస్త్రానుమతి ననుసరించినది. నీయాజ్ఞ కఠినతమమగుక్రూరంబని, విద్యావిహీనులందురుగాని, యించుక తెలివిగలవారనరు. సమస్త జనులను ధర్మవిధులను చక్షువులచేఁ గనుచుండు రాజు దేవాంశ సంభూతుఁడని వేఁరొందును. అట్లు కాఁడేని రౌరవాది నరకంబులఁ బాధపడును. నీనుండి వెడలిన యాజ్ఞ శ్రీహరి యాజ్ఞయని నేఁదలంచి సుఖముగ నానందమయుఁడగు శ్రీహరి చరణ కమల సేవకై పోయెద. సెలవిమ్ము. (భటులనుఁజూచి) భటులారా! మీపతి యానతి నతిత్వరితగతి సలుపుఁడి. అలస్యము వలదు. రండిపోవుదము.

(సుధన్వుఁడు భటులునిష్క్రమింతురు.)

హంస——హా! హా! ఇంతటి ధీరుని, శ్రీహరి ధ్యానైకపరుని, కొమారుని, క్రూరదండనకు గుఱిచేసి నే నీ ధరనున్న నేమిప్రయోజనము? మరల నొకతూరి యాకొమారుని మోముఁ గన్నులారఁ జూచివచ్చెద.

(నిష్క్రమును.)

చతుర్థరంగము.

భటులు, సుధన్వుఁడు, శాంతమతి, హంసధ్వజుఁడు, శంఖలిఖితులు.

[అనుబంధము 8.]

సుధ——(తల్లినిఁజూచి) తల్లీ! మరల నీవేల యిచ్చటికి వచ్చితివి? శ్రీహరి దివ్య విగ్రహమును నామనోంబుజ పీఠమున స్థాపించి, తత్సేవాపరత్వ

మున మైమఱచి బాహ్యప్రపంచంబెన్నడియుఁగానక యుండెద. నీవిటు చింతించుచు నాయెదుట నిలిచితివేని నాకు మనోనిగ్రహంబురాదు. కావున వెడలిపొమ్ము. వేఁడికొనియెద.

శాంతమతి—నాయనా! వెడలిపొమ్మని నీవానుమువుగాని నిన్ను వదలి యొకయుమగైనను నిడ నాకు మనంబు రాకయున్నది. ఏమిసేయుదు?

సుధ—తల్లీ! ఈ వ్యామోహమునుండి ప్రయోజనంబులేదు. ఆలస్యము వలదు. పోయిరమ్ము. నీపాదములపైఁ బడివేఁడికొనియెద.

(అనుచు నమస్కరించును.)

శాంత:— సీ॥ పతిపదధ్యానైక పరతమించితినేనిఁ దప్తతైలము శాంతిఁ దనరుఁ గాత
శ్రీపతినే సదా సేవింతు నేనియుఁ దప్తతైలము శాంతిఁ దనరుఁ గాత
కలనైన నొకపాప కార్యముఁ జేయనేఁ దప్తతైలము శాంతిఁ దనరుఁ గాత
పరులను నొప్పించు పనిసేయనేనియుఁ దప్తతైలము శాంతిఁ దనరుఁ గాత

గీ॥ అత్తమామల కనురక్తనైతినేనిఁ
దప్తతైలంబు శాంతినిఁ దనరుఁ గాత
ధర్మమార్గంబుఁ దప్పనిదాననేనిఁ
దప్తతైలంబు శాంతినిఁ దనరుఁ గాత.

తనయా! శ్రీహరిని ధ్యానించుచు నీ తండ్రియాజ్ఞాబద్ధుఁడవు గమ్ము. హా! హా! శ్రీహరీ ఈ లోకైక విఖ్యాతుని, ఈ యభిమానశాలిని, ఈ హరి సేవాయత్త చిత్తుని, ఈ సుందర సుకుమారుని, ఈ మాతాపితృసేవా ధురంధరుని, ఈ సకల సజ్జన సఖుని, ఈ నీతికోవిదుని, ఈ సదాచారసంపన్నుని, నీచరణ కమలారాధనాపరునిగఁ జేసికొని సుఖముగాఁ బోషింపుము. (అనుచు వందనంబిడి సుతునిఁ గౌఁగిలించుకొని) నాయనా! నీ మోము ముచ్చట యీ లోకమునఁ జూచు

భాగ్యము నాకింతటినుండి లేదాయెఁగా? నాకిదియే తుదియాయెఁగా?
(అనుచుఁగ్రిందఁబడును.)

సుధన్వ—(తండ్రికివందనంబిడి) నాయనా! నేనెన్నఁడునుఁ గాని ధర్మ మార్గంబు వదలి నడచినవాఁడనుగాను. నీయాజ్ఞశిరసావహించి తప్త తైలమున మునుఁగనేభయపడను. వీరక్షత్రియుఁడనై శాత్రవవీరుల సంగ్రామమున జయించి వీరస్వర్గము నందక యీదుర్మరణంబునకు గుఱియైతినే యను భయము నన్నంటినది. అయినను సకలదురిత భయాపహారకుఁడగు శ్రీహరినిఁ బ్రార్థించి నీయాజ్ఞ నెఱవేర్చెద.
(అనుచు శ్రీహరికిఁ గేల్మోగిచి.)

సీ॥ కావఁడే ప్రహ్లాదుఁ గంబంబునన్బుట్టి ఘోరహిరణ్యాకు గుండెఁజీల్చి
ప్రోవఁడే బాలుర భూరిమృత్యువునాఁచి యర్జును శపథంబు నరయఁజూచి.
ఇయ్యఁడే గురువర్థ మిమ్మని వేఁడిన మృపనుతు జీవోప యోతునిఁ జేసి
కట్టఁడే సాంగ్రాజ్య పట్టంబు ధ్రువునకుఁ దండ్రిపరిభవింపఁ దడయక ప్రుడు.

గీ॥ అట్టియనుపముఁడనవద్యుఁ డచ్యుతుండు
నాదిమధ్యాంత రహితుండు నఖిలలోక
పాలకుండును గరుణాల వాలుఁడేలఘుఁ
డొక్కభక్తునిఁ బ్రోవఁడే మొక్కులంది.

[అనుచుఁ దైలకటాంజనము సరసంజేరి.]

మ॥ జయనారాయణపద్మనాభ హరి యోసారంగరక్షాచణా
జయగోవింద, రమాపతీ, మురహరా, సత్యరూపోత్కరా
జయపీతాంబర వాసుదేవ, నృహరీ స్వామీ, నినుఁజేఁడెదఁ
దయనీదివ్య శరీరమున్గనఁగ డెందంబందునన్ గోరెదన్.

(అనుచుఁ దైలమున దుముకును. అందఱు హా హా కారములతో జెచ్చవడి నిలిచియుండ, సుధన్వుఁడు లేచి.)

(దరువు.)

జయజయకృష్ణా, జయగోవిష్ణా, జయజయరక్షోకుల, శోషిష్ణా
జయజయజిష్ణా, జయభ్రాజిష్ణా, జయతాపసహృద్వనవర్ధిష్ణా
జయజయశౌరీ, జయదైత్యారీ, జయజయసురసంకట పరిహారీ
జయనుతసూరీ, జయగుణహారీ, జయజయత్రిభువన బహుసంసారీ
జయవనమాలీ, జయనుతశూలీ, జయజయవనజాలయ హృత్కేళీ
జయఘనకేళీ, జయనయశాలీ, జయజయదానవ గర్వోన్మాలీ
జయసురనేతా, జయవిఖ్యాతా, జయజయలోకత్రయ నిర్మాతా
జయజయత్రాతా, జయవిజ్ఞాతా, జయభవభయహర లోకాతీతా
జయదామోదర, జయలోకోదర, జయజయదరకర, దరభీకరకర
జయజయశ్రీధర, జయసురశ్రీకర, జయజయమునిజన మానసమందిర
జయనారాయణ, జయనతపోషణ, జయజయసురవర హృత్పరితోషణ
జయ, రిపుభీషణ, జయశుచిభాషణ, జయజయవాదాగమ పరిభూషణ
నతులనుతులనే సతిశయనయమతి, గతినీవేయని కరుణను వేడితి
గతిగాననిననుగానవె శ్రీపతి, యతులితముగనీయడుగుల వ్రాలితి
సురవరవరదా, సోలితిదయఁగను, శుభములనొసఁగుమ యుపేక్షింపకనను
పరమపురుష నా భావమునన్నిను పరిపరివిధముల నే భావింతును.

(అనుచు హరిస్తుతిఁ జేయుచుండ, దేవతలు పుష్పవర్షముగురిపింతురు. దానిఁజూచి జనులు సంతోషముగఁ గరతాళధ్వని నొనర్తురు.)

శంఖ——(హంసధ్వజునిఁజూచి) భూమిపాలా నీ బాలుఁడు శ్రీహరిభక్తులలో నగ్రగణ్యుఁడు కావున నేనైహికదండన వానికంటదు. ఈ నీకొమారునకు సేనాధిపత్యమునిచ్చి రణమొనర్చిన నో నీ చిరకాలాపేక్షితుఁడగు శ్రీపతి నీకుదర్శనమిచ్చును.

హంస——బ్రాహ్మణోత్తమా; తమయానతి శిరసావహించి యొనర్చెద. రణకోలాహలధ్వని యపుడేవినఁబడుచున్నది. ఆలస్యమేల పోవుదము.

(నిష్క్రమము.)

పంచమ రంగము.

యుద్ధభూమి.

(అర్జునుఁడు—వృషకేతుఁడు—సుధన్వుఁడు—హంసధ్వజుఁడు.)

వృషకేతు— అనుబంధము 9.

నాయనా! నేనుండజగదేక వీరుఁడవనివిఖ్యాతినందిన నీవేల యీవీరునెదిరింపవలెను? నేనేమిచేతకానివాఁడనా?

అర్జు—బాలకా వృషకేతూ? ధైర్యశౌర్యపరాక్రమములందు నీవునాకంటెను నేమాత్రముఁ దక్కువకాదు. అయినను నిన్నుఁ గనుఱెప్పవేయక కాచికొనిరమ్మని నా తల్లియగు కుంతియాజ్ఞయిడినది కావున నిన్ను వలదని నేనేయుద్ధమాడఁ దలంచితినిగాని నీయందు బలహీనతనాలోచించికాదు. నీకురణమొనర్పఁ గుతూహలముండెనేని నీవేప్రారంభమున యుద్ధమునకుఁ బ్రారంభింపుము.

వృషకేతు—అటులొనర్చెద (సుధన్వునిఁజూచి) ఓరీ! యుద్ధమునకు-వచ్చి నిలిచితివేల? రమ్ము, లేదానాపెత్తండ్రి క్రతుహయమును వదలుము.

సుధన్వ—ఓరీ బాలకా! నీ వర్జునుని కుమారుఁడవా?

వృష—వీరవరా! వీరాధివీరుఁడగు కర్ణుని కొమారుఁడను. వృషకేతువని నానామము. రణమునకు వచ్చి వ్యర్థభాషలేల?

సుధన్వ—ఓరీబాలకా! నినుఁబోలు పసిబాలునితో సంగరమొనర్పనాకు దికి సమ్మతముగ లేదు. అర్జునునోడింప, నిచటికి వచ్చినాఁడను.

వృష—ఓరీ మూర్ఖా! లోకకర్తయగు, మాహేశ్వరుఁడే ఫల్గును నెదిరించి జయమొందఁజాలక తనపాశుపతంబు నిచ్చెననుసది నీవువినవా? విని యును నీకుఁగండకావరమా? బుద్ధిమాంద్యమా? ఇంటగెలిచిరచ్చ గెలువుమనురీతి పిల్లవానిని నన్నుగెలిచిన పిదపఁగదా నా పెద్దల పైఁ బోవలయును. లోకైకవీరుఁడగు పార్థునితో సంగ్రామమొనర్చి మర ణంబునందె సుధన్వుఁడని పెద్ద పేరుపొందుటకా నీవాఫల్గునునితో సంగరంబుఁగోరెదవు? ఓరీ బుద్ధిహీనా! నన్నెదిరించి జయించిన పిద పఁగదా క్రీడితోఁబోరవలెను. ఇదిగో మొదటి బాణప్రయోగముతో నేకండకావరమెక్కిన నీనాలుకఁ గత్తరించెద.

అనుబంధము 10.

మత్తకోకిలలు—పోరుఁగోరితివేని నిల్వర, బుద్ధిజాడ్యుఁడ చక్కఁగన్
ధీరవృత్తినిఁ బూనినాశర, తీవ్రధారకుఁదాళరా

సుధన్వ—నోరుమూయర హెచ్చుమాటల, నొప్పినాలుక కేలరా?
కారుకూఁతలసంగరంబిది, కాదురా, రణమానురా.

వృష—పేరమీఱఁగ మాటలాడకు, మేనుఁద్రుళ్లఁగఁజేతురా?
ఘోరనారసమిద్దిరాయిది, కోరునీరుధిరంబురా?

సుధ—పోరపోరక మందిరంబునఁ, బాలపొన్పనుండరా
వీరులంబలె, మాటలాడుట, విక్రమంబగునేమిరా.

(అనుచునొకరిపైనొకరు బాణములువేసి యాబాణములను నడుమ నే ద్రుంచివేసి)

వృష—ఓరీ సుధన్వా! నీతలిదండ్రుల పుణ్యవశమునసో, దైవానుగ్రహ మునసో, నా బాణంబు వ్యర్థమయ్యెను. అమోఘమగు మఱియొక

క్రూరబాణం బీతూరిఁ బ్రయోగించెద దానినెట్టు తప్పించు కొందు వో చూచెద.

సుధ——ఓరీ! పొట్టక్రొవ్విన బాలకా; గురుముఖమున రెండు మూడు బాణప్రయోగములు నేర్చియెన్నిమాట లాడెదవు? ఇదిచూడ నీగురువులు నీకుమాటలు నేర్పినారుగాని శరప్రయోగము నేర్పరైరని తెలిసెదను.

వృష——ఓరీ! హెచ్చుమాట లాడినా గురువుల నిందింపకు. నీ జిహ్వఁ గత్తిరించెద.

మాలిని వృత్తము.

ధీరునిఁ బోలుచుధిక్కృతిమాటల, దీకొనియార్వఁగ నేల యికన్
పోరుననిల్వర పొందుగ నీదగు, పోణిమి నార్చెద, నీవుగనన్

సుధన్వ:——చేరరనీగురుఁ జెంతకువెళ్లర, చేదగుయుద్ధమునీకునికన్
వారకయర్జును అనుచు బాణములువేసి వృద్ధులదుగురు
వాడిమిఁగాంచెద వాసియుఁగూల్చెద యుద్ధమునన్.

వృష——కమల విలచిత వృత్తము.

పదరకు పదరకు, పదునగు బాణము
యిదెకను యసువుల నిలఁబడవేయును
కుదురుగ నిలువుము కుధరమునన్ బలె
బెదరకు ముదరకు పిటికిగఁబాలకు.

సుధ——కుసుమ విచిత్ర వృత్తము.

అదురున శూరుం,డరిగుమిఁ గాంచన్
బెదరుడు నేనీ, బెడిదవు మాటన్
చదురుగఁబోరన్, జడియకనిల్వన్
కదనమునందున్, గలఁచెదనిన్నున్

(అనుచు బాణములు వేయునవి వ్యర్థమగును.)

వృష :—పోటుమానిసియుం బోలెన్
మాటలాడకురా, పోరా
యీఁటెపోటగురా, పోరన్
జేటుదెచ్చునురా, నీకున్

నూతన వృత్తము.

సుధ :—సాటిలేనిదిరా, యీనా
యీఁటెవాడిమినిన్ జేరన్
మాటలేలయిఁకన్ బోరన్
గీటడంచునురా, నినున్

మదన విలసిత వృత్తము

పదరకు పిరికీ
కదనము ననునీ

వృష :—హృదయముఁ గలఁచున్
యిదెగను శరమున్

సుధ—సరలితా వృత్తము.

పదునగు బాణం
బిదెగను, ప్రాణం
బదరఁగ నిన్నున్
జెదరఁగఁ గొట్టున్

(ఈ బాణమున వృషకేతు మూర్ఛవచును. అర్జునుఁడు వానింజూచి ముందరికి వచ్చి)

అర్జునుఁడు—(సుధన్వునిఁ జూచి) ఓరీ! భీష్మకర్ణాదులను జయించి విజయుఁడని ప్రఖ్యాతినందిననాతో యుద్ధమొనర్ప నీవుసాహసించెదవే? నీ ధైర్యమునే మెచ్చితి.

సుధ—అర్జునా! కుత్సితకవ్రులమాడ్కి నీ పరాక్రమము నీవే పొగడికొనుచు వాచాలత్వముం జూపిననేమి ప్రయోజనము? శ్రీకృష్ణుని సారథ్యసాహాయ్యము నీకు లేకయుండినచో నీ వెన్నిదినములకు ముందో యమునింటి యతిథివగుచుంటివి. ఇదియెవరికిఁ దెలియనివిషయము? చెప్పికొనిన నగుబాటగునని యెంచక సిగ్గుమాలి భారతయుద్ధము నందలి నీ పరాక్రమము బొగడుకొని యెదవే? స్తుతులపై నీ కంతటియపేక్షయుండినచో మాసవేతనము లిచ్చి బట్రాజులను నియమించి దేశదేశములకుఁ బంపరాదా?

అర్జు—(కోపముగ) ఓరీ శిశుమూర్ఖా: నిన్న పుట్టి నేఁడు కన్ను తెఱచి యేయుద్ధమునుఁ గనులారఁ జూచియెఱుంగని నీ వానాపరాక్రమము సందియించునది?

సుభ—అర్జునా! అలరనిపుష్పము పత్రములమఱుగునడాఁగియున్నను వాయువశంబున వెలికగపడి తనపరిమళము దశదిశలవ్యాపింపఁజేసిన విధంబుననే నిదివఱకుఁ బెద్దలమఱుఁగునడాఁగియున్నను నిపుడు యుద్ధప్రసక్తికలిగినదికావున నాపరాక్రమము వెల్లడింపఁజేసెద. ఇదిగో నాశరనైపుణ్యంబుఁ జూపెద. యుద్ధమునకు సిద్ధుఁడవుగమ్ము. నీ దివ్యాస్త్రముల మహిమముఁ జూపుము.

అర్జు—ఓరీ పొగరుపోతా కండకావరమునఁ గారుకూఁతలు గూయకు. పుడిసెడునీరుచల్లిన నడఁగుధూళికి వర్షాకాలజలధరంబులు కావలయునా? చెప్పవేసినఁ జాఱుదోమల నడంప సుపర్ణునిసాహాయ్యంబుగావలయునా? నినుబోలుబాలునిఁ బిలుకుమార్పనాది వ్యాస్త్రములుగావలయునా? వెడఁగుమాటలుచాలిఁక. వీరునకుమిడిసిపాటుతగదు.

సుధ—అర్జునా: శ్రీకృష్ణుని సాన్నిధ్యమపేక్షింపక నీవు సంగరంబొనర్తువేని నీ ప్రాణములు నిలువవని తెలియుము, ఇదిగో నాశాతశరంబు నంపితి. దీనినెటు తప్పించుకొందువో పరీక్షించెద.

అనుబంధము 11.

పంచ చామరము—అరాతిజీవమారుతమ్ము సానుసర్ప మీశర
మ్ముగ్రమ్ముగ్రుచ్చి నేలఁగూల్చు, యోధవీరవారముల్
అర్జు—సరీసృపాశుగంబుఁ జీల్చు, సారవీరశస్త్రమీ
ప్రరూఢబాణధారకీవు ప్రాణమప్పగింపుమా.

ఓరీ: నీసర్పబాణంబును నాగారుడబాణంబునఁ దునుమాడితి. చూచితివియా.

సుధ:—ఓరీ: అర్జునా: నిక్కమాటలాడకు. నీ వేపరాక్రమ వంతుడవని సాక్కకు. చాడితన్నువాని దలదన్నువాఁడుండును. పోరుమానిమం దిరముఁ జేరుము.

సుగంధి వృత్తము—పోరుమానిపోరహీన, పొంగి నీవు నిల్చినన్
క్రూరబాణవారమేసి, కూల్తునిన్ను మేదినిన్
అర్జు—నోరుకుల్లమాటలేల, నోవ్వకీవు నిల్వరా
శూరధర్మమార్గణంపు, నూటినీకుఁ జూపెదన్

ఓరీ: సుధన్వా: ధీరుని బలెమాటలపోటుఁ జూపకు. అదిశూరులధర్మముకాదు. నీవు యువతులఁగూడి యసంగసంగరంబున కర్హుఁడవుగాని, యోధవరులఁ జేరికతపశరములకోర్చి సంగర మొనర్పసమర్థుఁడవుకావు.

సుధ—ఓరీ: సవ్యసాచీ: రణరంగము వదలిపోవనే నేమి రమణినా? పౌరుష ముఁగలశూరుఁడు నారీవేషమునుఁ బూని యంతఃపురంబున నడఁగి

యుండునా? నీకుఁగలయా యలవాటు నాకులేదు. బుద్ధిలేనిమాట లాడకు.

మ. స్త్రీ. బుద్ధిజాడ్యత మాటలాడకు పొమ్మయింటికివేగ యీ
యుద్ధరంగము వీడిచాలిక యుల్లసంబు పల్కులజ్జ

అర్జు—ఉద్ధతోరు పరాక్రమా న్వితుఁ డుక్కుదక్కుసెయి ర్యాడజ్జ
క్రుద్ధుఁడైయిటు మాటలాడఁగఁ గోరనే జలశాలి తాజ్జ

ఓరీ: బాలకా: నీవిటులక్రొవ్వుమాటలాడకు. నీపొగరడంచు బాణం బుప్రయోగించి నీపొడవడంగఁజేసెద: ఇదిగో చక్కఁగఁజూడుమీ బాణదారును.

సుధ—ఓరీ: ఫల్గునా: క్షీరసాగరభట్లనురీతి నీకు విజయనామంబు గలదని గర్వింపకు.

నూతన వృత్తము—విజయుఁడనునీ, బిరుదుఁజెలఁచుజ్జ
నిజముగనుమీ, నిశితశరముజ్జ

అర్జునుఁడు—కుజనులకుఁజే, కురునుమరణం
బజనూరులువ, ల్దనినఁగనుమా

ఓరీ: సుధన్వా: ఈనానిశితబాణంబున నీకుమరణంబుసిద్ధంబు. ఏలరయూరిక్తప్రాణంబుఁ గోల్పోయెదవు. అధ్వరాశ్వము నాయకునీనపరచిశరణని పాహిమఁగాపాడుకొనుము.

సుధ—ఏమీ: అర్జునా: ఏమి ప్రల్లదంపుఁబలుకులు పలికెదవు? పట్టినహయమువదలుదునా? పట్టభద్రుఁడయిన నాతండ్రియీహయంబునహయమేధంబొనర్ప సమకట్టినాఁడు. నీయగ్రజుండగు ధర్మరాజు సాంగోపాంగముగ నశ్వమేధమొనర్ప నీవుదలంతువేని భారతరణంబున నీకు జయం

బ్రోచియిచ్చిన శ్రీహరిని నీసాన్నిధ్యమందుంచుకొనియుద్ధమొనర్చుము ఆదైవంబు నీసన్నిధిలో లేనిచోనినుఁ బోలుసహస్రార్జునులనైనను నే సరకుసేయను. హెచ్చరిక.

అర్జు—ఓరీమూర్ఖా: ఒకరిసాహాయ్యముపై నాధారపడిన పరాక్రమంబది యెంత? నినుఁబోలుదోమను విదిలింపఁ బ్రళయానిలముగావలయునా? నినుఁజంపకవదలిన కారణంబునఁగదా నీక్రొవ్వుహెచ్చెను. ఇదిగో యీశరమున నీశిరముఁదఱిగెద.

ప్రహరణ కలిత—తడయకయిపుడే, తఱిగెద శిరముఁ
పడిఁజనుఁగనుమా, పదునగు శరముఁ

సుధ—తడయక శరముఁ, దఱిగితిఁ జనుమా
కడకనిడుపుమా, ఘనతను గనుమా

ఓరీ యర్జునా: నా పనియంతయు నీ శరములఁద్రుంప సరిపోయెను. ఇఁకనీశిరముఁ ద్రుంపఁబ్రయత్నించెద.

మాణవక వృత్తము—పాశుపతాస్త్రంబిదిగో
నీ శిరముఁ ద్రుంచువడిఁ
ఈ శునకుఁ ద్రెంక్కుమవే
నా శరణంబుఁ గనుమా.

(అనుచుశరము వేయనర్జునుఁడు దూరమునకుఁ గొట్టికొనిపోయినేలఁ బడును. సుధన్వుఁడు సంతసంబునమఱఁగున నిలిచియుండును. అర్జునుఁడు మూర్ఛఁదెలిసిలేచి.)

అర్జు—ఏమియచ్చెరువిది. పసితనమున నే ద్రోణాచార్యుల సదిసన్నిధా మసలిసశస్త్రాస్త్ర విద్యసంపూర్ణముగఁ గఱచితి. ఆవిద్యయెల్లనీ యోధ

వరునియెడనమ్మయ్యెను. కాలకేయాద్యసుర వరుల యసువులవెసనా ర్చిన నాశరవార మీకుమారుని శరీరమంటదాయెను. కిరాతరూపం బునవచ్చిన యీశ్వరుని భుజబలంబున మెప్పించిన నా సత్వమీబా లునియందు నీరాయెను. ఖాండవదహనమున సురవరుని జలధారల లణంచిననా, నారాచపరంపర, యీరాచపట్టియందు బూడిదెలో పోయుహోమమురీతి ఫలింపదాయెను. ఉత్తరగోగ్రహణకాలంబున భీష్మ ద్రోణ కర్ణకృపాశ్వత్థామాదియోధవరులయుక్కుఁ జెఱచి స్తంభింపఁ జేసిన నాసమ్మోహనాస్త్ర సామర్థ్యమీకుమారుని బాధింపదాయెను. ఘోరరణంబున భీష్మకర్ణాదులపై ఫలకారిగనుపయుక్తమయిననాశస్త్రా స్త్రములెవ్వియు నీ యోధవరుని నంటవాయెను. ప్రారంభముననే శ్రీహరిని నీ సాహాయ్యముగఁ బిలిపించుకొమ్మని యీబాలుఁడునాకు హితముపదేశించెను. దానినినే సరకుసేయనైతిని. ఫలమనుభవించితి. శ్రీకృష్ణ సారథ్యసాహాయ్యములేనిది నే నేమియుఁ జేయనోపనని యిప్పు డుగదా తెలిసితి. ఇపుడేమాయెను. అరమాపతిని ధ్యానించెద.

క॥ అరిదరకర, యరిదగకర
ఖరమురనరకాదిదనుజ, కంతకుతారా
సురవర శుభకర, కరుణా
కర, కృష్ణా, వాసుదేవ కనుమా కనుల౯

(శ్రీహరి సాక్షాత్కరించి నిలిచి.)

శ్రీహరి—అర్జునా: యన్నేల దలఁచితివి? నీకేయాపదయిపుడు తటస్థించెను?

అర్జు—స్వామీ: సుధన్వుఁడను యోధవరుఁడు నాసేనసంతయు నోడించి ప్రద్యుమ్నాది వీరులజయించి నన్నుసరకుఁగొనక నాపై రిపుశరంబులు సారించిదూరంబునఁ బడనైచెను. సొమ్మసిలియాపిరిఁదెచ్చుకొని నీ నామధ్యానంబుసలిపితి.

శ్రీహరి—ఏమీ: ఏమీ: భీష్మద్రోణకర్ణాది వీరులఁజంపినట్టి నినుఁబోలు పరాక్రమవంతునిఁ బసిబాలుఁడోడించెనా? భారతరణాంతమున నిలిచిన రాజులనేకులుహరిభక్తులుగావునసీవు జాగరూకత నుండుమని ప్రారంభముననే నీకు నేను హితోపదేశంబొసర్చితి. దానినీవు సరకుసేయక గర్వపడితివి. ఇపుడేమాయెను మరలనీవు వానితో యుద్ధమునకుఁ దొడరుము.

అర్జు—మహానుభావా: నీవు నిరతమునాసరసనిలిచి సాహాయ్యపడితివేని వానిసిజెనకెద. కాదేని నీసమ్ముఖమున నేపడి ప్రాయోపవేశ మొనర్చెద.

శ్రీహరి—అర్జునా: వెఱవకు. నీ వెంబడినేనుండెద.

సుధ—(శ్రీహరినిఁ జూచియానందార్ణవమున మునింగి మానసి కాభివందనం బమర్చును.)

శ్రీహరీ: రమాపతీ! అనాథరక్షకా: ఆపద్బాంధవా; నీదివ్యవిగ్రహంబు గనులారంగని ధన్యుఁడనైతిని; ఇఁకనాకీయిల వలయునదేమియు లేదు. అయినను నా వైరికి నీవుసాహాయ్యపడితివి కావున నీ యిష్టార్థంబు నెదిరింపనేసమర్థుఁడనుకాను. నీ దయమఱవకు.

(అర్జుననింజూచి) శ్రీహరిసాహాయ్య రహితుఁడవై నీవెద్దియునుజేయఁ జాలవనిప్రారంభముననేనీకు నేబోధించితి. సామమున నా బోధన సరకుసేయవైతివి. దండితుఁడవై వింటివి. ఇపుడుమరల నాతో యుద్ధ మొనర్ప సమకట్టితివేని ప్రతిజ్ఞాపూర్వక రణమొనర్చుము. నే నును నీ బలె శపథ మొనర్చెద.

అర్జు—(కోపముచే) పలుకుములుకులననుఁ జెనకకు. నా యొనరించు ప్రతిజ్ఞ వినుము. సిన్ను.

గీ॥ శాతశరముల మూఁడిటఁ జంపనేని
నాదువంశజు లెల్లరు నరకగతినిఁ
బొందుదురు పుణ్యహీనుల చందమూని
వినర; యిఁకనీదు శపథంబు వినఁగవలతు.

సుధ—ఓరీ: అర్జునా: శ్రీహరి చరణాంబుజముల మనోవీధిని నుంచినేఁ జేయుశపథంబును వినుము.

గీ॥ నీశరత్రయంబు నీటుఁజేయకయున్న
భూసురాళిఁ జంపుపుణ్యహీను
గతినినందుదేను కంజాక్షుప్రమాలనా
పంకమిదియెవినుమ పాండుతనయ.

శ్రీకృష్ణుఁడు—(అర్జునునిముందటికిఁ బిలిచికొనివచ్చి) ఏమియర్జునా: ముందు వెనుకల నాలోచింపక సరసనున్న నన్నైననడుగక నీవింతటికఠిన, శపథంబొనర్చనగునా నిన్నెదిరించు యోధవరుఁడెవడనుకొంటివి? నాభక్తులలో నగ్రగణ్యుఁడొకటియేగాక యేకపత్నీవ్రతుఁడు. శస్త్రాస్త్రనై పుణ్యము నీకంటెహెచ్చుగఁ గలవాఁడు. ఇపుడేమిసేయఁగలవు?

అర్జు—కృష్ణా! నీ యేస్త్రైరసమ్మికదా నేనింతటి శపథంబొనర్చితి. నీ సాహాయ్యసంపద నాకుఁగలదనిగదా నే గర్వించితి? నీ కారుణ్యాతిశయంబు పాండవులపైఁ గలదనికదా ధర్మరాజీయశ్వమేధయాగం బొనర్ప సమకట్టెను? ఇట్టికాలంబున నీవు నన్నీరీతినిరుత్సాహునిఁ జేసినచో నాగతియేమి?

శ్రీకృ—అర్జునా! భయపడకు. నినునేవదలను. ప్రారంభమున నే గోవర్ధనగిరినెత్తి గోపాలురఁగాపాడిన నా పుణ్యఫలంబు నీశరము సందారోపించి ప్రయోగింపుము.

అర్జు—బావా! అటులనేయొనరించెద (సుధన్వునిఁ జూచి) ఓరీ! శూరవరా! ఈ నా బాణమున నీ కుత్తుకఁ దఱిగెదఁ జూడుము.

తే॥ హరిశరంబిది నీవుగనరా! యర్జునుమఁగ వచ్చెదుగా
శరణటంచును, నేలఁబడరా! సత్వహీనతఁ జెచ్చెరగా

సుధ—దురమునందున నీదుశరముగా దున్మినెచితిఁ జూడరా
శరమువేటొక టందుమిఁక నీశక్తిఁజూచెద ఫల్గునా.

ఓరీ! నీ శరధారనుదారియందే నే దునిమితి! దీనినుండిమొదటి శపక్ష భాగము రిత్తపోయెను. ఇఁకనేది నీరెండవశరమంపుము.

అర్జునుఁడు—(కోపమున రెండవ శరమంపును)

శ్రీకృష్ణుఁడు—అర్జునా! త్వరపడకుము ఈ తూరెనీ శరమునందు నాభూభారరక్షణ ఫలంబారోపింపుము. (అర్జునుఁ డటులొనరించి సుధన్వునిఁ గని)

అర్జునుఁడు—ఓరీ సుధన్వా! ఇదిగో నా రెండవ శరము దానిరుచిఁగనుము.

వీరవృత్తము—శాతశరమిది శరణనుమా
నీ తర మెయ్యని నిలువఁగనుగా

(అని బాణము వేయును)

సుధ—కూఁతలనుడిడి కుదురుగ నీ
శాతశరమదె, చనెవితథై.

ఓరీ! ఫల్గునా! నీ రెండవ శరంబు సైతము రిత్తవోయెను. ఏదీ నీతుది శపథసారంబు దానిరుచి నించుక చూచెద.

అర్జునుఁడు—(శ్రీకృష్ణునిఁ జూచి) మహానుభావా! ఈ యోధవరునెడ నా సత్వంబడంగిపోయెను. నా గర్వభంగంబునకునై నీ వింతటికార్యంబు లటస్థింపఁ జేసితివనినే నమ్మెద. శ్రీకృష్ణుఁడు పాండవ పక్షపాతియను నామంబు, నేఁటికి సార్థకంబయ్యెను. కానిమ్ము! శపథమూనినరీతిగ మూఁడవశరంబు ప్రయోగించి యదియు రిత్తవోయనేని నేనగ్నిప్రవేశ మొనర్చెద.

శ్రీకృష్ణుఁడు—అర్జునా! ఇంతటియాక్రోశమువలదు, నెమ్మదిఁగనుము. ఈ తూఁపు నీ శరము మొదటిభాగమునఁ బ్రహ్మతేజంబును దుదిని మాహేశ్వర తేజంబును నావహింపుము. మధ్యభాగమున నా తేజంబునిలిపి వానిని సంహరింతును.

అర్జునుఁడు—(అటులొనరించి సుధన్వునిఁ జూచి) ఓరీ! ఈ తూపునిన్ని యిలకుఁ దప్పించెదఁ జూడుము.

తరళ—హరిహరాజ శరంబుఁ బూనితి నాజి నీ బడనైనఁగన్
సురవరాదులకైన శక్యమె, చూడుమా, విఱఁజేయఁగన్
నిరతమోక్ష పదంబు నీకగు నీరజాక్షునిఁ గాంచుమా
ధరసురౌఘుల వర్గమందు సుదారకీర్తినిఁ బొందుమా.

(అనుచు శరమువేయ సుధన్వుఁడు దూరమునకుఁ గొట్టికొని పోవఁబ్రాణంబు శ్రీహరితేజంబునన్ నైక్యమగును)

శ్రీకృష్ణుఁడు—అర్జునా! కంటివియా యీయోధవరుని వైష్ణవోపాసన శక్తి. ఏకపత్నీవ్రత మహిమ. శస్త్రాస్త్రప్రావీణ్యము. ఇఁక నీ శౌర్య

నీతండ్రి హంసధ్వజుఁడు పుత్రుని మరణంబువిని క్రుద్ధుఁడై నిన్నుఁ దాఁకును. వానిని జయింప నీవశముగాదు. కావున నీ వించుక దూరమ్మున నుండుము. వానియుద్యమంబు నేను వేఱొక విధమున మరల్చెద.

అర్జునుఁడు—బావా! నీయాజ్ఞను శిరమాణికంబుగ ధరించెద. (అనుచు వెళ్లును)

(హంసధ్వజుని ప్రవేశము)

శ్రీకృష్ణుఁడు—(హంసధ్వజుని యెదుట నిలిచి) భక్తాగ్రేసరా! నీ చిరకాల కాంక్షిత ఫలమిపుడు గంటివికదా? ఇఁక నీ సంసార లంపట నీకేల?

హంసధ్వజుఁడు—(శ్రీకృష్ణునకు నమస్కరించి) దండకము—శ్రీమద్రమా మానినీ మానసాంభోజమిత్రా! మదోన్మత్తదైతేయ వంశాటవీవీతిహోత్రా, నిరాఘాట నీరంధ్రజీమూత సంఘాత నీకాశతేజోరుగాత్రా! ధరిత్రీకళత్రా! దయాస్నిగ్ధ శోభాయమానోరునేత్రా, పవిత్రా, పునర్జన్మపాథోధి నిర్మగ్నదీనావనాయాసపాత్రా! సువిజ్ఞానపాత్రా, విహంగేశపత్రా, విమత్తారిజైత్రా, లసద్వల్లవీయౌవనోద్యానచైత్రా, సుపర్వేశదుర్వారగర్వోగ్ర సంభూతజీమూత సంఘాత సంత్రస్తగోవ్రాతకత్రాతరూపాంచితాంగుష్ఠదేశస్థగాత్రా యశోదాదయాపుత్ర, నీ చిత్రచారిత్రముల్ స్తోత్రముల్ జేయ బ్రహ్మేశ్వరాహీశ దేవాదులున్ జాలరన్నన్ ననున్ బోలుదీనుండెటుల్ నేర్తునో తండ్రి, నీ దివ్యదేహంబునన్ లీనమైయుండు నీ రేడులోకంబులున్ గాదె, గాయత్రి నీ పాదరూపంబుగాదే, మహాదేవ, వారాన్నిధిన్ యోగనిద్రానుషంగానమోదంబునన్ నీవు నారాయణాకారతన్ దా

ల్పిరాజింపవే; దేవ, మత్స్యమవై వేదముల్ న్గురక్షింపవే, కూర్మమవై కుంభినీ ధ్రంబు మున్పటిపోఁ దేల్పవే, కోలమవై కుంభినిన్ గాచి హేమాక్షునిన్ గూల్పవే, నారసింహాకృతిన్ బూని దైతేయునిన్ గూల్చి ప్రహ్లాదునిన్ నిర్భరాహ్లాదునిన్ జేయవే, పొట్టివై యాబలిన్ మెట్టవే, జామదగ్న్యుండవై భూమిపాలాలిసిన్ జంపవే, రాముఁడవై భీమసంగ్రామమందా మహారావణున్ లోకవిద్రావణున్ ముంచవే, దేవదేవా! ననున్ గావవే, శిష్టరక్షావనా, దుష్టశిక్షాచణా, ఘోరసంసార నీరాకరోత్తారకా, క్రూరనక్తంచరవ్రాతమర్దనవినిర్వాపకా, ధర్మవిస్తారకా, సౌఖ్య సంధాయకా, మోక్షలక్ష్మీ మనోనాయకా, గానమోదాత్మకా, దీనసంరక్షకా, కుండలీతల్పకా, భక్తసంకల్పకా, బ్రహ్మరుద్రానిలాదిత్యసంస్తుత్యపాదా సురేశార్చిత శ్రీమాసేంద్రహృన్మోద, నీ పాదముల్ నమ్మితిన్, ప్రోవుమా, మాధవా, మ్రొక్కెదన్ మ్రొక్కెదన్ మ్రొక్కెదన్. (అనుచు వందనం బిడును.)

శ్రీకృ—మరాళధ్వజా! నీ చిత్తశుద్ధికి, భగవదారాధనాసక్తికి నేనెంతయు మెచ్చి కరుణాతరంగితమతిఁ బూని, నీకు దర్శనమిచ్చితి. సకల జీవులకునావశ్యమగు జనన మరణాదిదుఃఖములఁ బడిపొల్లకు, కానులాగతిగఁ గలిగిన పుత్రమరణంబునకు వగవకు. పాండునందనులు నా పంచ ప్రాణములు కావున, వారినిఁ బోషించు భారము నాయది! నీవునుఁ బాండవులను జేరి వారి క్రతూద్యమంబు సమాప్తినొందింపుము. సదాకాలంబు నా సరసనుండుము. నీ చిన్నకొమారునకు రాజ్యపట్టం బిమ్ము. రమ్ము పోవుదము.

హంస—మహానుభావా! నీ యాజ్ఞాధారకుఁడను నీ పాదసేవకుఁడను.

(నిష్క్రమము)

తృతీయాంకము ప్రథమరంగము.

మళయాళము.

(ప్రమీల—సుశీల—సుచేల—సులీల—వినీల—విలోల—గుణజాల—శమాల—అవలీల—సుకుంతల—సువాల—విశాల—శకుంతల.)

దర్బారు.

అనుబంధము 13. అనుబంధము 14.

ప్రమీల—(సింహాసనముపైఁ గూర్చుండి) యువతీమణులారా! తరతర ముగవచ్చిన మన దేశాచారమునకు విరుద్ధముగ మనము వర్తించినటుల నిన్న రాత్రి, నేను గలఁగంటిని. ఇది యేమియుండును?

సుశీల—అమ్మా! మహారాణీ, అనేకులు యువానులు దాఁటిదప్పి మన దేశముఁ జొచ్చిమనవశులై మరువశులై యొకమాసంబు వఱకు మాకు కేళిని మముఁగూడిపిదపమరణంబుఁ జెందుచుండిరికదా? ఇపుడదియే మికారణమో, యేయౌవనాఢ్యుఁడుమా దేశంబుదిక్కు సంచరింపఁడు?

సుచేల—నే నిప్పటికిఁ బదునైదు దినములుగఁబూర్వదిగ్భాగమునుండు మనదేశమెల్లెడ సంచరించివేసరితి. మగవాఁడొక్కఁడైనను దొరకఁడాయెను?

సులీల—రాణీ! దక్షిణ దిగ్భాగము సంచరించి రూపలావణ్యాతిశయుఁడగు నొకయౌవనాఢ్యునిఁబట్టితెచ్చియుంటిని. వాఁడు నాయింటనాఱు నంబులుండి పిదపనశించెను. నెలదినములవఱకు జీవమునుండఁ దగినవారు స్వల్పకాలములోనే మృతులగుటకుఁ గారణంబుఁ దెలియదాయెను?

వినీల—— మహారాణీ! ఇపుడుమనపురియందుఁ గలయపరిమిత యువతీత తికెల్లనుఁ దగినందఱు పురుషులులేరు. క్రొత్తవారురారు. పాతవారొ క్కరొక్కరు ధాతుక్షయమున సన్నగిలుచున్నవారు. ఇటులనే కొన్ని దినంబులు గడచిన వో, మగవారిసంపర్కములేక మేమెల్లరము రోగి ణులై యుండవలసినకాలము తటస్థించును.

గుణజాల——అటులైనచోఁ గొన్నిదినంబులకు మనదేశము స్త్రీవిహీనమై పాడుపడును. కావునమన మేయుపాయమునవైనను, బురుషులను విదేశములనుండి యాకర్షించివారిఁగూడి సుఖంబుననుండ వలయును.

విలోల——మనమారీతిఁ గష్టపడుటకంటెను, లోక స్త్రీలబలెనొకమగ వానినిఁ బెండ్లియాడి వానిఁగూడి సుఖమున నుంటమేలని నాకుఁ దోఁచెడు. ఇదిమీకెల్లరకు సమ్మతమా?

తమాల——ఏమి! విలోలా! ఏమిమాటలాడితివి? ఆదినుండివచ్చిన మనమతాచారమును జెఱిఁగలిపి, నవీనమగు విరుద్ధాచారమును మన మవలంబించినచోఁ జూచినవారునగరా? వినినవారు హేళనము సేయరా?

అవలీల——అంతగాక! స్వేచ్ఛానుసారముగ విచ్చలవిడిగ, మనముండక, స్వాతంత్ర్యమెల్లనువీడి, యొకమగవానికి లొగ్గివానియానతిలో నుంట ముల్లుఁదీయింపఁ గొఱ్ఱుగొట్టించుకొనిన చందమగునుగదా?

సుశ్యంతల——అటుసేసినచో, మనకుఁగలుగు లాభమేమి? మనయందుఁ గల వివసంబంధ రక్తమెటు నశించును. నశింపని యెడల, మనము వివాహమాడిన పురుషుఁడు మనకెటులదక్కును?

సువాల—స్త్రీలేల, పురుషుని వివాహమాడి వానివశం వదలై యబలురుగ నుండవలెను? స్త్రీలకు మానమర్యాదలులేవా? పరాక్రమము లేదా? బుద్ధికౌశలము లేదా?

విశాల—పరాక్రమమనిన జ్ఞప్తికి వచ్చెను. మున్నుత్రిలోకైక వీరుఁడగు రావణాసురుని నొక కీటకముగనెంచి బంతులాడినది శ్వేతద్వీపాంగనలుగదా? మనమునంతటి పరాక్రమ వంతులముగామా?

శకుంతల—ఆకాశమున సంచరించు పక్షులబలె గాలియాహారము గలిగి స్వేచ్ఛానుసార ముండక లేనితగులముఁ దగులుకొని వగలొందుట యపేక్షణీయముకాదు.

ప్రమీల—యువతీమణులారా! బహుకాలాగతాచారనిబంధన నింత యవలీలఁగ వదలుట సాధ్యముకాదు. కావున సట్టివాదంబు మనకిపుడు వలదు. ఎప్పటివలెగేయ, నృత్య, వేణు, వీణానాదంబులఁ బ్రొద్దుఁగడపు చుందము. ఏదీమీనృత్య నైపుణ్యము చూచెద.

అందఱు—చిత్తము.

నృత్యము.

(అనుబంధము 1౫)

ప్రమీల—నృపకన్యకలారా! మీనృత్య మతివినోదకరముగ నున్నది. నేఁటికిమన మీ వినోదములు చాలింతము. రేపటిదినమున మనమెల్లరము మనయుపవన విహారమునకుఁ బోవుదము. అందఱును నచటికిరండు.

(అనుబంధము 16)

[నిష్క్రమణము]

ద్వితీయ రంగము.

వీ ధి.

(స్త్రీలు. వినీల, విశాల, విశ్వేశ్వరావధాని.)

[అనుబంధము 17]

వినీల—విశాలా! వీఁడేమో శుద్ధవైదిక ఛాందసుఁడుగ నున్నవాఁడు. వీనినిఁ గట్టికొని మనమేమి సుఖంబనుభవింపఁ గలము.

విశాల—వినీలా! ఎట్టివాఁడు వీఁడయినను మగవాఁడుగాఁడా? మనపురింగల పురుషులెల్లరు నశిల్లిరి. పురుషాభావమున మనకు సుఖమెద్ది?

విశ్వేశ్వరా—(స్వగతము) వీరేమో నాపాలి మారిదేవతలగ నున్నవారు. వీరినుండి నేఁదప్పించుకొని పోవుమార్గములేదు. (ప్రకాశముగ) యువతీమణులారా! నన్నేల పట్టుకొని యీరీతి బాధించు చున్నవారు? మీ పాదములఁ బట్టికొనియెద. నన్ను వదలుఁడు. నన్నుఁగొనిపోయిన మీకు వచ్చులాభమేమి?

వినీల—లాభమా? నీతోఁబొందు.

విశ్వేశ్వ—అందగత్తెలారా! మిముఁబొంది సుఖింప, నేను వయసు వాఁడనుగాను. నాకిరువురు భార్యలున్నవారు. పదుగురు పుత్రులున్నవారు. నాభార్యలిరువురిపుడు గర్భవతులుగ నుండుకారణంబున వారికాన్పునకై ధనమార్జింప దేశాటన మొనర్చుచుఁ దెలియక యీదేశంబుఁ జొచ్చితిని.

విశాల——ఏమీ! ఏమీ! నీకు భార్యలిరువురున్నవారా? వారిరువురు గర్భవతులా? నీవు వయసువాఁడవుకానని వచించితివియే? వయస్సు లేదేని నీభార్యలు గర్భమెటుధరించిరి? నిన్నుఁగాదని యడ్డదారిఁ ద్రొక్కి యన్యపురుషునిఁ గూడిరా?

(అనుబంధము 18)

విశ్వేశ్వర——(తలతలఁ గొట్టుకొని) భామినీతిలకములారా! నాభార్యలు పతివ్రతలు. దుర్మార్గలుకారు. ఏమోదైవానుగ్రహమున గర్భవతు లయినారు.

వినీల——హా! హా! దైవము సాక్షాత్కరించి నీభార్యలనుఁ బొందినాఁడా? ఇంతటియపద్ధములాడు బ్రాహ్మణుఁడవా నీవు?

విశాల——తనభార్యలబలె మేము రూపలావణ్యవయోవంతులము కామని యేమో యీబాపనయ్య మము నిరాకరించుచున్నవాఁడు.

విశ్వేశ్వ——అయ్యో! అటుకాదు! నా భార్యలు కురూపిణులు. మీరందఱు గత్తెలు. అయినను నేనన్యస్త్రీ సంభోగముఁ గోరువాఁడను కాను. అదిపాపమూలము.

వినీల——(నవ్వుచు) ఈ దేశమున స్త్రీసంభోగమునకుఁ బురుషుల కోరిక యనవశ్యకము. పాపలకుమూలమగు ననుకారణంబుననే స్త్రీలు పురుషులను బట్టిభోగింతురు.

విశ్వేశ్వ——అమ్మలారా! నన్నంతటి విషపరీక్షకు గుఱిసేయకుఁడి. మీపాదములపైఁ బడివేఁడికొనియెద. (అనుచుఁ గ్రిందఁ బడును.)

వినీల——విశాలా! వీఁడు దండసాధ్యుఁడుకాని సామసాధ్యుఁడుకాఁడు. వీని నీడ్చుకొని పోవుదము రమ్ము.

విశ్వేశ్వ——(గట్టిగఁ దనయింటివారినిఁ దలఁచికొని పేర్లు పిలిచి చీఱును.)

(అనుబంధము 19)

(నిష్క్రమణము.)

తృతీయ రంగము.

ఉప వనము.

(ప్రమీల, సుశీల, సుచేల, సువాల, సులీల, సుకుంతల, శకుంతల, వినీల, విలోల, విమల, విశాల, తమాల, అవలీల, గుణజాల, కమల, విచికిల, హిమాచల, ఊర్మిల, కోకిల, అష్టనుఁడు, సేన.)

— రగడ —

ప్రమీల—మాలమాలల నేలఁడాఁగెదు ముగుదఁడాఁగుడు మూతలాటలు.
సుశీల—చాలుకలనకుఁ గాలుఁద్రొక్కకు చాన నీవికటంపుమాటల.
సుచేల—కేలుకేలునఁ జుంచివారెదఁ గీరవాణిరో నన్నుగూడుము.
సువాల—బాలతోఁ జలకేళిగోలా పాడినాతోఁ బంతమాడుము.
సులీల—నీలవేణిరో నిన్నుగెలిచెద నీటి యీఁతలవచ్చి చూడుము.
సుకుంతల—కాలమా యిదికలహములకును గలికిరో మన్ననలు వేఁడుము.
శకుంతల—ఇంతియెంతటివింతలమ్మరో యిట్టిమాటలఁ గలహమగునెటు.
వినీల—కొంత కలహంబులకు మూలము కారుకూఁతల హెచ్చుగాదెటు.
విలోల—అమ్మకనవే సౌరభమ్ముల నలరునలరులు గొమ్మకొమ్మకు.
విమల—నిమ్మలనుగొని పోదమటుదా నిమ్మలకునిఁక నుమ్మలింపకు.
విశాల—బాల నేలను పాలకిటులటు పండికొనితినుమావి పంటని.
తమాల—కేలుసాచుచు నందికొమ్మా కీలెఱిఁగి ముక్కంటి పంటని.
అవలీల—గోఁటఁగిల్లకె క్రొవ్విరినిటు కోమలాంగిరో లేఁతమునువము.
గుణజాల—సాటితెల్పెద వీనినంటవె చానచెల్లెను నీడుగరువము.
కమల—అన్నమిన్నా! పొన్నపూవ్వులు నందునేమో నిక్కిచూడవె.
విచికిల—సన్నతాంగిరో నిన్నునెత్తెదఁ జక్కఁగా నవికనచుఁ గోయవె.

హిమాచల—మేలుమేలిది యెంత తెంపతి మీఁదికొమ్మను బట్టి వెసఁజని.
ఊర్మిల—చాలుచాలిఁక ననలుఁగొనుపని చల్లఁగాఁ గూర్చుండమటుచని.
కోకిల—అలసగమనరో యలసితేమే యలరులను గొనివ త్తమటుచని.
ప్రమీల—వెలఁది నేనెటు మిమ్ము వదలుచు వెడలనెటులగు నమ్మకనుఁగొని.

(అనుబంధము 20)

సుశీల—అమ్మా ప్రమీలా! ఆరామ విహారమ్మున నలసితివి కాఁబోలు.

ప్రమీల—అగునే సఖి నీకు నలసటలేదా?

సుచేల—సఖీ! విహారానురాగంబున నెంతటి యలసట యైనను లవమాత్రముగఁ దోఁచు చుండును.

శకుంతల—అది నైజమని యీనసస్సైతము దెలుపుచున్నది.

కం॥ అనురాగంబున్న యెడ౯
ఘనతలఘిమఁ గాంచు టెచటఁ గన్నై జంబే
కోనగోఁటి సోఁకునైఁపని
ననయోర్వదే భృంగచరణ నారాచముల౯.

ప్రమీల—శకుంతలా! ఏంతశృంగారవర్ణనయే యిది! అర్థగుంభితమై యెంతటి ధ్వని స్ఫురించుచున్నది.

శకుంతల—అమ్మా! నీవురసికురాలవుగాన నాకుఁదోఁపని యర్థము నీకు శబ్దార్థధ్వనిపై స్ఫురించినది.

విశాల—అమ్మా! దూరమ్మున నొక గుఱ్ఱము మనయుపవనముఁ జొచ్చినది.

వినీల—అవునమ్మా! ఎంత శృంగారమ్ముగ నున్నది.

శకుంతల—అమ్మా! దానిముఖముపై నొకఫలకమున్నది.

సుశీల—అమ్మా ప్రమీలా! ఆఫలకముపై నేవో యక్షరములున్నవి.

ప్రమీల—విశాలా! నీవు పోయి యీ హయమును బంధించి దాని మోమున వ్రేలు ఫలక మిచటికిం దెమ్ము.

విశాల—అమ్మా అటులొనరించెద.

(విశాల హయమును బంధించి ఫలకముఁదెచ్చి ప్రమీల చేతికి నిచ్చెను. ప్రమీల దానింగొని చదివికొని చిఱునగవు నగుచుం దల యూఁచును.)

విశాల—అమ్మా ప్రమీలా! చిఱునగవు నగియెదవు. ఆఫలకమునందేము న్నదో చదివిన నేనును విని సంతసించెద.

ప్రమీల—చెలులారా! చదివెదవినుఁడి.

మ॥ యమిలోకావనుఁడైన ధర్మజుఁడు సత్యక్రియుతుం, డశ్వమే
ధమునేయన్ విలపెట్టి యీ హయమునన్ దాఁబంపె, దేశాళి, స
ర్వమునన్ గ్రుమ్మరిలంగ దానినెవఁడే న్వారింపఁగాఁ, గ్రీడి, వే
గమే వానిన్ దెగటార్చి తెచ్చును తురంగంబెల్లరున్మెచ్చఁగన్.

వింటిరే! చెలులారా! ధర్మరాజఁట. అశ్వమేధయాగంబు నేయునఁట. ఆయాగాశ్వమిదియఁట. దీనినెవరేనిం గట్టినచో వానినిం గ్రీడియను వాఁడు చంపునఁట. ఔరాగర్వోక్తులు. చూచెద నొకచేయి! చూపె దనా సాహసము. ఈ క్రీడి సమాచారంబు నేమున్ను వినియుంటిని. జడ జాక్షులం గూడి సరస క్రీడకు మఱఁగినవాఁడు గాని రణక్రీడకు నోపఁడు. అయినను మనమిటుల నిరాయుధపాణులై నిలుచుట సరికాదు. యుద్ధ సన్నద్ధులము కావలయును. (చెలులంజూచి) చెలులారా! మీరీహ యమునుం గాచికొని భద్రముగ నుండుఁడి. నేనిపుడే మరలివచ్చి మిమ్ముం గూడెద. (అనుచు లోనికి వెళ్లును.)

(అర్జునుని సేన ప్రవేశము)

సేనాని—(స్త్రీలం జూచి) ఏమి యీచెలుల సౌందర్యంబు వీరిమోముఁ జూచిన నెట్టి ధీరుఁడైనను తన ధీరత్వము మాని మారునకు లొఁగఁడా? ఇపుడు నేనేమి సేయుదును? వీరిని బల్కరించి చూచెద. చెలులారా! మీరెవరు? ఈ హయమునుఁ బట్టిన కారణంబేమి?

విశాల—అయ్యా! మేము స్త్రీలము. వినోదార్థ మీహయమును బట్టితిమి.

సేనాని—చెలులారా! మీరు స్త్రీలనుట మీమోముఁ జూచినపుడే తెలియును. ఈ గుఱ్ఱము ధర్మరాజుగారి యాగమునకుఁ గాను నిర్ణయింపఁబడి దేశసంచారంబు సేయ విడువఁబడినది. దీనిని వెంబడించిన యోధ వరుఁడర్జునుఁడు. అతఁడజేయుఁడని మీరు వినియుందురు. అట్టివాని హయమునుఁ బట్టిన మిమ్మతఁడు మన్నించునా? అతఁడిచటికి రాకమున్నే హయమును వదలివేయుఁడు. అగ్నితో సరసమువలదు.

విశాల—పురుషవర్యా! మీరు ధరించిన యాయుధములు విచిత్రములుగ నున్నవి. ఏదీ చూతము?

(అనుచు యోధుల కృపాణములు సర్వముఁ దీసికొని) యోధులారా! ఈ యాయుధములు మీకేల?

సేనాని—శత్రువులతో యుద్ధమొనర్ప నాయుధము లుండవలెను.

విశాల—అటులైన నాయుధము లేక యేయుద్ధములు మీరొనర్పలేరా?

సేనాని—అది సాధ్యమగునా?

విశాల—ఆవిద్య మాకువచ్చును. మీకు నేర్పెదము. వచ్చెదరా?

సేనాని—మీరాఁడువారు. సంగరవిద్యమీకెటులభించును?

విశాల—మారసంగర విద్యమాకుఁ జక్కఁగ వచ్చును. మీకుంగఱపుదుమురండి. (అనియచటి సేనానుల నొకరొకరి నీడ్తురు. అందు నొక సేనాని.)

సేనాని—(కోపమున) చెలులారా! మీరు మానమర్యాదలను వదలిన స్త్రీలగఁనగపడెదరు. కాదేని పరపురుషుల శరీరమంటుదురా?

విశాల—అయ్యా! మాకు స్వపురుషులనిన మీరేను. పరపురుషులనిన మీరేను, రండి, మామందిరంబులఁ జేరి మారసుఖంబులనుభవించు చుందురుగాక. (అనుచు మరల సందటిని నీడ్తురు.)

సేనాని—ఛీ! బుద్ధిహీనలారా! ఇట్టి దుడుకులొనర్తురేని మిమ్ము దుత్తునియలుగ నఱకి వేయుదుము.

వినీల—స్త్రీల నఱకుటకు మీకు నాయుధములు లేవుగదా? ఏమిసే యుదురు?

సేనాని—మానుండి మీరందిన కృపాణములిటు తెండి.

విశాల—బుద్ధిహీనులారా! ఆఁడువారి కిడిన వస్తువు మరలి వచ్చునా?

సేనాని—మీరివ్వరేని మీపైఁబడిలాఁగి కొందుము.

వినీల—ఛీ! బుద్ధిహీనులారా! పరాంగనలపైఁబడు మానహీనులా మీరు.

సేనాని—అటుసేయుమేని మీరు మా కృపాణములియ్యరుగదా?

వినీల—మాకృపకు మీరుపాత్రులగుదురేని మీకృపాణంబులు మీకు నిచ్చెదము.

(అర్జునుని ప్రవేశము)

అర్జునుఁడు—(సేనానులఁ జూచి) సేనానులారా! పట్టఁబడిన గుఱ్ఱమును విడిచి తేక మీరీ స్త్రీలతో ముచ్చటలాడుచుఁ గాలక్షేపంబు సేయుచున్నవారా?

వినీల—అయ్యా! మిముఁగూడి ముచ్చటలాడుచుఁ గాలక్షేపంబుసేయు నొకరమణి కావలయునా?

అర్జును—ఛీ! రమణీ! అట్లాడకుము. యోధవరులతో రణక్రీడసలుపు క్రీడి నేనుగాని రమణులతో ముచ్చటలాడువాఁడనుకాను.

విశాల—మీరటులయిన, బృహన్నలలులో! మీరు మాదేశములో నేవ నికని రారు.

అర్జును—(కోపముతో) నారీమణులారా! మీపొగురుకూఁతలింకఁ జాలింపుఁడు.

విశాల—అయ్యో! ఇందులోఁ బొగురుకూఁత లేమియున్నవి? రమణులతోఁ గాలక్షేపము సేయునిమగవారిని మేము మగవారని తలంపము. ఇఁక నాఁడువారందమూ యీయాఁడులక్షణము తమయందుఁ గానరాదు. కావున బృహన్నలలు లంటిమి. ఇందుఁదప్పేమున్నది?

విశాల—విసీలా! ఇతఁడాఁడువారితోఁ గాలక్షేపము సేయు మగవాఁడును గాఁడఁట. ఆఁడుదియుఁగాదఁట. బృహన్నలయుఁగాదఁట. సన్యాసియై యీయాఁడుదానితో ముచ్చటలాడువాఁడుండునా?

అర్జును—(స్వగతము) వీరిమాయల మాటలకు నేబదులిడఁజాలను. మఱి యాశ స్త్రీలెంతటి పురుషులనైన లోఁగొను మాయావులని వినియుంటిని. ఇపుడది నిదర్శనమయ్యెను.) (ప్ర॥) సేనానులారా! వీరినుండి మీ మీ కృపాణములను గొనుఁడి. కట్టఁబడిన హయమును విడువుఁడి.

విశాల—అయ్యో! మీ సేనానులెవరు నాఁడువారి నంటఁగల మగవారు కారఁట. లేని మగతనము మీరారోపించిన వచ్చునా?

అర్జును—ఈ యాఁడువారిజోలి మీకువలదు. ఆ హయమును విడువుఁడి.

విశాల—అయ్యో! అదిసులభసాధ్యముగాదు. మా రాణిగారి యాజ్ఞననుసరించి మేమాహయమును గట్టినాము. వారియాజ్ఞ లేక విడువనియ్యము. ప్రమీల రాణిగారింతలో వచ్చెదరునిలువుఁడి.

అర్జును—అంతుదానిరాకకు మేము గాచికొనియుండువారము కాము.

విశాల—అట్టిపురుషులను మేము సరకుసేయము.

అర్జును—సేనానులారా! మీరా తురంగమును ద్వరలో విడువుడి.

విశాల—అయ్యా! ఆహవకేళినైనను సంగజుకేళిలోనైనను మముగెలువనిది మేమా హయమును వదలము. ఎవరు దాని సంటుదురో చూచెదము.

(అనుచుం గత్తులు ద్రిప్పుచు నిలుతురు)

(ప్రమీలా ప్రవేశము)

(అనుబంధము 21)

అర్జునుడు—(దూరమునుండి ప్రమీలను జూచి)

(అనుబంధము 22)

ఆహా! ఈ సుందరి సౌందర్యంబూహాతీతముగనున్నది. ఈ సుందరినిం జూచిన క్షణమునుండి నామానస మతిచాంచల్యము వహించెను. ఔరా! దీనియందుము.

సీ॥ పులుగడిగిన మించు పుత్తడి బొమ్మయో? కందర్పనూతన కర్మశరమొ?
తొగలరాయనివాయ నగిమొడి, జిగినిగ్గొ? జగదక్షినవభాగ్య జలజఘనమొ?
తుంపెసలారెడి శోలికారు జిగిమించొ? సౌరభాపూర సంచారలతయొ?
కలికి మాటల నేర్పుగల పరిబంతియో? మదన మోహన పరిమళశృంఖలమొ?
గీ॥ అనంగవెలయుకల్కి, యంగజాపూముల్కి
ఇందువదన రమ్యకుందరదన
కమలనయన, గంధ గజయాన, త్రిజగాన
గానసెందు, పింతచాన కాంచ.

(ఆలోచించి)

హా! హా! మానసమా! ఏల చలించెదవు? అగ్రజుని యాగాంతము వరకు స్త్రీ సంభోగవర్జితుఁడనని ప్రతిజ్ఞయొనర్చి దానికి భంగంబిపుడు గల్పింపనగునా? ఆ విరుద్ధకర్మంబు నానుండి సంభవించె నేని గామాతురుఁడనని నన్నుఁజూచినవారెగతాళియొనర్పరా? ఇంతకు నీయింతి సవనాశ్వమును బట్టినకారణంబు నాతో బవరమొనర్చుటకని నే నూహించెద. సమ్ముఖమ్మున రాయభారమేల? అనుందరినిఁ బల్కరించి నాసవనాశ్వంబు విడిపించికొనియెద. (ప్రమీలనుజూచి) ఓ! యిందుబింబాననా! నీవెవరు?

ప్రమీల—రాకుమారా! నేను స్త్రీని.

అర్జు—నీవబలవని నీమోముఁగనినతోడనేయెఱుఁగనగును. దానినిఁజెప్పనేల?

ప్రమీల—నిజము. ప్రబలురను, సబలురఁజేయు సామర్థ్యముఁగల నబలను నేను.

అర్జు—రమణీ! హయమేధాంచితమగు నీతురంగమును బట్టితివేల?

ప్రమీల—తద్రక్షకుఁడై వచ్చిన నిన్నుఁబట్టుటకు.

అర్జు—సారసాక్షీ! నన్నుఁబట్టుటకు నిది మారసంగరము కాదుకదా?

ప్రమీల—రాజకుమారా! బద్ధమోహమున నన్ను నీ ముద్దుల మోహాంగినిఁ జేసితివేని రతిబంధన కళానైపుణ్యముఁ జూపి నామృదులతరబాహుపాశముల నినుబంధించెద. కాదని యుద్ధమున నిలిచితివేని నాతీక్ష్ణతర శరపాశముల నిను నేలఁగెడపి బంధించెద. ఇందున నీకెద్ది సమ్మతమో చక్కఁగా నాలోచించి ఋజులివుము.

అర్జు—(అచ్చెరువంది స్వగతము) ఇపుడు నేనేమి సేయుదు? ఇది రామావతారమందగపడిన మాయాశూర్పణఖగ నగపడెను. ఎటులుండనీ యిది యోఁషుది కదా? 'స్త్రీలపై బాణప్రయోగంబు వీరు

లకుఁ జెల్లునా? లోకేశుఁడగు పరమేశ్వరునిపైఁ బూనిన శరములీ సర సిజాక్షి సుకుమార కోమలాంగముపై నుపయోగింపఁగునా? కాలకే యాదిరాక్షసులపైఁ బిసుగులబలెఁ బడిన నావడిగల బాణములీ భామామణిపై నెటులుపయోగింతును?

ప్రమీల—అర్జునా! నీవేమేమో యాలోచించుచు లోలోన బలవరించు చున్నావు. ఏమియది? ఆహవముఖంబున నీవు నాయెదుట నిల్వలేవు. అనంగ సంగర ముఖంబున నిలువఁగలవేమో యాలోచింపుము.

అర్జు—(కోపముస). మానహీనా! ప్రమీలా! మానముగల మానినీమ ణివి నీవనియెంచి నీపై నెటుబాణములుపయోగింతునని యాలోచిం చుచుంటిని. నీవుమదనోన్మాదపరీతచిత్తవై మర్యాద వీడి వెలిచేడియ లబలె వెలిఁబడి నోటిక్రొవ్వున మాటలాడెదవు. ఇఁక నీనాలుకఁ కత్త రింపకున్న నీకునుమానంబు బలమగును. ఇదిగో నాతీక్ష్ణశరను.

(అనుబంధము 23)

అర్జు—ఉత్సాహ॥ పోరఁగోరితేనినీదు, పొంగుపొగ్గ సలుపుదుఁజా
సారసాక్షి, నీకునింత సాహసంబుఁ దగునటే

ప్రమీల—నోరుకుళ్ళ మాటలాడ, నొవ్వదేర, రసన, యో
రోరి యుద్ధమందునిన్ను నోర్తుఁజేర్తు యమపురిఁజా.

ఓరీ! అర్జునా! ఏదీ నీశరలాఘవంబుఁ జూపుము.

అర్జునుఁడు—వృ॥ కండలూర్చెదు కాండమిదే,
చండిపచ్చెను జంపునినుఁజా

ప్రమీల— ఖండనంబునఁ, బ్రాణములఁజా
చెండివైతును, జేరుమనఁజా.

అర్జునా! ఏదీ నీకాండము. కాండమును నీరథిపైఁ గలసెనుగదా!

అర్జునుఁడు—ప్రమీలా! నా బాణధార నీ వెంతవరకు నోర్తువో యని పరీక్షించితి. ఇదిగో యీ తూరి నీ ప్రాణంబులు దీయు బాణము వేసెద.

వృ॥ నిశితబాణము నిన్నునంటెను
శశిముఖీ యడె. జంపునిక్కము
వశమె; యీశుని. వాడిశూలము
దశను బాపెదు, తన్వియేరికి?

ప్రమీల—ఓరీ అర్జునా! ఇది యేనా నా ప్రాణములు దీయు బాణము? నీరసమైన నీ నారసమారసాలయము జేరెను. ఏదీ, మఱియే బాణమును సంధింతువో దాని బలమించుక చూచెద.

అర్జునుఁడు—(అచ్చెరువంది) హా! హా! ఈ తరుణికి నెట్టి యో దైవసాహాయ్యమున్నది. కాదేని నా తీక్ష్ణశరపరంపరలకుఁ బ్రాణమున నిలుచునా? త్రిలోకైక విజయుఁడగు విజయుఁ డొక మగువను జయింపలేఁ డాయెననునింద నాకువచ్చును. కావున నే నీమగువపై సమ్మోహనాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించి మూర్ఛలో ముంచెద.

మోహినీ; సమ్మోహనాస్త్రము, మోదమొందఁగ నందవే
ఈ హమీఅ్ల బెండువాఱుచు! నించుఁబోణిరో; కూలవే.

(సమ్మోహనాస్త్రమునఁ బ్రమీలమూర్ఛపోయి నేలఁబడును. అర్జునుఁడు దాని సరసఁజేరి దాని సౌందర్యాతిశయములకు మదిమెచ్చుచు శైత్యోపచారంబు లొనర్చుచు) హా! హా! నేనెంతటి పాతకినో తెలియరాదు. యబలపైఁ బ్రబలమగు నస్త్రంబులుపయోగించితి. పౌలఁతులు పొడవు నాలుకవారు కావున బొగురు మాటలాడుచుందురు. ఇంతమాత్రమునకే, నాకుఁ గోపంబురానగునా? వచ్చెనుబో, దివ్యాస్త్రములుపయోగింప నగునా? ఇపుడేమిసేయుదు? అహా! ఎంత కమ్మనిముద్దుల మోహనాంగి యిది.

సీ॥ అందమై మన్మనో నందమైసెలఁగని చందమై చెన్నొందు సకియమోము
శుద్ధాష్టమీచంద్ర శుభబింబమునుబోలు బంగారుఫలకమీ ఫాలతలము
గొప్పలై మూలలు గొనసాఁగి ఱెప్పల కప్పుల నొప్పారు కలికి కనులు
ఇంచుక కొనవంచి యుంచిన యపరంజి నసదీరుననుపారు నాతినాస.

గీ॥ ఔర, శృంగార సౌష్ఠవంబౌర; యిచట,
ధాత నిర్మాణనిపుణతఁ దగెనయారె;
కటిక గుండియ నయిదివ్య కాండవితతి
దీనికాయంబు నొప్పించి దీనఁదైతి.

హా! హా! ఇఁక నేనేమిసేయుదు ప్రమీలా! కఠినతరమగు నాశరము నీశరీరముఁగ్రుచ్చి నొప్పించెనా? నేనేమిసేయుదు. కోపమను భూతము నన్నావేశించి నాహృదయమును పాషాణమువలె గట్టిపఱచెను.

(ప్రమీల మూర్ఛఁ దెలిసి యర్జునుఁజూచి)

ప్రమీల—ఓరీ! అర్జునా! నీశరబలమున నేధరఁబడితినని గర్వింపకుము. నీవ్ర
ప్రయోగించినది దివ్యాస్త్రముకావున దానిని గౌరవింప, నేఁజిక్కితి.
ఇదిగో నీపై నిఁక నాశరంబులుప్రయోగించెద. వానిని నీ వెటుఁద
ప్పించు కొందువో చూచెద.

వృ॥ కాలుఁబ్రోలును, గనఁగఁ జంపును
కాలకంఠుని కఠినబాణము

అర్జు— మేలు మేలదె, మెలఁతకాంచుము
నేలఁగూలెను, నెలఁతవితతియై.

ప్రమీల—మీఱుశూరస, మీరవాఁటము
గోరువ్యాళము, గ్రోలవచ్చెను.

అర్జు— నారినీదగు, నారసంబును
జేరనీయక చీల్చివైచితి.

చూచితివే నారీమణీ! నీ నారాచంబును సముదారిని నేఁ జీల్చితి. ఇఁక నీవేబాణంబుపయోగించెదవో చూచెద.

(అనుబంధము 24)

ప్రమీల——హా! హా! ఈ యోధవరుఁడు వీరాధివీరుఁడని నాకుఁదోఁచెను. నాశరమ్ములన్నియును వమ్మయ్యెను. వీనికి నేనోడితినేని, నాపరాక్రమంబునకు న్యూనతగలుగును. నామంత్ర మహిమంబున నేనును సమ్మోహనాస్త్రంబుఁ బ్రయోగించెద.

సాహసంబీడేర నాశర, శక్తియుక్తినిఁ జూపెదఁ
మోహబుద్ధిఁ వీడుమాయిఁక ముక్తినందుమర క్తినై.

(సమ్మోహనాస్త్రమహిమచే నర్జునుఁడు మూర్ఛపోవును)

ప్రమీల——(సరసంజేరి) హా! హా! ఈ పురుషవరుని శారీరలావణ్యా తారుణ్యాసంపదలెంత వర్ణించినను జాలదు. అయ్యో! ఇట్టిపురుషుని వరించి భర్తగఁజేకొను భాగ్యంబు నాకులేదాయె. నాకుఁ బురుషుఁడవు గమ్మని విధవిధముల నేవేఁడికొంటిని. అందులకు నీవునమ్మతింపవైతివి. నేనేమి సేయుదు. శూరాగ్రణీ! ఇపుడు నేనేమిసేయుదును? నీ సౌందర్యంబు నాయట్టి సుందరిపై వినియోగింపక నేలపాలు సేయనగునా? సౌందర్య సౌజన్య, సౌభాగ్య, సాహస, పరాక్రమ సంపద లొక్కనియందుఁ గూడియుంట పూర్వ జన్మకృతపుణ్యఫలంబుగాదా? నాడగు సమ్మోహనాస్త్రంబు నీపైఁ బ్రయోగించి నాబుద్ధి జాడ్యత నేవెలివేసికొంటిని. నీయట్టి సుందరాంగుని సరస సరసతనుంటఁ బోకార్చితిని. నాథా! నాతో ముద్దుపల్కులు రెండుపల్కుము. అంతమట్టుకు సంతసంబైన నాకును గూర్పుము. ప్రాణప్రియా! లెమ్ము. కురువీరా! నేను మూర్ఛ

లోమునింగి మఱలలేచునప్పుడు, క్షణమాత్రమైనను నీకురువీరోరు సంపర్క సుఖంబనుభవించితి. అట్టి సుఖము నాకు సదాకాలము లేదాయె నేయని చింతించెద. అయ్యో! నినుఁబోలెడి యందకానింగూడి యానందాబ్ధిని నోలలాడక యుండు మందభాగ్యురాలి యందముండ నేమి మండనేమి. నిన్నువదలి నేనెట్లు మనఁగలను.

సీ॥ జ్యాకిణలాంఛనసారమై భుజగేంద్రు నగియెడియెగుభుజ యుగమువాఁడు
జానొప్పఁగాను భూజనులనడఁచు నా జానుబాహోన్నతిఁ బూనువాఁడు
తలుపులవైశాల్య మలయింపఁ గలయట్టి వెడదగు ఱొమ్మున నమరువాఁడు
కేసరికానునా కే సరియనికేటి పిడికిటనడిగెడు నడుమువాఁడు.

గీ॥ అంగసౌందర్యమునకెల్ల నాలవాల
మయినపైఁడిమెఱుంగుల మేనివాఁడు
మదవతులపాలిమదనుఁడు మానధనుఁడు
పంచబాణసమానుఁడు ప్రాణవిభుఁడు.

ఇట్టిసుందరాంగుని యెడఁబాటునేసహింపఁ జాలను.

(అర్జునుఁడు మూర్ఛనుండి లేచి)

అర్జునుఁడు——(స్వగ) నా భుజసారమంతయు నీభుజగాభవేణియందు నీరయ్యెను. నా దివ్యాస్త్రశక్తి యీశక్తియందు వమ్మయ్యెను. నేనేమి సేయుదు? క్రతుహయంబెట్లు సాధింతును. ఈరమణిసామాన్యస్త్రీగాదు.

తే॥ గీ॥ అబలగాదిది ప్రబలుర యాయువనెడి
యశనమేభక్షణమ్ముగ నధికపుష్టి
నందిస్త్రీశక్తియనిభువి నవతరించు
కాళరాత్రియ సందియమేలవలదు.

కావున దైవసాహాయ్య రహితుఁడనై యీ యహివేణిని నేగెలుచుట సందియంబు. నానేర్చిన దివ్యాస్త్రములలో బ్రహ్మాస్త్రమొకటి శేషముగ నిలిచినది. అబలపై నట్టిదివ్యాస్త్రంబు ప్రయోగానర్హమ్మని నేఁద

లంతునేని సవనాశ్వము లభించుట నాకు దుర్లభము. అశ్వము లేదేని నాయగ్రజుని యాగంబు నిలుచును. పూనిన యాగంబు నిలిచెనేని పాండవ వంశమునకుఁ గళంకమువచ్చును. కళంకంబుగల కులంబు గ్రాలనేమి? కూలనేమి? నాయపజయము నన్నొకనినే బాధింపక నాకు లమునే బాధించును. కావున నే నెటులయిన నీస్త్రీని జయించి హయం బురయంబుఁగొని పోవలయును. దానికిఁ బ్రహ్మాస్త్రమే ముఖ్యసాధనము. దానిని నుపయోగించెద.

(ధనువు నంది బాణముచేతఁ బూని)

చ॥ అనవరతంబు శ్రీహరిని నచ్యుతునిన్ మనమందు నిల్పి భ
క్తినిసతులాచరించుచుమతిన్ నుతులన్ దనివారఁ జేయుచున్
వినయముమీఱ హృత్కమలవీధిమదగ్రజు నిల్పితేని నీ,
ఘనమగు నస్త్రమీతరుణికాయముఁ గప్పచుఁ గట్టివేయుతన్.

(అనుచు బాణంబుఁబూనును. పైనుండి)

ఆకాశవాణి—అర్జునా! నెమ్మదింపుము. ప్రమీలదేవాంశ సంభవురాలు. శత సహస్ర వత్సరంబులు నీవా స్త్రీతో యుద్ధమొనర్చినను గెలువఁజాలవు. శాంతవచనంబుల దానిసమ్మతిఁగొని వరింపుము. దీనినుండి నీకార్యసిద్ధియగును.

అర్జునుఁడు—ఏమియచ్చెరువిది? ఈ స్త్రీ దేవాంశ సంజనితయఁట. దీనిని సంగరంబున నెదుర్ప నలవికాదఁట. అటులయిన నీకయుద్ధ మనపేక్షణీయము. సామముగ్రాహ్యము. (ప్రమీలఁజూచి) మోహనాంగీ! అశరీరవాణి వచనంబులు వింటివిగదా? మనకిఁక నీకలహంబులాభకారికాదు.

ప్రమీల—మోహనాంగా! ప్రారంభమునసే నేఁబ్రణయ కలహంబుఁగోరి తినిగాని రణసాంబంధిక కలహంబుఁ గోరనైతిని. దానికి నీవు సమ్మతించియుంటివేని నింతటి వృధా ప్రయాసముండ లేదు. ఇపుడేమాయెను రమ్ము (అనుచుఁగేలుఁబట్టి)

గీ॥ పొన్నువనమునఁబవళించి భావభవుని
బంధనంబుల ప్రౌఢతఁ బరఁగఁజూపి
ప్రణయ కలహంబుచేఁ బ్రేమఁ బరిఢవింపఁ
బ్రమదితాత్ముల మగుదము ప్రాణనాథ.

అర్జునుఁడు—ప్రాణప్రియా! నాయగ్రజుఁడు హయమేధంబొనర్ప సమకట్టినాఁడు. అది సమాప్తమగునంతవఱకు స్త్రీసంపర్కము నేఁజేయను.

ప్రమీల—మోహనాంగా! ఈ హయమును భటులచే హస్తినావతికిఁ బంపుము. నీయన్న హయమేధంబొనర్చి సోమపానసుఖంబను భవింపనిమ్ము. నీవిచటనుఁ గూడినాయ ధరసుధారస పానసుఖం బనుభవించుచుండుము.

అర్జునుఁడు—నారీమణీ! నేఁబ్రతిజ్ఞాభంగుఁడగుట నీతికాదు. ప్రమీలా! ఈ దేశపు స్త్రీలు విషసంజనితలు కావునఁ గామాతురలై పురుషులను బాధింతురు. ధాతుక్షయతఁ బురుషులొక మాసములో నశింతురు. ఇక్కారణంబున మీరు హస్తినావతిఁజేరి శ్రీహరి సందర్శనంబు నేసిన-చో మీదేహాంతర్గత విషంబెల్ల నడంగును. నేనును భూసంచారం బొనర్చి హస్తినావతిఁజేరెద. పదప మనము సుఖముగ నుండనగును.

ప్రమీల—నాథా! నీవు నాభర్తవైతివి కావున నీయాజ్ఞతిరీతి వర్తించెద రమ్ము. నాపురిఁజేరుదము.

అర్జునుఁడు—మోహనాంగీ! నీస్త్రీలెవరును నాజనుల బాధింపరేని నీపురిఁ బ్రవేశించెద.

ప్రమీల—నాథా! స్త్రీలనిన నెంతభీతిల్లెదవు. ఇట్టివాఁడు సన్యాసివై సుభద్రనెటుసాధించితివో? కానిమ్ము. ఆమాటలిపుడేల? నీయానతి రీతివర్తిల్లెద. రమ్ము.

(అనుబంధము 25)

[నిష్క్రమణము]

చతుర్థ రంగము.

—❖❖❖❖❖❖—

అరణ్యము.

(మేధోపహాత—బ్రహ్మరాక్షసి—శిష్యులు—మలహహాత—సరహహాత)

మేధోపహాత—(కూర్చునియుండును).

మలహాత—స్వామీ! గురువులవారూ! మాకు బ్రహ్మరాక్షసత్వముఁ బ్రాప్తించువిధము తెలుపరైతిరికదా? ఎన్నిదినంబులుమేము స్వాతంత్ర్యము వీడి మీశుశ్రూషచేయుచు నుండవలెను?

బ్రహ్మరా—శిష్యులారా! ఆపదవికి మీరిఁకను సర్వులు కారైతిరి. పది వేల జనుల మాంసము మీరిఁకను భుజింపరైతిరి. నరుల నరములను యజ్ఞోపవీతములుగ వడకు విధానంబు మీకిఁకను రాదాయెను. రుద్రాక్షమాలలకై సహస్ర బ్రాహ్మణుల శిరంబులు గూర్పరైతిరి. సహస్ర పతివ్రతా శిరోమణులను బట్టి బలవంతముగఁ జెఱుపరైతిరి. తుదకు గురుసేవకుఁ గొందఱిని సతులను బట్టి యప్పగింపరైతిరి. ఇట్టి మీకు బ్రహ్మరాక్షస పదవి యెటులభించును?

మలహోత్ర—స్వామీ! మీరు ప్రారంభమున నాసతిచ్చిన ప్రకారము మన రాష్ట్రములోనుండు నీదుల సారమంతయుఁ బీల్చి కల్లంతయు దెచ్చి మీకడుపు నించితిమిగదా?

నరహోత్ర—దారిని సంచరించి మానవకోటినిఁ బట్టి చీల్చి వారి మాంసము పచ్చిపచ్చిగ మీనోటఁ బెట్టితిమిగదా?

మలహోత్ర—దేశదేశములు గ్రుమ్మరిలి స్త్రీలనుబట్టి మీపడకకు సిద్ధపఱచితిమిగదా?

మేదోహోత్ర—కావుననే శిష్యులారా! నాకు బ్రహ్మరాక్షస పదవి చక్కఁగ సిద్ధించెను. అమృత సారమగు కల్లును మీరెంకను కడవలు కడవలుగఁ ద్రావఁజాలరు. అపుడే మీకు నాయంతటి మహిమ యెటు కుదురును? అనేక సంవత్సరంబులు మముఁ బోలు పెద్దల నాశ్రయించి సేవఁజేయుచుంటిరేని మీకు నా మహిమ వచ్చును.

మలహోత్ర—స్వామీ! మీచర్యఁ జూచిన బ్రదికినంతకాలము మాతోఁ బనులు సేయించుకొనుచుఁ జంపవలెనని యత్నించుచున్నవారని తోఁచుచున్నది. మీశుశ్రూష మాకిఁకఁజాలును.

నరహోత్ర—నిజము. నిజము. నిద్రాహారములు వదలి సంవత్సరముల కొలఁది మీసుఖముకొఱకై పాటుపడుచున్నను మీకిఁకను తృప్తిలేదు. మీపదవి మాకువలదు.

మలహోత్ర—స్వామీ! అదిక్కునఁ జూడుఁడి. ఏదోయొక విచిత్రమగు గుఱ్ఱము వచ్చుచున్నది.

నరహోత్ర—దూరమ్మున ధూళి యెంతగ వ్యాపించియున్నదో చూడుఁడి.

మలహోత్ర—లక్షల కొలంది జనులువచ్చుచున్నవారు.

మేఘోహోత్ర—(నిక్కిచూచి) శిష్యులారా! మీరు తలంచిన క్షణమున నే బ్రహ్మరాక్షస పదవి మీకుఁ బ్రాప్తిల్లు సమయము వచ్చెను. మీ యుప నయనమున కాజనులప్రేగులు జందెములగును. వారి తలలు రుద్రాక్ష మాలలగును. వారి రక్తము మీస్నానమునకు నీరగును. మీరు త్వరలోఁ బోయి యాగుట్టమును బట్టికొనిరండు. త్వరలోఁబొండు.

శిష్యులు—(చిత్తమనుచుఁ బోయి గుట్టమునుదెత్తురు. మేఘోహోత్ర దానిముఖమననుండు ఫలకమునుజూచి చదువుకొని తలయూఁచి) శిష్యులారా! మీరదృష్టవంతులు. మీ కేశ్రమయు లేక యుపనయన మగును. నాపదవివచ్చును. ఈ గుట్టమును దోలుకొని మనరాజగు భీమణునివద్దకుఁ బోవుదము రండు.

శిష్యులు—చిత్తము.

(గుట్టమును దీసికొని నిష్క్రమింతురు.)

పంచమరంగము.

అరణ్యము.

(భీమణుఁడు, మేఘోహోత్ర, శిష్యులు, అర్జునుఁడు, సేన.)

భీమణుఁడు—ఏమియిది? నా యాహారంబు వెదకి తెచ్చుటకై పోయిన నా సేవకులిదివఱకు రారైరి? చిన్నతనమునుండి నరమాంసమలవా టుగఁ గలనాకు మఱి యేమాంసము రుచింపదు. నా సేవకులది యెఱిఁగి యేల నరమాంసముఁ దేరైరి.

(మేధోహోత శిష్యులతోఁ బ్రవేశించును. భీమణుఁడు పురోహితునకు నమస్కరించి) స్వామీ! తాము పాదచారులుగ నిచటికి వచ్చునంతటి పనియేమి తటస్థించెను?

మేధోహోత—ఓరీశిష్యా! భీమణా! తిండితిని కండమెండయి కుంభకర్ణునిబలె నిద్రించుచు మూఢునిబలె రాజ్యతంత్రమెఱుంగక యున్నావు. మీ తండ్రియగు బకాసురునిఁ జంపిన భీమసేనుని తమ్ముఁడర్జునుఁడు, నీ సీమకు బెదరక వచ్చియున్నవాఁడు. వానిని వైశమ్మునఁబట్టి నరమేధ మొనర్పుము.

భీమణు—బాపురే! నాతాతను జంపిన ద్రోహికి సోదరుఁడగు నరునిఁబట్టి తుష్టిమి నరమేధమొనర్తును. నాయొనర్పఁబూను యాగమునఁ జచ్చినవానిని బశువుగఁ జేయనగునా యను సందియమొకటి నన్ను బాధించుచున్నయది. మనరాక్షసకులమున నిట్టినరమేధ మెవరయిన నొనర్చిరా? దీనివిధానంబెట్టిదియో తెలుపుదురని వేఁడుచున్నాను.

మేధోహోత—ఓరీ! మూఢరాక్షసుఁడా! పూర్వమున రావణుఁడను రాక్షసరాజు నరమేధంబొనరించి తనయిష్టార్థంబెల్ల సాధించెననునది నీవెఱుఁగవా? ఈ నరమేధము సలిపినచో రాక్షస కోటికిఁ దృప్తియగును.

భీమణు—స్వామీ! ఈ యాగవిధానంబెట్టిది? తెలుపుఁడు.

మేధోహోత—ఓరీ! భీమణా! ఈ యాగమునందుండఁదగిన ఋత్విజులు రాక్షసాచార సంపన్నులై చాతుర్మాస్య వ్రతమాచరింపఁదగిన వారుగ నుండవలెను.

భీమణు—స్వామీ! ఆచాతుర్మాస్య వ్రతవిధానంబెట్టి?

మేఘహాసర—భీషణా! ఈ వ్రతము సేయువారు శ్రావణమాసమునుండి కార్తికమాసమువఱకు నెల్లకాలము సురాపానమత్తులై యుండవలెను. శ్రావణమాసమునందు మాసోపవాసులగు మానవుల శిరమునందుండు మాంసము మాత్రము భక్షింపవలెను. భాద్రపదమాసమున జటాధారులగువారి కంఠరక్తముఁ ద్రావియుండవలెను. ఆశ్వయుజమాసమున మానవకన్యకల యెదనుండు రక్తముఁ ద్రావవలెను. కార్తికమున నతి నియతులగు యతుల దేహమాంసము భక్షింపవలెను. ఇట్టియాచార శీలురగు రాక్షసులు ఋత్విజులుగా నొప్పుదురు. అట్టివారినిఁ బిలిపింపుము. నేనే దీనికి నాచార్యుఁడగుదును. పూర్వాచార పరాయణులై, యున్నత వటవృక్ష నివాసులై యుండు బ్రహ్మరాక్షసుల సాహాయ్యమున నరమేధంబు నెఱవేర్తును. యాగశాల నిర్మింపుము. ఆ యర్జునుని నరపశువుగఁ జేయుము. దీనినుండి నీకనేక సౌభాగ్యములొనఁగూడును. నీకులము పన్నెవాసియుఁగనును. ఈ సవనాశ్వము నిచటనే బంధించి యుంపుము. నీ సేననుగూర్పుము. పొమ్ము. నీ సోదరీమణులగు లంబోదరిని, యోజనస్తనిని బిలిపింపుము.

(ప్రవేశము అర్జునుఁడు సేన)

అర్జునుఁడు—ఓరీ! రాక్షసాధమా! సవనాశ్వంబును దొంగబలె దోఁచికొనివచ్చి యిటుదాగితివియా? ఇదిగో నీయుక్కడంచెద.

భీషణ—చం॥ అరెవరా! రాచకూన! యిటులార్వఁగనేలరా? బాలుఁడందువో
నరనరిపాలుఁ ద్రావఁగనుజక్కఁగనింటికిఁ బోరయేల, పో
నరమిటులా? తల్లిదండ్రులకుఁ జక్కటి నూనుఁడవీవుగాన, నిక్కా,
నరపసరంబుఁ జేసెదను నాసవనంబున, నమ్ముమామదిన్.

ఓరీ! మాంసవాధమా! సొక్కి నిక్కి మాటలాడకు. నిన్నుఁ బట్టితెచ్చి నరమేధంబొనర్చు ప్రయత్నములోనుంటిని. వంటయింటి కుందేలు

మాడ్కి నీపై వచ్చి నాసమీపముఁజేరితివి. నినుఁబట్టి నరమేథంబొనర్చుటచే నాకు సకల సౌభాగ్యములు లభించును. నాకు వైరశుద్ధియగును. నీ సోదరుఁడు భీముఁడను క్రూరుఁడు నాతండ్రియగు బకాసురుని మున్నుజంపెను. నిన్నిపుడు నేఁ జంపి నా జనకునికిఁ దృప్తిఁగలిగించెద.

అర్జునుఁడు—ఓరీ! నీవు బకపుత్రుఁడువా? అట్లయిన నీవంశమే నాశనమొనర్చు పని నాపయ్యెను. ఇప్పుడికి నాయన్న ప్రారంభముననే దారిఁజూపినాఁడు. ఇఁక నినొక్కక్షణమైనను నిలుపఁజాలను.

భీషణ—వృ॥ నక్తంచరయీ, నారసమూ
సక్తిఁగనుమూ, చంపునిన్నూ
రక్తిజనునా, రాచమిదే
రక్తంబిల్లపై, రాల్చునదే.

అర్జునుఁడు—నిలునిలుపలువా, నిక్కమునీ
తులువతనమూనే, ద్రుస్తునిఁక

భీష—జలమునగదచే, జంపుదురా
బలమునుగనరా, పాఱకురా

అర్జునుఁడు—వేఁడిమిబాణము, వేడుకచేఁ
జూడుమదేహముఁ జొచ్చెనదే

భీషణు—బూడిదెగానయి, భూమిపడెన్
ఓడకనిల్వర, యుద్ధమునన్

అర్జునుఁడు—ఓరీ! రాక్షసాధమా! నీపలుకు కూఁతలిఁకఁ జాలింపుము. నీబలమెంతటిదోయని పరీక్షింపఁ బ్రారంభంబున మృదుశరంబులు వైచితిని. చర్మము బలిసిన రాక్షస శరీరంబు నీది కావున నాబాణంబులు నీదేహంబుఁ జొఱవయ్యెను. ఇదిగో యీతూరి తీక్ష్ణబాణంబు వేయుదు. ఈ బాణంబు నిజంబుగ నీపాడవడఁగించును జూడుము.

వృ॥ శాతశరంబు నిశాచరనీ
తాతలఁజేర్చును తాళుమిఁకఁ
నీతరమాయని నిల్వఁగనఁ
పాతకిఁజంపెడి బాణమిదే.

(అనుచు బాణంబువేయ భీముఁడు పడును.)

సేన—స్వామీ! రాక్షసకోటినిఁ బట్టి సంహరించి వచ్చితిమి.

అర్జు—సేనానులారా! నేను నీపాతకినిఁ జంపితి. ఆలస్యముగ నిటచ నిలువనేల? సవనాశ్వమును విడువఁడి పోవుదము.

సేన—చిత్తము.

[నిష్క్రమము[

తృతీయాంకము—ప్రథమరంగము.

(మణిపురము.)

బభ్రువాహనుఁడు, సుబుద్ధి, ప్రతాపుఁడు, జయరత్నము, భట్టు,

దర్బారు.

(అనుబంధము 26)

(బభ్రువాహనుఁడు సింహాసనముపైఁ గూర్చునియుండ మంత్రులగు సుబుద్ధిమొదలగువారు తమకు నుచితములగు పీఠములపైఁ గూర్చునియుందురు. భట్టులేచి.)

భట్టు—(లేచి) జయజయ, స్వస్తి,
సమస్త సజ్జనస్తవనీయ సుగుణసమాజా
సకలదీనజనార్తి క్షయకర సురభూజా

అతులితామలయతి లోకగోపనీయ యగుమదవారిగుణశ్లాఘా.
అనూనదానాదానగుణాప హాసితరాధాతనూజా
సూరిజనతా సంతోషితేజా
సుమహిత రవితేజా
బభ్రువాహన మహారాజా
విజయీభవ దిగ్విజయీభవ.

(నృత్యము.)

బభ్రు—మంత్రివరులారా! నానా దేశాధిపతులనుండి వివిధములగు కప్పములు నా ధనభాండాగారంబుఁ జేరెనఁట. నీలధ్వజుని నుండియు మరాళధ్వజుని నుండియు నెప్పటివలెఁ గప్పము రాక తడిసెనని మనకార్యదర్శి పలికెనుగదా? కారణమేమియుండును?

సుబుద్ధి—మహాప్రభూ! ఆ రాజులిటీవల తమరాష్ట్రములు వదలినారని వినినాను. కారణమేమో తెలియరాదు.

(సేనానియగు ప్రతాపుని ప్రవేశము.)

సేనాని—బభ్రువాహనమహాప్రభూ! వందనంబులు.

బభ్రువా—ప్రతాపా! విధాయకమగు నీపనిని వదలి యిపుడేలవచ్చితివి?

సేనాని—స్వామీ! మనసగరోపవన సమీపమున నుచితవిధిని సేనతో వ్యాయామము సలుపుచుండ నెచ్చటనుండియో యొకలక్షణావృతంబగు హయరాజంబువచ్చెను. దానిని సమీపించి చూడ దానిలలాటమున నీహేమఫలకముండెను. దానిఁగొని హయంబును బంధించి, వచ్చితిని. ఇదిగో యీ బంగరుపలక తమసన్నిధినుంచితి. (అందించును.)

బభ్రువా—(ఫలకముచేతనుంచికొని జదివి, కంటికి నొత్తికొని) మంత్రివరులారా! ఇదినాకు సుదినంబు. నా[illegible]హయమేధంబొనర్చుచున్నవాఁడట. హయమేధ[illegible]మిడియఁట.

దీనిని రక్షింప, నా తండ్రియర్జునుండు, వెంబడించినాఁడఁట. చిన్నత
నమునుండి నా తండ్రి మోమును వీక్షించు భాగ్యము నాకులేదయి
యుండెను. నాతండ్రి లోకఖ్యాతినిఁగనిన పరాక్రమవంతుఁడఁట.
ఎక్కటికయ్యమున ఫాలనేత్రుని నోడించిన వీరాధివీరుఁడఁట. దేవేం
ద్రుని సరిగద్దియపైఁ గూర్చుండిన గుణాఢ్యుఁడఁట. కాలకేయాది
రాక్షసుల వంశమార్చిన ధనంజయుఁడఁట. భీష్మద్రోణ కృపకర్ణాది
వీరులఁ బిలుకుమార్చిన ధీరవరుఁడఁట. అట్టిశూరాగ్రగణ్యుఁడగు
నాతండ్రినిఁ గనులారఁజూచి భక్తిపూర్వకంబుగ వందనాద్యర్చనలచే
సత్కరించి మంగళవాద్యములచేఁ బురికిఁ దోడ్కొని రావలయును.
మీరందఱు నన్నుఁగూడిరండు. పురంబు నలంకరింపఁజేయుఁడి. ఆలస్యం
బునకుఁ గాలంబులేదు.
[నిష్క్రమణము.]

(ద్వితీయరంగము.)

ఉపవనము.

అర్జునుఁడు—వృషకేతు, నీలధ్వజుఁడు, హంసధ్వజుఁడు, సాత్యకి, బభ్రు
వాహనుఁడు, సుబుద్ధి.

అర్జునుఁడు—గీ॥ వినుఁడిమిత్రులార ఘనశుభవాద్యముల్
వినఁగవచ్చుచున్న విధముఁజూచె
కారణంబుఁదెలియఁ గాదొ యుక్తిమా,
మైత్రియొకొ్కమనకు మానకిచ్చు.

హంసధ్వ—అర్జునా! ఈ మంగళవాద్యముల నాదము వినిచూడ మనకు
నీమణిపుర రాజుగారి మైత్రియొనఁగూడునని దోఁచెను.

(సుబుద్ధి ప్రవేశించి)

సుబుద్ధి—పాండుకులాంబుధిపూర్ణశశాంకా! అర్జునా! మణిపురనగరాధిప
తియగు బభ్రువాహనుఁడు తమదర్శనమునకై వచ్చుచున్నాఁడు.

అర్జునుఁడు — కానిమ్ము

(సుబుద్ధి నిష్క్రమించి బభ్రువాహనునితోఁ బ్రవేశించుట)

బభ్రువా — ఉ॥ సంగరఁ బాండువంశమున రాజకిశోరులకెల్ల మేటియై
సంగరమందు నీకునకు సాటియనన్ యశమందిమించె నే
మంగళమూర్తి యావరుఁడు మామ్యఁ డుదారమతిన్ వరించెఁ జి
త్రాంగదయన్ సతీమణిని రాగిల వాని సుతుండు మ్రొక్కెడున్.

గీ॥ బభ్రువాహనుఁడఁ బాలుండ నల్పుఁడను
జయినసీదునుతుఁడ నధిక భక్తి
పతుల నేర్చువాఁడ నాయనా దీవించి
కావుమయ్య నన్నుఁ గరుణ మించ.

(అనుచు నర్జునుని పాదములపైఁ బడును. అర్జునుఁడు వాని తలఁదన్ని)

అర్జు — [కోపముస] చ॥ పితికిపిశాచమూర్తి వగు వీరులు జేరి రతిన్ హయంబునన్
చేపక పట్టి వీరులను వెంబడి వచ్చెడువారిఁ గాంచి ని
వ్వెఱపడి తీపు, క్షత్రియుఁడవే? యడిసమ్మను, నీదు తల్లి యే
యఱమఱ లేక నైన్యనకు సాటియఁ గన్నదె నిన్ను హీనతన్.

ఓరీ! పిఱికీ! క్షత్రియకులమని చెప్పుకొనుచు నా కులంబునకు నింతటి కళంకంబుఁ దెచ్చితివి. ఛీ! బుద్ధిహీనా! నీతల్లి యెవరో యెటువంటి కులజునకు నిన్ను గనినది. కానిచో క్షత్రియబీజోద్భవునకు నింతటి పిఱికితనంబు వచ్చునా?

హంసధ్వ — అర్జునా! పాదాక్రాంతుఁడగు వానిని నవమానపఱచుట మేలు కాదు.

నీలధ్వ — ఫల్గునా! శరణని చరణములపై వ్రాలిన వానినిఁ దిట్టిమఱలించుట యపాయము.

వృషకేతు—నాయనా! సుతుఁడని సమీపించిన వానిని సహితునిగాఁ దలఁచి పరుషములు పలుకుట గౌరవముకాదు.

అర్జునుఁడు—ఎవరేమిపలికిరను పలుకుఁడి. ఈ పలువ, కోమటివానికిఁ బుట్టిన పందగాని క్షత్రియబీజోద్భవుఁడు కాఁడు. వీరులులేని తఱిఁ బౌరుషవంతునిబలెఁ గుఱ్ఱమునుగట్టి పిదపదానివెంబడించిన శూరవరులనుఁగని భీతిల్లియేదో యొక యుపాయంబుఁ గల్పించుకొని ప్రాణము లుదక్కించు కొనవలెనని చూచుచున్నవాఁడు. ఇట్టివానికినా మీరు గౌరవింపవలెనని నాకుబోధించునది? మేలుమేలు.

బభ్రు—చం॥ జనకుఁడటంచుగౌరవము సల్పఁగవచ్చిన సూనుఁజూచి నీ
వనుచిత వాక్యజాలములు నాడుచుఁదిట్టితి వైనపైఁచితిక్
వినఁగనసహ్యవాక్యముల వీరనువైనపతివ్రతామణిక్
జననిని నిందసేసితివి జంకకక్షాత్రవుఁడైతి వందునక్.

(అనుబంధము 27.)

అర్జునా! నిన్నునేను నాయనా యని పిలుచునంతటి భాగ్యము నీవు నాకు నొసంగవైతివి. అంతటి భాగ్యంబు దైవంబు నాకొనగూర్చువఱకు నీకు క్షాత్రవుఁడనై యుద్ధముఖంబున నీసుతుఁడని సాధించెద. పతివ్రతా శిరోమణియగు నాతల్లి నీవల్ల ననుగని ననుసది స్థిరపరచెద. అంతటి పనినేఁ జేయునంతవఱకు శాత్రవుఁడగు నిన్ను గౌరవింపను. నేఁడు సాయంకాలమైనది. కావున రేపు ప్రాతఃకాలమున యుద్ధమునకు సిద్ధుఁడవుగనుండుము.

(అనుబంధము 28.)

[బభ్రువాహనుని నిష్క్రమము.]

హంసధ్వజ—అర్జునా! నీవనాలోచితమగు పనిజొనర్చితివి.

నీలధ్వజుఁడు—ఫల్గునా! నీవిప్పుడొనర్చిన పని నింద్యంబు.

వృషకేతు—నాయనా! నేను చిన్నవాఁడను కావున నిన్నేమియు ననఁజాలను.

అర్జునుఁడు— (అనుబంధము 23.)

మిత్రులారా! నిన్నఁబుట్టి నేఁడు కన్నుతెఱచిన బాలునకునై మీరేల యింతగ తహతహ పడుచున్నవారు? ఒకవేళ వానివిషయమున నేను పరుషోక్తులాడి యుంటినిబో యాపసి బాలుఁడు నన్నేమి చేయఁగలఁడు? ప్రాతఃకాలముననే రణమునకు వత్తునను బాలుని ప్రల్లదంపుఁ బలుకులు మీరు నమ్మితిరా? ఒకవేళవచ్చెనుబో, పౌరుషమునమించి పటుపరాక్రమవంతుఁడగు నీవృషకేతు వానినిబట్టి బిలుకుమార్పఁడా? ఏల మీకీ యాలోచన? ప్రొద్దైనది రండు నిద్రింతము.

[నిష్క్రమము.]

తృతీయరంగము.

ఇల్లు.

బభ్రువాహనుఁడు, చిత్రాంగద, ఉలూపి.

బభ్రు—(చింతించుచు) ఆహా! నాతండ్రి యాడిన పలుకులు వీనులకు ములుకులై నాటి, కోపంబు రూపంబుఁ గొనినరీతి మండిపడి పాపహేతుకమగు ప్రతిజ్ఞగావించితి. ఇపుడు నే నేమియొనర్తును?

సీ॥ జననము భావింప జనకుని నెదిరించి ఖండనంబొనరింపఁ బాపమగును
పాపమంచని యెంచి ఖండనంబును వీడనా శపథము గను నాశపథము
శపథముఁ దలఁచుచు సంగరంబును జేయఁగెలుపొ యోటమియొ నేఁడెఱింగఁజాల
జనకునిఁ జంపిన జననికిశోకంబు గలుగును నేదానిఁ గలనెచూడ.

గీ॥ ఏమిదోఁపక యున్నది, యేమిసేయు
వాఁడనక్కట హృదయంబు వాడువాఱి
కలతఁజెందెను జ్వాల మాలలనుఁజిక్కి
వేఁగువిధమున నెంతటి వెడఁగునైతి.

(1) హా! నామానసము కర్తవ్యతా కర్తవ్యత విచారంబు మాని స్తంభించినది. నేనేమిసేయుదు. నాజననమున కాధారభూతుఁ డగుగదా యర్జునుఁడు. జనకునియెదుట నిలిచి నేనెటు సంగరంబొనరింతును? జనకునినెదిరించిన వానికిఁ బుణ్యలోకంబు గలుగునా? తండ్రి యాజ్ఞను శిరసావహించి మున్ను శ్రీరాములు రాజ్యసౌభాగ్యసాంమ్రాజ్యములు వదలి కాననంబులఁ గందమూలాదులు భక్షించి కష్టపడిరని విన్నాను. అట్టి నీతినిఁ దిరస్కరించి తండ్రి నెదిర్చి యుద్ధమాడినచో ననిర్వచనీయ పాతకుఁడ నగుదునుగదా?

(2) హా! పాతకమనియెంచి నేను భండనంబును వీడితినేని నా సామంతరాజుల యెదుటనే సాహసించి చేసిన పౌరుష శపథంబు వ్యర్థమగునుగదా? నాశపథము రిక్తయగునేని వినినవా రేమనికొనియెదరు? ఉత్తర కొమారునిబలెఁ బ్రల్లదపు మాటలాడుచుఁ గార్యభాగమునఁ బందలబలెఁ బాఱు నిర్భాగ్యుఁడని వ్రేలుఁజూపినవ్వరా?

(3) ఒకవేళ జేసిన పంథముఁ గొనసాగింప సాహసించితినిపో యుద్ధమున జయము నాకగునో కాదో తెలియదు. ఒకవేళ జయము నాకొనఁగూడినచో జనకుఁడు విగతాసువగును. ఆవార్తవిని నాతల్లి వానినిఁ దలఁచుచుఁ గన్నీరుఁగార్చుచు శోకాగ్నినిఁబడి క్రాఁగుచుండును. కడగండ్లు పడి పతివియోగంబునఁ గృశించు నాతల్లిని నేనెటులఁ జూచుచు సుఖమున మనఁగలను. అయ్యో! నేనేమిసేయుదును?

(చింతించుచుండును.)

(చిత్రాంగద ప్రవేశము)

చిత్రాంగద—ఏమివిచిత్రంబిది. నాగారాబు కొమారుఁడు తనతండ్రి మోముఁ జూచునంతటి భాగ్యంబుఁ దనకుఁ గలిగెనని యెంతో సంతో

మంబున నుప్పొంగుచు నతిశయమగు నుత్సాహంబుతోఁ జనకునిఁజూడఁబోయి యుండెనుగదా! తండ్రినిఁ బిలుచుకొని రాక యేకాంగిగ మరలివచ్చి యేకాంతముగఁ జింతించుచుఁ గూర్చున్నాఁడు. కారణమేమియుండును? మాటలాడించి కారణముఁ దెలిసికొనియెద. (బభ్రువాహనుని సమీపించి) నాయనా! బభ్రువాహనా! సంతోషసమయంబునఁ జింతించుచుఁ గూర్చుంటివి? కారణంబేమి? నీతండ్రిగారినిఁ జూచితివియా? వారికి వందనంబులిడి వారిదీవెనలందితివియా? నీజనకుని యేల యిచటికిఁ బిలుచుకొని రావైతివి? మాటలాడుము. మౌనమూనిన నాగతియేమి?

బభ్రువాహనుఁడు—(నిట్టూర్పుసారించుచు) అమ్మా! నే నేమని తెలుపుదును?

(అనిమౌనమూనును.)

చిత్రాంగద—నాయనా! నన్నేల యీరీతిఁ దపింపఁ జేయుదువు? నీ సంతోషాభివృద్ధిఁ జూచికదా నేనీ ధరమనినాను.

బభ్రువాహ—జననీ! నేనింతకుమున్నెంత సంతోషవారధిలోఁ దేలుచుంటినో యంతకంటె నూరుమడుంగులు చింతాబ్ధిలో మునిఁగినాను.

చిత్రా—నాయనా! అంతటి చింతకుఁ గారణమేమి తటస్థించెను?

బభ్రు—అమ్మా! నాతండ్రిగారి దివ్యదర్శనమునకుఁ బోయియుంటిని.

చిత్రా—నిజము. పోయియుంటివి. ముందేమిజరిగెను?

బభ్రు—నాజనకునిఁ జూచి నాకులగోత్ర జననీ జనకుల నామంబులు దెలుపుకొని వందనంబు లాచరించితిని.

చిత్రా—నాయనా! నీ తండ్రి నినుఁగౌఁగిలించికొని దీవించెనా?

బభ్రు—(నిట్టూర్పులువిడుచుచు) అమ్మా! ఏమని తెలుపుదును? తన కాళ్లతో నాతలఁదన్ని వెడలిపొమ్మని పరుషోక్తులాడెను.

(అనుబంధము ౩౦)

చిత్రా—ఏమీ! ఏమీ!! కానక కానక కాంచిన కొమారుఁడని నిను గౌఁగిలింపక కాళ్లతోఁ దన్నెనా? కారణమేమియుండును?

బభ్రు—జననీ! వీరులు లేనితఱి బీరముతోఁ దురగమును బంధించి వెంటనె వెంబడించిన వీరులనుఁ జూచి వెఱచి పిఱికినై సంగరము మాట చాలించుకొని తన చరణాక్రాంతుఁడనయి శరణంటినఁట. కావున నేను తనకొడుకుకాదఁట.

చిత్రా—హా! హా! (అనుచుఁ జింతించుచుఁ గూర్చుండి) హా! ఎంతటి కర్ణకఠోరంబగు మాట నాచెవిఁబడెను. తండ్రీ! ఇంతటి మాట నాప్రాణ భర్తపల్కనుఁజాలెనా?

బభ్రు—తల్లీ! అంతయకాదు. నా మానసశూలములగు మఱికొన్నిమాట లాడెను, అవి నీయెదుటఁ బలుకఁ దగినవికావు.

చిత్రా—నాయనా! ఆమాటలెవ్వి?

బభ్రు—అమ్మా! ఆదుర్వచనంబులు నానోటనేనునుడువఁజాలను.

చిత్రా—తండ్రీ! నీకేల సంకోచంబు? నావిషయమేమయిన నాడెనా?

బభ్రు—హా అమ్మా! అవును.

చిత్రా—నాయనా! ఏమియాడెను?

బభ్రు—జననీ! నన్నేల యీరీతిఁ గ్రుచ్చియడిగెదవు?

చిత్రా—నాయనా! నాప్రాణభర్త నావిషయమేమి తలంచెనో యది తెలుసుకొనవలెను?

బభ్రు—అది తెలిసిన నీకుఁ జిత్తక్లేశమధికమగును.

చిత్రా—ఏమయినను గానిమ్ము నాకు దానిఁ దెలుపుము.

బభ్రు—అమ్మా! నీవింతగఁ బట్టుపట్టినచో నాయత్నము లేదు. నీయానతి నే ధిక్కరింపఁజాలను. హా! (నిట్టూర్పు సారించుచు) జననీ! నీవు వైశ్యుని సంయోగంబున నన్నుఁ గనినావఁట. కావుననే నాకుఁ బిత్రికేతనంబు వచ్చినదఁట.

చిత్రా—(చింతించుచుఁ గూర్చుని)

చ॥ అవనిని క్షత్రియోత్తముని యన్వయమందు జనించి యాజిలో
భవుని నెదిర్చినట్టి యతి బాహుపరాక్రమశీలు నర్జునున్
ధవునిగఁ జెట్టఁబట్టుచు నధర్మవిధంబుగ వైశ్యుఁ గూడి, దు
ర్భవునిగ నిన్నుఁ జేసితినే? పాతకినేను; భరింపఁ బ్రాణముల్.

తనయా! నానుండి నీకుఁ గులహీనతఁ గలిగెనుకదా? అయ్యో! నానుండి కదా పరివారిలో నీకింతటి పరిభవము కలిగెను? పుత్రా! ఇంతటి పాతకిని నేను ప్రాణంబున నీభువి యుండఁజాలను. నాయనా! నీతండ్రి నిన్నింతగఁ బరిభవించినను నీవు దానికి బదులిడక దనయవిధేయతలు చూపుచు మరలి వచ్చితివికదా?

బభ్రు—అమ్మా! నాతండ్రి నిన్నింతగ దూషించినది నేసహింపఁజాలక తామసము వహించి, రేపటిదినంబున నీతో యుద్ధమొనర్చి నాతల్లి,

పరమపతివ్రత, వీరమాత, యని సాధించెదనని ప్రతిజ్ఞ యొనర్చి వచ్చితిని.

చిత్రా——హా! హా! కుమారా! ఎంతటి యపరాధంబొనర్చితివి? జనకుని యెడ నవిధేయతఁ జూపుట స్వామిద్రోహముకాదా? స్వామి ద్రోహిత్వము రౌరవాది నరకమూలంబగునుకదా? ఎంతటి మంతొనర్చితివి?

బభ్రు——అమ్మా! అక్కారణంబుననే నేను జింతించుచుంటిని.

చిత్రా——నాయనా! నీవిపుడు మరలవెళ్లి సవనాశ్వమప్పగించి తప్పాయెనని యొప్పుకొనిరమ్ము. సంగరము మాట తలఁపకుము. నిజము నాప్రాణ భర్తకు నిలుకడపైఁ దెలియనగును.

(ఉలూపిప్రవేశము.)

ఉలూపి——చెల్లెలా! ఏమిచింతించుచున్నావు? మనకుమారుఁడగు బభ్రువాహనుని మోమేల చిన్నపోయినది?

చిత్రా——అక్కా! నేనేమని తెలుపుదును? మన భర్తయిచటికివచ్చినాఁడు.

ఉలూపి——సంతోషము. అతఁడేమి మహారాజు. దేశదేశములు సంచరించును. దేశాధిపతుల కూఁతురులను బెండ్లియాడి వెళ్లిపోవును. మరలవారెవరు, ఎచటనున్నారు, ఎటులున్నవారు, బ్రదికినారా చచ్చినారా యను విషయము పైతన్ను విచారింపఁడు. మంచిసమయములోనే నిచటికివచ్చితిని. ఫల్గుణుని మందిరంబునకుఁ బిలిపించి యుత్సవంబులు సలుపక చింతించుచున్నవారేల?

చిత్రా——అమ్మా! నేనేమన్ని యావార్తఁదెలుపుదు? నీకొమారుని నడిగి తెలిసికొనుము.

ఉలూపి—నాయనా! బభ్రువాహనా! మీతల్లిమాటలు వింటివికదా అంతటి విషాదకరమగు వార్తమేమియది?

బభ్రు—అమ్మా! అవమానకరమగు వార్త నేనెటు వెల్లడింతును?

ఉలూపి—నాయనా! నేను వేఱుకాదుగదా! నీపెత్తల్లినిగదా!

బభ్రు—అమ్మా! అంతగ నడిగెదవేల? తెలిపెదవినుము.

సీ॥ జనకుఁడటంచునే సత్కరింపఁగఁ బూనిసవ్యసాచినిఁ జూడఁ జనితినమ్మ
చని, జనకునిఁగని తనయుఁడననిపల్కి యర్జును పదములఁ బడితినమ్మ
పదములవ్రాలిన న్నాగదిరించి తలఁదన్ని వైశ్యాని సుతుఁడని పల్కెనమ్మ
పలికిన పలుకులు ములుకులై చెవిసోఁక దండ్రిని నెదిరింపఁ దలఁచితమ్మ.

గీ॥ ఉదయమునయుద్ధభూమిని నెదురుపడుచుఁ
సంగరంబున నామాత సతిగ, నీకుఁ
దలిపెద్దనటంచుఁ బంతంబు సలిపితమ్మ
మరలివచ్చితినమ్మ దుర్మార్గుఁడగుచు.

అమ్మా! ఇదియ నాకొనరించిన యపరాధంబు తండ్రికి నవిధేయత జూపితినని నాతల్లి కోపించుచున్నది. నేనేమిసేయుదు? నాతండ్రిపలుకులు వినినంతనే, నాకుఁ దామసగుణంబు హెచ్చెను. అందున నా సామంత రాజుల యెదుట నన్నవమానపఱచిన కారణంబునఁ గోపాకారముఁ గొనిన వానిభంగి నటించితి.

ఉలూపి—ఏమిచెల్లెలా! చిత్రాంగదా! అంతటిమాట నీవు వినియును సైఁచితివిగదా! నీయోర్పు హెచ్చు. నీకయిన యవమానము నాకుఁ గాదా? నీబలె నన్నును నర్జునుఁడు పెండ్లియాడఁడా! పరిణయమైన భామలను వదలిన తప్పొకటియె చాలక పైపెచ్చుగఁ బరిభవింపఁ దలఁచినాఁడా? పురుషులు తమ తరుణులను వదలిన మాత్రమున నట్టి

తరుణులందఱు జారిణులగుదురా? ఎంతటి క్రొవ్విది. నేఁడునిన్నవమాన పఱచినభంగి జేవు నన్నవమానపఱచును. మనము శారీర సాంబంధిక శక్తిని నబలురమైనను బుద్ధినిఁ బురుషులకంటెను దక్కువయా? మానమర్యాదల విషయములోఁదక్కువయాం? అతఁడు మము నిటుల ధిక్కరించి పలుకనగునా? నీవు పతివ్రతవుకావా? వీరమాతవు కావా! నీ కొమారుఁడు క్షత్రియోత్తముఁడు కాఁడా! వీరుఁడుకాఁడా! మున్ను లవకుశులు తమతండ్రియగు శ్రీరాముల నెదిరించి తమతల్లియగు సీతను వీరమాతయనిపించి తమనిష్కల్మష జననీసతీత్వము స్థాపింపరా? అటులనే మనకొమారుఁడొనరింపనిమ్ము. క్షత్రియోత్తముఁడని స్థిరపఱుపనిమ్ము. నీవు సతివని స్థాపింపనిమ్ము నిష్కారణమ్ముగ నబలుర దూషించువారికగు శిక్షకావింపనిమ్ము. ఆబాలుని నీవేవిధమున దూషింపకు. శ్లాఘ్యతమమగు పని మనబాలుఁడొనరించినాఁడు కావున దైవము వానిరక్షించును. (బభ్రువాహనునిఁజూచి) నాయనా! నీతల్లికి నమస్కరింపుము. (చెల్లెలఁజూచి) చెల్లెలా! నీయిష్టదైవంబును నిష్కల్మషా హృదంబుజంబున ధ్యానించి నీకొమారుని దీవింపుము.

చిత్రాంగద—అక్కా! తండ్రిని నెదిరించిన సుతునకుఁ బుణ్యగతు లుండునా?

ఉలూపి—చెల్లెలా! మనకొమారుఁడార్జునుని కొమారుఁడని స్థాపించిన పిదపఁ గదా సుతునకు విధాయకమగు భయభక్తులు తండ్రియెడఁ జూపవలెను.

చిత్రాంగద—అక్కా! ఈవిషయమున నాకేమియుఁ దోఁపదు కావున నీహితము ననుసరించెద.

ఉలూపి—అటులైన నీకొమరునకు దీవింపుము. (బభ్రువాహనునిఁజూచి) కుమారా! నీతల్లికి నమస్కరింపుము.

బభ్రు—తల్లీ! నీచరణములపైఁ బడెద దీవింపుము.

(అనుచు నమస్కరించును.)

చిత్రా—సీ॥ అసురుఁడౌ వృత్రుని యసువులార్ప, సురలెల్ల మఘునకిచ్చిన మంగళంబు
సుధనుఁ దెచ్చెడువేళ శుభముగ వినతనిమాత యిచ్చిన ఘన మంగళంబు
వామనునకుబలి బంధనంబున, సురమాతయొసంగిన మంగళంబు
సుధనుఁజెల్కెడువేళ సురలకు, నదితి, తానంగుగాని శ జయ మంగళంబు
కాకుత్స్థునకువాఁడు కౌసల్యాజననితా మమతనునిడినట్టి మంగళంబు॥

గీ॥ నీకునగుఁగాత, తనయ ; నిర్నిద్రుఁడగుచు
త్రియోత్తముఁ డనుపేరు సార్థకముగఁ
జేసి తేరుమతల్లిని శీఘ్రముగను
కీర్తికుసుమంబు పరిమళవ్యాప్తివెలయ.

బభ్రువా—(ఉలూపినిఁజూచి) అమ్మా! నీపాదాంబుజంబులకు వందనంబు లర్పించెద.

ఉలూపి—నాయనా!

గీ॥ సకల లోకైక విజయుఁడౌ సవ్యసాచి
సంగరంబున నెదిరించి సాహసంబు
నలిపి నీతల్లి సతియని తెలుపుమన్న
ధీరుఁడని నిల్పుమా, తండ్రిపేరు ధరను.

తనయా! బభ్రువాహనా నీశాస్త్రాస్త్రములెల్ల నెల్లకాలంబుల స్మరించుచు నెద్దియు రిక్తపుచ్చక సాహసించి రణంబొనర్పుము. ఫలము దైవాధీనంబని దృఢముగ నమ్మి నీవు రణమొనర్తువేని నీకు జయంబు సమకూరును. యుద్ధమొనర్చు సమయంబున నర్జునుఁడు నీ తండ్రియను తలంపు నీమానస మంటనీయకు. నీతల్లి దీవెన నీకు జయమొనఁగూర్చును. శుభముగఁ బోయిరమ్ము.

బభ్రు—తల్లీ! నీహితోపదేశంబు నే సదాకాలంబు స్మరించుచుండెద. పోయివచ్చెద.

తృతీయ రంగము.

యుద్ధభూమి, శిబిరము, అర్జునుఁడు,

అర్జునుఁడు—(నిద్రించుచు స్వప్నమంది దిగ్గునలేచి) ఏమిది? ఎంతటి
దుస్స్వప్నముఁ గంటిని. ఇది తెల్లవాఱుజాముగదా? ఇట్టిసమయంబున
నగు స్వప్నము నిజమగునని పెద్దలాడుదురు. ఇదియేమో యనర్థమూ
లముగనున్నది. ఉభయకుల పితామహుఁడగు భీష్ముఁడు నాకట్టెదుట
నిలిచి యోరీ ద్రోహీ తండ్రిలేని పిల్లయని పసితనమునుండి నిన్నుఁ
గాపాడి విద్యాబుద్ధులుగఱపి పెంచి పెద్దఁజేసిన నాయుపకారంబు
స్మరింపక మోసగించి నన్నుఁజంపితివిగదా? ఆదోషంబు నిను-వెన్నంటి
బాధింపదా యని కంఠోక్తిగ నుడివెనుగదా? అయ్యో! నాతాత
నేనెంతద్రోహమొనర్చినను నన్నుమన్నించి యవసానసమయమునం
దైన నన్ను విడనాడక యుండెనుగదా? ఇపుడేల నన్నిటు బెదిరించి
యుండును? నాకృత్యము నామానసమును బాధించుచు స్వప్నమున
స్మరణకుఁ దెచ్చినది. ఈ నాపరుండిన స్థలము చెడ్డది. మఱియొక స్థల
మునఁబరుండెద. (అనుచుఁ బరుండును.) (మరల దిగ్గునలేచి) ఏమీ?
కనులుమూసినతోడన దుస్స్వప్నములు బలమగుచున్నవి. భారత రణా
వనిని నాచేఁ గూలిన వీరులందఱుఁ గుమిగూడి నిద్రఁబోవు నాకంఠముఁ
ద్రుంపఁ బైఁబడుచున్నవారే? ఇట్టి దుస్స్వప్నమునకుఁ గారణమేమి
యుండును? హా! హా! ఆపసిబాలుఁడు ప్రాతఃకాలంబుననే నాపై
యుద్ధమొనర్తునని పంతములు పలుకుచుఁ బోయెను. వాఁడు బాలుఁ
డైనను శూరుఁడుగ నగపడెను. వానినుండి నాకేమయినను బరాభ
వము కలుగునా? ఏమి భీతియిది? చిన్నతనమునుండి పటుపరాక్రమ

వంతుఁడగు నేనొక బాలునకింతగ భీతిలవలెనా? బాల్యమున నే గురుదక్షిణార్థము నిందుకయ్యమున ద్రుపదునిఁ బట్టి ద్రోణాచార్యుల చరణములందుఁ బడవైచితి. ఎక్కటికయ్యంబున నంగారపర్ణుఁడను యక్షుని నెదిర్చిమెప్పించితి. అగ్ని ప్రీత్యర్థము ఖాండవ దహనంబున నింద్రుని నోర్చితి. కిరాత వేషంబూని వచ్చిన యీశ్వరునితోఁ బోరి యతని నొప్పించి మెప్పించి పాశుపతాస్త్రంబందితి. సురలకజేయులయి వారిని బాధించుచున్న నివాతకవచాసుల యుసురార్చితి. భారతరణంబున భీష్ముని శరపరంపరల నొప్పించి కెడపుచు నాతనిపై నాకుఁగల గౌరవ సూచనార్థము తలఁపుపరుండ, శరపరంపరలచే మంచమొనర్చి దానిపై శయనింపఁజేసితి. ఇంతటి సాహస కార్యములొనర్చి మించిన పటుపరాక్రమవంతుఁడగునే నీ బాలునకు వెఱతునా? వెఱవను. వెఱవను. ఏనాఁడును నాకింతటి దుస్స్వప్నము కలుగదే? నేఁడేల కలిగెను? నావామాంగమెల్లెడ నింతటి చలనంబుఁ గలుగుటకుఁ గారణమేమి యుండును? (అనుచు నడచుచు) ఏమీ? దీపకాంతికి నగపడు నా శారీరపు నీడకుఁ దల లేదు. ఏమాయెను? నాకు శిరమున్నదియో లేదో చూచికొనియెద. (అనుచుఁ గరములచే శిరమునంటును.) శిరమున్నదియే? నాకగపడు నీడయందేల నా శిరచ్ఛాయ నగపడదు. ఇది మృత్యుసామీప్యమును సూచించునని పెద్దలాడరా? ప్రాతఃకాలము వచ్చినది. దూరము నగపడు మణిపుర పురమునందు రణభేరి మ్రోయుచున్నది. కానున్నది కాకమానదు. ఇపుడు నే వెఱచి వెనుదీసినఁ జూచినవారు నవ్విపోదురు కావున రణమొనర్తును. ఆ బాలుని నే నెదిరించెద. నాకీఁక నిద్రచాలు. పోయి యుద్ధభటులను సిద్ధపఱచెద.

[నిష్క్రమణము.]

పంచమ రంగము.

(యుద్ధభూమి.)

బభ్రువాహనుఁడు, అర్జునుఁడు, వృషకేతు, ఉభయసేన, (వాద్యము.)

(వాద్యములతో యుద్ధభూమి నుభయసేనయుఁ బ్రవేశించును.)

వృషకేతు—— (అనుబంధము 31)

(అర్జునునిఁజూచి) నాయనా! ఈ పాలుఁద్రావు బాలు నెదిరింప నీయంతటి పటువిక్రమశాలి కావలయునా? నేఁ జాలనా? నేను పరాక్రమవంతుఁడుకానని నీకు సందియమా? పెద్దలగువారు పిల్లలను యశోవంతులఁ జేయుట యపేక్షణీయముకాదా? నాయనా! నాకు సెలవిమ్ము. వికసించు సంపెగ పుష్పరసమును భృంగశాబకమంటునా? ఆఘ్రాణింపఁ బ్రయత్నించునా? కనకాచలము నెదిరింపఁ బ్రయత్నించిన మహామారుతంబు నాపునా? నన్నెదిరింప, నాపసిబాలుఁడోపునా? నాయనా; సెలవిమ్ము.

గీ॥ వాతఘాతమునను పాతపూర్ణవృక్షంబు
మాడ్కి నరినిఁ గెడపి మరలి వత్తు
నాకు సెలవునిమ్ము నాయనా వేగమెత్త
నతులొనర్తు నీకు నతులభక్తి.

(అనుచు వందనంబులిడి నిలుచును.)

అర్జునుఁడు——(చింతించుచు) నాయనా! నీ ధైర్యపరాక్రమములు నాకేమి క్రొత్తవి కావు. సింహకిశోరము ముంగిట గజశాబకము నిలుచునా? నీయెదుట నా బభ్రువాహనుఁడు నిలుచునా? అయినను నీతూరి నిన్ను రణంబొనర్పఁ బంపుటకు నాకుమనసు రాదు.

వృష—నాయనా! ఇదియేమి విచిత్రము? దుఃఖంబుపొందించుచు నిరుత్సాహకరముగ మాటలాడుచున్నావు. కారణంబేమి?

అర్జునుఁడు—నాయనా! నే నేమని తెలుపుదును? నిన్నటిరాత్రి నేనొక యశుభకరంబగు కలఁగంటిని. భారతరణంబున నాచే నిహతులయిన వీరులందఱు నన్నుఁజుట్టి ముట్టి నాకంఠంబుఁ దెగఁజక్కిరి. నే భీతిచే లేచి పాదచ్ఛాయ వేయుచు నా నీడను నేను జూచికొంటిని. నాశిరము నాకగపడలేదు. కావున నాకిది యమంగళకరమగు సమయంబు. ఇట్టి సమయంబునఁ బాండవ వంశాంకురమగు నిన్నునేఁ గోల్పోవఁజాలను. నేనే రణావనిఁజొచ్చి నా సాహసంబుఁజూపెద.

వృష—నాయనా! దుస్స్వప్నముఁ గాంచి నిరుత్సాహమున మనోజయము నందక నీవాజిని నిలుచుట సమంజసముకాదు. నాప్రాణములనైనఁ గోల్పోవసిద్ధుఁడనగుదునుగాని నిన్నీతఱి నాప్రాణంబున సమరమునకు వదలను. చిన్నవాఁడు మూర్ఖుఁడయ్యెనని నన్నునీవు నిందింతువుగాత.

బభ్రు—యోధవరులారా! మీయాలోచనలు ముగిసెనా? జీవితకాలము వఱకు నిటులనే జరుగుచుండునా? అదిగో దూరమ్మున మాయుభయుల సేనల సంకులసమరంబు ఘోరమ్ముగ సంభవించినది. మిమ్ము నేనిపుడు వెదకికొనివచ్చితిని. మిమ్ముఁదెగటార్చి మఱలనేను నాసేనను గలసికొనవలెను. మీరుభయులేకమైగాని, యొకరొకరుగాని, త్వరితగతి రండు.

వృష—ఓరీ! పొగరుబోతా! ఇంచుకనిలువుము. నీపొగరార్చెద. (అర్జునునిఁజూచి) నీవు వడిగ మనసేనను గలసికొనుము. ఈబాలునిఁ దెగటార్చి వెనువచ్చిచేరెద.

అర్జు—నాయనా! అటులొనర్పుము నేఁబోయెద (పోవును.)

వృష—ఓరీ! బభ్రువాహనా! కులము నాలుక తెలుపుననురీతిఁ బెద్దల యెడ సగౌరవముగ మాటలాడితివి కావున నీవు హీన కులజుఁడని స్థాపించుకొంటివి.

బభ్రువాహ—ఓరీ! నీవేకులజుఁడవు? నీపేరేమి? నీతండ్రిపేరేమి?

వృష—ఓరీ! బభ్రువాహనా! నేనుసూర్యచంద్రుల వంశజుఁడను. నాపేరు వృషకేతు. నాతండ్రిపేరు కర్ణుఁడు.

బభ్రు—ఓరీ! కర్ణుఁడనఁగ నెవఁడు? రాధేయుఁడా?

వృష—నిజము. నిజము. ఆరాధేయుఁడేనాతండ్రి.

బభ్రు—సరిసరి. తెలిసెను. సూతకులజుఁడవా నీవు? ఈ వాహినీ నీరధిని దాటింప నోపుదువు నీవని కాఁబోలు నిన్నియర్జునుఁడు వెంటనిడికొని వచ్చినాఁడు. మున్ను మహాత్యోధనుఁడు తనసేనాంబుధిని సురక్షితముఁగ దాఁటింపఁ గర్ణధారకుఁడు కర్ణుఁడని నమ్మి నడిసముద్రమున మునిఁగిపోయెను. ఆ రీతిని నీవు నీయర్జునుని బలంబు ముంతువనుటకు సందియంబులేదు.

వృష—ఓరీ! శూరాధమా! మాటలనుండి ప్రయోజనంబేమి? మాటల బేరమువలదు. శరవ్యాపారమున లాభనష్టములుగని పెట్టుదము.

మ॥ శ్లో॥ వీరధర్మముఁబూని, పోరున వీఁకఁదక్కక నిల్వరా
ఘోరమాశరధార, నాలుకఁ గోయునిప్పుడె చూడరా

బభ్రు— కారుకూఁతలఁ గార్యహానెటు కార్ముకంబిదె కానరా
శూరవారము ద్రింగఁగాంచెడి, చూడరా శరధారలన్.

ఓరీ వృషకేతూ! నీశరమును దాని నేనటకే నిను ద్రింగు శరముఁబంపితిని. నీరుధిరంపుఁ జవిఁజూచి నామార్గణంబు మదమందెను.

వృష—ఓరీ! నీవు పౌరుషంబులు పలుకుచుం బ్రయోగించిన బాణంబును నాబాణాగ్నిని బూడిదెఁగావించి నీరధిలోఁ గలిపితి. ఇదిగో నాశరము నీపాలి మృత్యువుగ వచ్చెను జూడుము.

మ॥ కో॥ నీదునారస మగ్నిఁ జొచ్చుచు నీరధిం బడె భస్మమై
వాదులేలర వాఁడివాలము వచ్చెఁ జూడర మృత్యువై

బభ్రు— మీఁగుమించఁగ మాటలాడకు మిక్కుటంబుగ క్రూరమా
నాదుబాణము నిన్ను మ్రింగుచు నాకలోకముఁ జూపెడున్.

ఓరీ వృషకేతూ! నీవు వయోవంతుఁడవయినను నీపెద్దలు నీకు వివాహము సేయరైరి. చిన్నవాఁడయినను నేను నిన్ను నాకలోకమునకుఁ బంపి సురనారుల పొందొనఁగూర్చెద.

వృష—అశ్వగతివృత్తము:— "నిన్ను దెనుంచును చూడర, నీరధినాశరముల్
మున్నుగ దానికిఁ గేలును, మోడ్పుర దానుఁడవై"

ఓరీ బభ్రువాహనా! ఇదిగో! నీపైబాఱివచ్చెడి నాశరమును గాంచుము. దానికిఁ శరణని కేలుమోడ్పుము. కాదేని నిన్నుఁ గొనిపోయి వారి కాండమున ముంచివేయును.

బభ్రు—ఓరీ వృషకేతూ! నీకులము మాడ్కి నీబుద్ధిసైతము హీనతఁ గనినదని నాకుఁదోఁచెను నీశరము.

"మిన్నును మన్నునుఁ గానక, మీదనె భస్మమయ్యెన్
మిన్నక, తండ్రినిఁ జేరఁగ, మేనున నిల్వఁగన్"

వృషకేతు—ఓరీ! నీయదృష్టమింకను గట్టిగనున్నది. కావున నే చావక నిలచినావు. నీయాయువును దిగమ్రింగఁగల యీ నాయాశుగము నీ యాయుఃఫలములంటి నిన్నా యమపురిలో వదలి వచ్చును.

(అనుబంధము 32)

"మణిగణని కరవృత్తము" శరమిదె ఘనమగు సరగునఁ జనుమా
త్వరితము గనుగని తెఱఁగను ననుసఖా.

బభ్రు—ఓరీ! పరుషంపుఁ బలుకులు నీకు ఫలమిచ్చునా? నీగురువు నీకు మాటలు నేర్పెనుగాని శస్త్రాస్త్రవిద్య నేర్పఁడాయెను.

పరుషంపుఁ బలుకుల ఫలమగు నటరా
గర్వము వదలర కదలక పదరా.

ఓరీ! వాదమునకు నీవు నాకుఁ జాలవు. నీ విచటినుండి వెడలి యర్జునునిఁ బంపుము. అతని శరలాఘవమించుక చూచెద.

వృష—ఓరీ! బుద్ధిహీనా! పొగరు పలుకులు పలుకకు. నీయట్టి పసిబాలునిఁ బిలుకుమార్పు జగదేకవీరుఁడగు విజయుఁడు కావలయునా?

(అనుబంధము 33)

"నవనంది నీవృత్తము" యమపురంబునను నీతిథివై చనుమా
శ్రమమెయ్యెయుఁ గనక శరము చేర్చెనినుఁ
బభ్రు— క్రమమేదు మాటలకు గతము లేదిక నిఁ
సమరంబునఁ దునుము శరము వేయుదునే.

ఓరీ! ఇంకనిన్ను బ్రదుకనిచ్చిన నోటి క్రొవ్వు బలమగును. ఈ నాశరమున నిన్నుఁ జంపెద.

"మేఘవిలసితవృత్తము" అయ్యారే! నినునరయంగఁ గనిస్నేఁ
గయ్యాళిబందునఁ గలఁతును గనుమా!
వృష— మయ్యోటించడి మునుఁగఁగ నలంపుల
నయ్యాటించిది చెనదుగ యింకనుఁ.

బభ్రు—(స్వగతము.) నాతీక్ష్ణ బాణములన్నియు నీయోధునియందు రిత్త
పోయెను. అయినను మఱియొక శరమును బ్రయోగించి చూచెద.

"ఫ్రంతావృత్తము" అమర నగరమును నలంకింతుగా
సుమనసతరుణులఁ జూపింతుగా
వృష— సమరము నను, నిను, శాసింతుగా
యముని పిలిచికొని, రంజింతుగా.

బభ్రు—"సమానీవృత్తము" మేనుఁ జూల్చ నూనమురా
కానవేర కాంచుమురా
వృషకేతు— భూనభోంత రాళమునన్
బూనిగాంచి కాల్చునినున్.

బభ్రు—ఏమిదియచ్చెరవు? అప్రతిమంబగు నా బాణము లెవ్వియు
నీయోధవరునియందు నిష్ఫలప్రయోజకములయ్యెను. అచట నాసేన
యర్జునుని శరధారలఁ గ్రుంగెనేమో? నానేర్చిన యస్త్రవిద్యచే వీనిఁ
దుద ముట్టించెద.

(అనుచు బాణంబుఁబుచ్చుకొని మంత్రించి)

ఓరీవృషకేతూ! నీతలిదండ్రులను నీకుఁగావలసిన యాప్తబాంధవుల
స్మరింపుము. ఇఁక నీవీయవనికి వెలియయ్యెదవు.

"శశివదనా వృత్తము" అడగను బాణం
విడగను వచ్చెన్
పడునగు ధారన్
హృదయముఁ గ్రచ్చెన్.

(బాణంబు దవిలి వృషకేతు నేలఁబడును.)

నేనిచట నిఁకనాలసించిన నాసేనతాఱుమాఱై పటాపంచలుగఁ

బాఱును. వారిసాహాయ్యార్థము పోయెద. (వెడలును.) అర్జునుఁడు వచ్చి విగతాసుఁడై నేలఁబడిన వృషకేతునిఁ జూచి జింతించుచు.

అర్జునుఁడు—(స్వగతము) అయ్యో! నాబ్రదుకు నిరర్థకమయ్యెను.

సీ॥ నీముద్దు మోమునుఁ బ్రేమను జూచెడితటిమాకమాయెరా తనయ నేఁడు
అభిమన్యు పిమ్మట నంతయు నీవని ముదమంది చెడితిరా ముద్దుతనయ
కులముద్ధరించెడి కొడుకు నీవను భూరి సంతోషమెల్లను సన్నగిలెర
ఝషకేతు సమరూప, వృషకేతు, నాసిరి మృషయయ్యెరా నీదు మృతికతమున.
గీ॥ తనయ! నీచావు విని కుంతి, తనువు వదలు
ధర్మజాదులు నిలువరు ధరను నిఁకను
సిద్ధమైనట్టి సవనము చితినిఁగలయు
పంచతనునొందుఁ బ్రాణిప్రపంచమెల్ల.

నాయనా! కుమారా! వీరాగ్రేసరుఁడవగు నీవా పిఱికి బాలునకు నోడితివియా? వానిశరంబులకుఁ జిక్కి ప్రాణంబులు నీఁగితివియా! అయ్యో! నీమరణము మాబావయగు శ్రీకృష్ణునకు సమ్మతమాయెనా? నీవుండనిచో బాండవుల సంతతి లేదుగదా? అక్కారణంబున గతియు లేదుగదా? నాయనా! నిన్నుఁగన్నులారఁగాంచక నాతల్లి కుంతి మఱఁజాలునా? నీవు నను వెంబడించునపుడు మాతల్లి ననుఁజేరంబిలిచి నిన్ను సహస్రాక్షులుగలిగి కాపాడుకొని రమ్మని పలికెనుగదా? ఆ వృద్ధమాతకు నీమరణవార్త నేనేమని తెలుపుదు. అయ్యో! మూర్ఖులమై మాకు సోదరుఁడును నీకుఁదండ్రియునైన కర్ణుని రాజ్యలోభమున జంపితిమిగదా? అపుడు పంచపాండవులకు సన్తతి నిచ్చు కొమారుఁడు నీవొక్కఁడవని హెచ్చగు మోహమున నిను బాలించుచుంటిమిగదా? ఘోరమగు భారత యుద్ధమున నాగారాబు కొమారుని నభిమన్యునిఁ గోల్పోయిన దుఃఖంబు చాలక, తండ్రీ నీమరణ దుఃఖం బిమ్మడించి

నా మనం బభ్రువాహనుఁడు గాల్చునుగదా? నాయనా! మాకనుఁ గనఁకుంగిట నిన్నొక్కని నైన నుంపక మద్దైవమగు విధి నానుండి నిన్నుఁ బాపెనుగదా? నాయనా! లేచి నాతో నొకమాటయినను నాడఁగూడదా? మున్ను సవనాశ్వగ్రహణమున నీవు చూపిన పటుపరాక్రమమంతయు నాయన్న భీముఁడు ధర్మజుని యెదుట సదాకాలంబు పొగడు చుండునుగదా? అట్టి భీమునకు నీమరణవార్త నేనేమని దెలుపుదు? నాయనా! కన్నులేని మోమును లింగములేని దేవళము నమంగళకర మగునట్లు నీవు లేని పాండవుల బ్రతుకు వెతకుఁగారణ మగునుగదా? తండ్రీ! నీధైర్య శౌర్య పరాక్రమములనుండి కదా యౌవనాశ్వ హంస ధ్వజాది సార్వభౌములు మాకు మిత్రులైరి. అట్టి నీవు నీ శరీరమును గృధ్రకాకంబులకు బలిగా నొప్పగించి రణమండలమున నన్నువదలి పోయితివియా?

(బభ్రువాహనుని ప్రవేశము.)

బభ్రు—ఏమండీ క్షత్రియోత్తములారా! చిత్రాంగదకుఁ గోమటివాని వలనఁ గలిగిన సుతుఁడీ రణావనియను వీధిని బాణముల యంగడియుంచినాఁడు. ఈ వ్యాపారమున గెలుపే వానికి లాభము. మీ శూరవరుల శిరముల నేకములు వాఁడు శరములను వెల నిచ్చికొనినాఁడు. కొందఱు వీరులు తమప్రాణముల నమ్మను వానినుండి శరములు గొన్ని సంచకరవుగఁ గొనినారు. ఆశూరవరుఁడగు బాలుని శిరమను రత్నమును గేలనిడికొని యేలగూర్చుంటిరి. వ్యాపారముఖమున సిగ్గేల? వణిగ్భవునకు సర్పించి దివ్యశరముఁగొనుఁడు.

గీ॥ వెలయ నాతల్లి వైశ్యుని వలన నన్నుఁ
గనిన కతమున వీరుల కంఠములను
రత్నములుఁగొంటి నిచ్చట యత్నపడుచుఁ
బడయుము నీదు శిరమిచ్చి పాశుపతము.

సార్వభౌములారా! మీ శిరమును రత్నమునకు వెలవెచ్చని తలఁచితి రేమోకదా? అటులెన్నకుఁడీ. బహుదినములుగ సాహసమును ధనము సంపాదించి యుంచినాను. నాసాహసమును ధనమును శరముఖంబునఁ బంపి మీ శిరమునుఁగొనియెదను. మీ చేతనుండెడి యుత్తమోత్తమ రత్నమును భవునకు సర్పించి పాశుపతాస్త్రంబుఁ గొనియైన రెండు. వలదేని మీతలను వెలగవచ్చి దానిని నేనుగొనియెద. లెండు. జంకవలదు. సవనాశ్వముఁ గోరితిరేని సంగ్రామమే దానినార్జించు సాధనము. అది వలదనిన మీరు వచ్చినదారి పట్టుకొని మరలిపోవుట మఱియొక సులభమార్గము. ఈ రెండు మార్గములలో మీరు దేని నపేక్షింతురో త్వరితముగఁ దెలియఁజేయుఁడు. వ్యాపారులకుఁ గాల విలంబము నష్టకరమగు మార్గము.

అర్జునుఁడు:—(కోపముచేఁ గనులెఱ్ఱఁజేసి) ఓరీ! పొగరుపోతా! ఇపుడే వచ్చి నీపోసరమడఁచెద. (అనుచు వృషకేతుని నెత్తికొనిపోయి మఱుగున నునిచి మరలివచ్చి.)

శాపవృ॥
అరెరె నీకడు పోసరమీ
కరవారము ద్రుంచునిఁకన్
శరవారముచే నిదెనీ
శిరమున్ దెగవేయుదునే.
(స. స. స. గణములు. నవమచ్ఛంధము.)

బ్రభు— పారుష వృత్తము.
చెల్లవు చెల్లవు పలుకీ
ప్రల్లదమౌల్ ఫలమగునే
పొల్లగు వాక్యములనిలోఁ
జెల్లునె వీరుని యెదుటన్.
(భ. భ. స. గణములు)

అర్జును— కుంత వృత్తము.

మందిరమున నీమాటకనన్
సుందరతనుభృక్ జూపుమిఁకన్
క్రందుననిలుపన్ గావరమున్
గ్రందఁగఁ జఱచున్ గుంతమిదే.

భ. స. భ. గగణములు — 7 యతి

బభ్రు— సాధన వృత్తము

పొగరార్తురయిా పోరున నా
దగు పంథము చెన్నొఁగనన్
బగవాఁడగు నీబాహుబలం
బగలున్ గనుమా యాశుగమున్.

స. స. భ. గ — 7 యతి

అర్జునుఁడు—ఓరీ! బాలకా! క్రొవ్విమాటలాడకు. పెద్దలయెడఁ జూపఁదగిన మానమర్యాదల గమనింపుము. గర్వించి మాటలాడితివేని నీతనువుఁ జీల్చుబాణము వేయుదును.

ఆశుగవృత్త—

బభ్రు—

నిశితా, శుగము, న, నీతనువున్
శిశువా! చెదరఁగఁ జేయుదు నేఁడ్
వశమే? పశుపతి, వచ్చిననీ
యశమార్తనుగను మాజీవడిన్.

స. స. జ. లగ — 8 యతి.

యోధవరా! నేను పతివ్రతాశిరోమణి సుతుఁడను. నాతల్లి దీవెన నన్నుభద్రముగఁ గాపాడును. నాతనువుఁ జీల్ప పశుపతి వశముకాదు.

అర్జు—ఓరీ! నీటులు గులుకుచుఁ బాలురాఘరలబలె మాటలాడకు

కరటిక వృత్తము—

పోటుల కాలమునన్
మాటలు బోలునె? నీ
నీటులు చెల్లవు పో
కాటికిఁ గాలిడుచున్

భ. భ. గ

బభ్రు— శమన వృత్తము

సమరముఁ జేయుచునిన్
శమనుని మందిర మున్
గ్రమముగఁ జేర్చెద, నే
మముగను నుండుమిఁకన్

స. జ. ల. గ. గణములు

సవ్యసాచీ! చక్కఁగ నిలిచి పోరాడుము. ఈ తూరి నిన్ను శమనుని మందిరంబుఁ జేర్చెద.

అర్జు—ఓరీ! పిరికీ! వైశ్యకుమారా! భీష్మద్రోణ కృపాశ్వత్థామాది వీర వరుల నాతోఁ బోరాడఁజాలరైరి నన్నుజయింప నీకునివశము కాదయ్యె. నిన్నుఁబోలు బాలుఁడా నాయెదుట నిలిచి యాలముఁ జేయసాహసించువాఁడు. ఇదిగో నీపొగరార్చెద. కొండనుఢీకొని నమేషము గతియేమగునది నీవు తెలియఁజాలవు.

(అనుబంధము 34)

వృత్సాహ— వైశ్యజాతి తోడనాకు వాదమేల యింకనా
వశ్యకంబుగానునిన్ను వధ్యుఁగాను జేసెదన్

బభ్రు— దృశ్యమైన నీశరీర దేశమందు డాఁగుచున్
బశ్యతోహరుండుగాను ప్రాణముల్హరించెదన్.

అర్జునా! ఇఁక నీ తర్జనభర్జనలు చాలింపుము. అవి పనికిరావు.

అర్జు—ఛీ! మూర్ఖా! మాటలాడకు.

నజయవృత్తము.

నిలునిలు నిక్కకురా రా
పలువలఁ బోలకుపోరన్
కులమును గానని నీవీ
పలుకులు బల్కఁగ నానే

న. జ. యగణములు

బభ్రు—ఓరీ! అర్జునా! కులహీనుఁడ నేనని నీవు పల్కుమాటలు పలికితివి. ఈ కలనిలో నినుఁ జంపి నాకులము సాధించెద. చక్కఁగ నిలువుము.

సమ్మోహనవృత్తము.

కులమును నీకున్ దెలుపన్
కలనికి నేవచ్చితినీ
పలుకులు చాలింపుమనా
మాలంకుల లక్ష్యంబగునా.

న. య. స. గణములు.

(బాణంబువేయ నర్జునుఁడు మూర్ఛపోవును.)

(సమీపించిచూచి) ఈయోధవరుఁడు మూర్ఛలో మునిఁగెను. అచ్చట నా సేనగతి యేమయినదో చూచి వచ్చెద. (వెళ్లిపోవును.)

అర్జునుఁడు—(లేచి) ఆ యోధవరుఁడు బాలుఁడెచటికిఁ బోయెనో. హా? ఏమీ! ఎక్కటికయ్యమున నీశ్వరు నోర్చిన నే నీబాలుని గెలువఁ జాలనైతిని. సరివారిలో నగుబాటయ్యెనుగదా? నీని శరజాల నైపుణ్యమెంతటిదియో నేఁ దెలియఁజాల. వీఁడు నిజముగ నొక మహాత్ముని కొమారుఁడేమో? కాదేని వీనికి నింతనామర్థ్యం బెచటినుండివచ్చును? వీఁడు నాకొమారుఁడని మున్ను పలికెనే. వీఁడెటు నాకు సుతుఁడయ్యెను? వీనితల్లి చిత్రాంగదయఁట. ఆస్త్రీ యెవతెయుండున? దాని పేరు నైతము నే వినియుంటినే? ఇపుడు నేనేమిసేయుదును. నా సాహసమంతయు వెచ్చించి యీబాలుని గెలువకున్న లోకైకవిజయుఁడను నా నామంబునకుఁ గళంకంబువచ్చును. నాశస్త్రప్రయోగంబీ బాలునియందు సిద్ధింపదు. చిన్నపాము నైనను పెద్దకఱ్ఱచేఁగొట్టవలెననురీతి నా నేర్చిన యస్త్రంబులుపయోగించి యీబాలుని నేలపైఁ గెడపెదను గాని చంపను. ఆబాలుఁడు నేఁబడితినని నమ్మి తనసేనఁ గలసియుండును. అచట నే పోయివానినిదాఁకెద.

[నిష్క్రమము]

ఆఱవ రంగము.

(యుద్ధభూమి.)

బభ్రువాహనుఁడు, అర్జునుఁడు, ఉలూపి, చిత్రాంగద, శ్రీకృష్ణుఁడు,

అర్జు—ఓరీ! బాలకా! నేనైమమఱచియుండు తఱి నీశరమొకటి నా శరీరము వవిలిప కారణంబున నేనేలంబడిన నీవు గరువించి మాటలాడఁ జొచ్చితివి.

చ॥ అరివరవైశ్యబాల నినునాజినిఁజంపెదఁ జూడుమింతలో
గరువము హెచ్చి నిక్కుకుర కావరమెల్ల నడంతుఁ గానరా!
గురుతర బాణజాలములకున్ గుఱిసేతుర నిన్ను నిప్పుడే
స్మరణకుఁ దెచ్చికోర కనిసాఁకిన తల్లిని మానసంబునన్.

బభ్రు—ఓరీ! క్రిందపడినను వెన్నుమన్నుకాలేదను నైశ్యుఁడు నీయట్టి వాఁడు కాఁబోలు.

శా॥ పోరన్ వ్రాలిన నీకు నింకపొగరా పోపోర శ్రీకాంతునిన్
జేరన్ బిల్వర నీకు దోడుఁగను సచ్ఛ్రేయంబు ప్రాప్తిల్లురా!
ఘోరాజిన్ బటుక్రమాఢ్యుని ననున్ గుందింపఁగాసాధ్యమే
శ్రీరామాపతికైన? మానుమిఁక శౌరీరాభిమానంబునున్.

అర్జు—(ఇంచుక యాకాశము దిక్కుఁజూచి) ఓరీ! బభ్రువాహనా! ఈతూరి నాబాణంబున నిన్నుఁగెడపెదను.

వృ॥ వీరక్షత్రియుఁ డగుచున్
వీరాగ్రేసరుఁడగునా
ఘోరాస్త్రంబున నడఁతున్
వీరస్వర్గముఁ గనరా.

(అనుచు బాణంబు వేయ బభ్రువాహనుఁడు మూర్ఛపోయిపడును.)
(సమీపించి) హా! ఈబాలుని సౌందర్యాకృతియెంత మనోహరంబుగ నున్నది. వీని ముద్దుమోముఁ జూచిన నేకఠినాత్ముని మానసమైనను గరఁగకపోవునా?

సీ॥ జిగియద్దములు చూడఁ జిగురులవగిరియొడి నడుము చూడఁగలేదు నడికెక్కైన
మోము చందము చందమామయందము మాన్చునధరాగరాగమా కెంపురోవి
ఆమోద్పుఁ గన్నులే యరవిందములఁ గెల్చునౌ నెలసైత్తృనా కౌను దురు
చికిలిచెక్కులవెన్న చెంతఁ జంద్రికకాంతి చపలాలతానిభచ్ఛాయ మేను.

గీ॥ వనవనంబులు ప్రసిద్ధులైనట్టలయాశ
వనన మొనరింప నక్షనార నాసచెలువు
నరుచిగళమున కెంతటి తరముదాము
మల్లెమొగ్గలచాలు పోవల్లువరుస.

ఇట్టి సౌభాగ్య లక్షణాకారునిఁగనిన తల్లిభాగ్యమే భాగ్యము. అమ్మో! జననీమాత తనసుతుఁడు నేలఁబడెనని విని దోడన యెంతగఁ జింతించునో? ఎంతగ విలపించునో? నన్నుదూషించునో? శపించునో? నేనేమిసేయుదును? వీనాహావమునఁ గ్రౌర్యావేశంబు సహజముగదా? ఇపుడీ బాలుఁడున్నె నేనెంతగ సంగలార్చిన నేమిప్రయోజనము? (బాలునిసంటి) ఈపసికూనకు నింకనునుసురున్నది. ఇదిమూర్ఛగాఁ బోలు. నెమ్మదిగఁబడియుండ నిమ్ము నానేఁగతియేమయినదో చూచి వచ్చెద. (వెల్లిపోవును.)

బభ్రు——(మూర్ఛనుండి తెప్పరిలి లేచి నలుదిక్కులఁజూచి దూరంబున నొక స్త్రీరూపు నీడను జూచుచు నచ్చెరువంది నిలుచును.)

(స్త్రీరూపమున నున్న విగ్రహము.)

ఓరీ! బాలకా! బభ్రువాహనా! భీభత్సునకు నీవు భయపడకు. ఘోరతపంబొనర్చి మేనుఁద్యజించి యీనరుని శిరముఁ దెగవేయఁగల శరరూపమును దాల్చి-నీతూణీరమున డాగినాను. నాపేరు జ్వాలకాపున నాశరము పేరును జ్వాలయనంబడును. నీవు భీతిల్లక నీమాతకు మానసాభివందనమొనర్చి భక్తిచే శరమునకు నమస్కరించి నరునిపైఁ బ్రయోగించితివేని నాశరము నరుని శిరము దునుమును. ఇదినిజము ముమ్మాటికి నిజము.

(ఛాయావిగ్రహం మదృశ్యమగును.)

బభ్రు—ఏమియచ్చెరువిది? ఇంతటి కష్టకాలంబున నాకీ ఛాయావిగ్రహము తోడ్పడెను. దైవానుకూలమనిన నిట్టిదియకాదా? ఇట్టి మంచి సమయమును నేఁబోగొట్టుకొనరాదు. ఈ శరసాహాయ్యమున నాసవ్యసాచిపై నాసాహసముఁ జూపెద. ఇపుడే నాతల్లికి నభివందనంబులర్పించెద. (అనుచు నమస్కరించుట నటించును.)

(అర్జునుని ప్రవేశము.)

అర్జునుఁడు—ఓరీ! కులహీనా! బ్రదికితినని బొబ్బలిడకు. నీకవసానకాలము నాసన్నమాయెను కావుననే యంతగ మిడిసి పడియెదవు. బాలుఁడవని కనికరించి నినుఁజంపనైతిని. ఈ తూరి నిన్నువదలను.

బభ్రు—ఓరీ! అర్జునా! నేనాడఁదగినమాటలు నీవాడితివి. మంచిది. ఈగడియనే నీయాయుఃపరిమితి గడచును. నీదైవమును దలంచుకొనుట కించుక కాలము నీకుఁగడువిచ్చినాను.

(అనుచుఁ గేలు మోడ్చియాకాశము దిక్కుఁజూచి)

(అనుబంధము శిఫ)

ఉ॥ పావనమూర్తినై వెలయు పార్థుని దారఁగ నాదుతల్లి తా
భావమునందు నెల్లపుడు పాండవ మధ్యము, భక్తియుక్తినిక్క
దైవముఁ గాఁగ నెన్నుచును దారపతివ్రత యయ్యెనేని నీ
పావకబాణమిత్తినిఁ బార్థునికంఠముఁ ద్రుంచుఁగావుతన్.

(అనుచు బాణమువేయ పార్థుని శిరము ఖండమయి దూరమునఁబడును.)

బభ్రు—(కంఠవిహీనుఁడగు నర్జునినిఁజూచి చింతించుచు) హా! హా! నేనెంత పాతకిని. నేనెంతటి పాపకర్మంబొనర్చితి. అయ్యో! నాజన్మకారణభూతుఁడగు పార్థుని నాతండ్రిని నాచేతులారఁ జంపితినిఁగదా? ఇంత

కంటె ఘోరకల్మషంబు వేఱొకటికలదా? నాయనా! ఒక్కనాఁడయి
నను నిన్నుఁజేరి నమస్కరించి దీవెనలందు సౌభాగ్యము నేఁగనన్నైతిని
గదా? తండ్రీ! సమస్తవిద్యా ప్రవీణుఁడవయి, సకలనీతికోవిదుఁడ
వయి, అప్రతిమదివ్య శస్త్రాస్త్రనిపుణుఁడవయి జగదేకవీరుఁడవగు నీవు
మున్ను నాతల్లిని చిత్రాంగదను పాణిగ్రహణ మొనర్చిన శుభోదంతం
బెటు మఱచితివి? నీవు నాతల్లి సరసనుండు సమయమునసనే, నేఁబుట్టి
తినఁట. అవ్వార్తస్మరణకు రానికారణంబేమి? నాయనా! నిన్నునేను
దర్శించినపుడు నీతో యుద్ధమాడనని నిరాకరించియుండిన బాగుగనుం
డెనుగదా? కాక, నన్నుఁ దిట్టికొట్టి యుండిన నంతకంటె మేలుగ
నుండెనుగదా! అయ్యో! పతివ్రతా శిరోమణియగు నామాతను పునీ
తను వ్యభిచారిణియని యేలదూషించితివి? అయ్యో! నీవు దూషిం
చిన మాత్రాన, నాతండ్రియేమయిన ననుకొనననిమ్మని శాంతివహిం
పక, నేనేలయాగ్రహపరవశుఁడనైతిని? కోపావేశుఁడనైన తఱి నాతల్లి
ననుఁజేరి తనయా! తండ్రిపై విరుద్ధముఁ బెంచితగవ్వానుట ధర్మంబు
కాదని పలికెనుగదా? నాపెత్తల్లి యేల నన్ను యుద్ధమునకుఁ బ్రేరే
చెనో? ప్రేరేచెనుపో స్త్రీబుద్ధి వినుట తగదని యెన్నక నేనేల యామె
దుస్తంత్రమునకు లోనైతిని. ఇంతకు నాపెత్తల్లి యులూపి యీ మ
హానుభావుని భార్యయకదా? పెనిమిటిపై నామెకేల యింతటి దుర్బుద్ధి
పుట్టియుండును? అయ్యో! ఎన్నియనర్థములకు నేఁగారణభూతుఁడ
నైతిని. నేఁబుట్టి నాకులమునకే కళంకము దెచ్చితినిగదా? ఈ నా
తండ్రి మరణవార్తవిని నాతల్లి విధవాత్వమునగుందుచుఁ జితిఁజేరునే
మోగదా? నాపెత్తండ్రి పినతండ్రులెంత తపింతురో? ఆవృద్ధమాత
కుంతి పుత్రశోకాగ్నిలోఁ బడికాలి పోవునేమో? అకటా! నాపెత్తండ్రి
పూనిన యజ్ఞ దీక్ష నావలనఁ జెడెనుగదా? నేనేమిసేయుదు? శ్వేతవా

హానుని రక్షింపఁ బాండవపక్షపాతియగు గరుడవాహనుఁడు సదాకాలంబు వెంబడించియుండుననికదా జగత్ప్రసిద్ధి? అట్టిరమాపతి నేఁడేల నా తండ్రిని రక్షింప సమీపింపఁడు? నాతల్లి వచ్చి తన పతినిఁ జూపుమని నన్నడిగిన నే నీశవము నెటుచూపుదు? దైవమా! దిక్కుఁగానని ద్రోహిని నన్నెటుల యీదుఃఖమునుండి తొలఁగించెదవో?

(అనుబంధము 36)

(అనుచుఁ జింతించు చుండును.)

(ఉలూపి, చిత్రాంగదల ప్రవేశము.)

(అనుబంధము 37)

చిత్రాంగద—(అర్జునునిపైఁబడి) హా! ప్రాణనాథా! నన్ను వదలిపోయితే! నాథా! నీవు నాసరసలేనితఱి నాకంఠ భూషణముగనుండు మాంగల్యమే నాకు సర్వకాల శుభకరమని యెంచి దానినిఁ బూజించుచుంటినిగదా? ఈ నిర్భాగ్య కాసౌభాగ్యమైన నేలయుండవలెనని దానిని నానుండి బాపితివియా? నే నన్నివిధములఁ జెడితిని. నాజన్మమే వ్యర్థమయ్యెను. (బభ్రువాహనునిఁజూచి) ఓరీ! కులపాంసనా! కుమారా! నీకార్యంబతి శ్లాఘనీయము. పితృహంతకుఁడవైతివి. నీకీర్తి దశదిశల వ్యాపించును. నినుఁగని పెంచి పెద్దఁజేసిన నీతల్లికి, వీనుల కమ్మలు, కంఠమాంగల్యము, మంగళకరమగు కుంకుమ పసుపు గంధమాల్యాదులు బరువని యెంచి కాఁబోలు వానిచెఱనుండిముక్తను జేసితివి. సుపుత్రుఁడవైతివి. కొమరుని మరణము విని కుంతి బ్రదుకునా? తమ్మునిమరణము విని ధర్మజుఁడు మనునా? భీముఁడు జీవించునా? తమ్ములగు నకుల సహదేవులు ప్రాణాన నిలుతురా? పతివ్రతా శిరోమణియగు నావదినె ద్రౌపది ధరనిలుచున్నా? ఉభయకులములు

నీవలనఁ బాడాయెను. హేయమ్మగు నీ పౌరుషమజేయుఁడగు విజయుని నీతండ్రినిఁ జంపుటయందు వినియోగించితివియా? (అర్జునునిఁ జూచి) ప్రాణనాథా! రూపగుణ శౌర్యసాహస ప్రౌఢిమను నీకు సమానులేరు నీధరను లేరనికదా ప్రసిద్ధి. అట్టివాఁడవు నీ పీ శిశువుచేఁజిక్కితివియా? భర్తృవిహీననై వైధవ్యమనుభవించుచు నేనీ వసుధమనియుండఁజాల. తనయా! నీమాతాపితృల సంస్కారకార్యంబు జరిగించేర్పుము. ఆలస్యమేల? మాయనంతరము నీవు సుఖమున నుండువుగాత. దానికి నీవు సమ్మతింపవేని, పూర్వముఁ బరశురాముఁడు తన తల్లిని కృపాణముచేఁ దెగనఱికిన విధమున నన్నుఁ దెగనఱకుము.

బభ్రు—అమ్మా! నావిధికి నేనేమి సేయఁగలను? నీకంఠమును నాకు వేయిమనుంగులు దుఃఖము పెచ్చుపెఱిగెడిది. నేనీపాపకళేబరమునుంచికొని మనఁజాలను. ఈ నానీచదేహమును నగ్నిముఖమునఁ బరిహరించెద. తండ్రినిఁజంపి సుఖమున మనెనెడియపవాదము కంటెను దండ్రినిఁ జంపిన దోషంబునఁ దనదేహంబగ్నిముఖంబునఁ గాల్చెననుకీర్తియైనను రానిమ్ము.

ఉలూపి—నాయనా! బభ్రువాహనా! ప్రాణత్యాగమునకు సాహసింపకు. పాతాళలోకమున నాతండ్రిసదన మృతసంజీవక మణియున్నది. దానిని మనము తెచ్చినచో నర్జునుఁడు బ్రతుకును. ఈ ఫల్గునుని శరీరము భద్రముగ రక్షింప నీ సేనను నిటనుంపుము. చిత్రాంగదయు నిచటనే యుండనిమ్ము.

బభ్రు—అమ్మా! నాతండ్రిని బ్రదికింతువనిన నేనెంతటి సాహసమునైనఁ జేయసమర్థుఁడను.

ఉలూపి—అటులైన నావెంటరమ్ము.

[నిష్క్రమణము.]

ఏడవ రంగము.

(యుద్ధభూమి.)

(అర్జున, చిత్రాంగద, ఉలూపి, బభ్రువాహన, శ్రీహరి, దుర్బుద్ధి, దుస్స్వభావులు)

దుర్బుద్ధి—(తమ్ముఁడగు దుస్స్వభావునిఁజూచి) తమ్ముఁడా! మాతండ్రి యగు ధృతరాష్ట్రుఁడు పలికిన నరుఁడు వీఁడేను. వీనినిఁ గాచికొని యెవతెయో యొకయామదున్నది.

దుస్స్వభా—అన్నా! దూరమున సేనయున్నది. ఇంమన నెవరు లేచినను మనప్రబదుకు తెల్లవారదు.

దుర్బుద్ధి—కావున మనము మనమాయాబలంబున నదృశ్యరూపముదాల్చి యిచటఁ బడియున్న నరుని శిరమునెత్తుకొని పోవలయును.

దుస్స్వభా—అన్నా! దానినిఁ దీసికొనిపోయి మనమెచట డాఁపవలెను.

దుర్బుద్ధి—మనము వచ్చుదారిని బక దాల్భ్యముని నివసించు మహా రణ్య మున్నది. ఆముని యాశ్రమంబున దీనిని దాఁచుదము.

దుస్స్వభా—మంచియాలోచన యిది. ఋష్యాశ్రమము కావున నందెవ రును వెదుకంబోవరు. అటుగాన మనపని మనము సేయుదము.

(అదృశ్యరూపము వహించి అర్జునుని శిరము దొంగలించుకొని దృశ్య రూపమునవచ్చి సంతసింతురు.

(అనుబంధము 38)

(అనుచు నటించుచు వెళ్లుదురు.)

(ఉలూపి బభ్రువాహనుల ప్రవేశము.)

ఉలూపి—(అర్జునునిఁజూచి తలఁగానక) చిత్రాంగదా! మన ప్రాణనాథుని శిరమేది? మేము చనునపుడిచటనే యుంచితినే?

చిత్రా—(చూచి) అక్కా! కంటికెప్పవేయకనేఁ గాచియున్నాను. ఇచటికి నెవరు నల్లాడలేదు.

ఉలూపి—(చింతించుచు) నాయనా! నీసాహసమంతయు వ్యర్థమయ్యెను. నాగులతో ఘోర రణంబొనర్చి నీవుసాధించుకొని వచ్చిన మృత సంజీవకమణి యనుపయుక్తమయ్యెను. నీతండ్రి శిర మేదానవుల పాలాయెనో, యేమాయావులచేతఁ బడెనో తెలియదయ్యె. శిరములేని యో నరునిఁబ్రదికించు విధమెట్లు? నాకేమియుఁదోఁపకయున్నది. సర్వ సంకట పరిహారియగు శ్రీహరియొక్కఁడేమనకు దిక్కుకావున అరమానాథుని నిష్కపటమానసంబున భజింపుము. అతఁడుభక్తసులభుఁడు.

బభ్రు—తల్లీ! నీయాజ్ఞానువర్తిని నేను. నీచేఁబలుకంబడిన దైవమును నేనిపుడు భజించెద.

పంచచా॥ నిరంజనా, నిరంతరా, నిరస్తదోషసంచయా!
నిరాశిషా, నిరాకృతీ, నిరామయా, నిరంకుశా!
సురాజ వందితాఘనా, హరీనినుఁజ స్మరింతునే
సురేంద్ర సౌఖ్యదాత, భూసురాది సన్నివస్తుతా!

ఉ॥ దీన నవీనవాహన, పవిత్ర చరిత్ర, రమారమా, హరీ!
దానవదాన, దీనజనతా ఘనకామితదాన శ్రీహరీ!
మానిజనావనా, మహితమానధనా, మహితానుబోధనా!
మానసమాన, నిల్వవె, రమాధవ, మాధవ నిన్నునమ్మితిఁ.

(అనుబంధము 8)

(శ్రీహరిప్రవేశము.)

శ్రీహరి—బభ్రువాహనా! నీవు నన్నుఁదలఁచిన కార్యంబు నేఁదెలిసితి. నీతండ్రి యర్జునుని శిరంబు దుర్బుద్ధి దుస్స్వభావులను ధృతరాష్ట్రుని కొమారులు దొంగలించుకొనిపోయి దాఁచినారు. వారు మాయాబలంబున మించినవారు కావున మీకసాధ్యులు. ఇదిగో నా కరమున భాసిల్లు చక్రమంపి శిరముదెప్పించెద. మాటలకు గాలంబులేదు.

ఉ॥ భూరినిశాటకోటి మదకుంజర కుంభవిపాట నోద్యమం
బారసి సంచరించెడి కరాంచిత చక్రమ్మ కేంద్రరాజమా!
ధారుణిఁ గిరీటి గ్రీవమును దాఁచిన ద్రోహులఁ ద్రుంచి నీవు వేఁ
సారక పార్థకంఠమును, జయ్యనఁదెమ్ము ముదమ్మునింపుమా.

(పైనుండి శిరము వచ్చును.)

బభ్రువాహనా! నీ అదృష్ట వశమున యిదిగో నీతండ్రి శిరంబు. దీనిని నీతండ్రి మొండెమునకు జంటించి నీవార్జించి తెచ్చిన మృతసంజీవకమణిచే స్పృశింపుము. త్వరగా పొమ్ము.

బభ్రు—(అర్జుని కళేబరమునకు శిరము నతికించి మణితో సంటును. అర్జునుఁడు లేచి కూర్చొని నలుదిక్కులఁ జూచి శ్రీహరికి నమస్కరించి.)

పంచ చామరము॥ దినాధినాథ, దివ్యతేజ, దీనలోకపోషణా!
యనాది దేవదేవ, వీనయాన, దాసతోషణా!
యనూనపూజనీయదేహా, యాగశైలభూషణా!
సనాతనాభిధర్మశీల చారుసత్యభాషణా!

(పునర్వందనంబు లాచరించి)

రమాపతీ! శ్రీహరీ! అనాథరక్షకా! పాండవపక్షపాతిని నీవటంచు నీకుంగల బిరుదు కాపాడికొనక నేఁడేల నీదాసుని నుపేక్షించితివి. నేఁజేసిన దోషమేమి?

కృష్ణుడు—అర్జునా! నీవు కృతార్థుఁడవైతివి. చింతించెదవేల? భారతరణంబున భీష్మాది మహావీరులను, నేఁజంపితిననెడి గర్వంబు నీయందం

కురించి యుండెను. నా భక్తులరిషడ్వర్గంబులకుఁ జిక్కిన తఱి దానిం బోకార్ప నేను యత్నించుచుండెద. ఇపుడు నీకు గర్వభంగంబాయెను కావున నీవు ధన్యుఁడవై తివి. అర్జునా! నేవచ్చినపని యయినది. కావున నేఁబోయి వచ్చెద. ఈ,నీకుమారునిం గూడి సుఖముగ నింద్రప్రస్థపురంబుఁజేరి నీయగ్రజుని యశ్వమేధంబు సమాప్తినొందింపుము.

(అందఱు శ్రీహరికి నమస్కరింతురు.)

అర్జునుఁడు—(ఉలూపి చిత్రాంగదలను జూచి) భామాశిరోమణులారా! మిముఁ జూడక బహుకాలంబయ్యెను. మిముఁజూచువఱకును నీచిత్రాంగద నాభార్యయను విషయమే నేమఱచియుంటిని. కారణమేమో తెలియదు.

ఉలూపి—ప్రాణనాథా! నీసుతునిచే నీకు మృతిగలుగునటుల లోకపావనయగు గంగశాపమిడెను. ఆశాపంబష్టవసువులు స్థిరపరచిరి. భారతరణంబున నీకుసంభవిల్లిన పాతకము పరలోకంబున నినుబాధింపనటుల యీలోకంబుననే నీవు మృతుఁడవై బ్రదికితివి. జాహ్నవీశాపవశంబున నీవు చిత్రాంగదను బెండ్లియాడి సుతునిగనినవార్త మఱచితివి. నీమఱపు నీదుర్మరణంబునకుఁగారణంబయ్యె. ఇంతటినుండి శుభంబగు. తండ్రియగు నిన్నువధించిన కారణంబున యీ నీకుమారుఁడు దుఃఖించుచున్నవాఁడు. కోపావేశంబున నిన్నుజంపి పశ్చాత్తప్తుఁడై పాతాళలోకంబుఁజేరి మృతసంజీవకమణి సాధించి తన్మహిమచే వృషకేతు మొదలైనవారిని జీవింపంజేసి నిన్ను బ్రదికించెను. కావున వీనిని మన్నించి దీవనలిమ్ము.

అర్జునుఁడు—(బభ్రువాహనుని కౌఁగిలించు కొనును.)

(అనుబంధము 40).

అనుబంధము. (Appendix.)

సూత్రధారుఁడు.—1. ఝంఝూటి రాగము - ఆదితా: ము.

మాధవాహారీ మనంబునను నినుదలతూ ॥మా॥పల్లవి
మదినెంతును మానితముగనూ ॥మాధవా॥అను
మానమూనకా పాడారా మనము ననుఁజేరా
మదినెన్ను చుండెదఁగనా ॥మాధ॥

అర్జున—2. (అనుబంధము)

విజయ వరద విభుల గెల్చుచుఁ విభవము నాగ్జింతు ॥పల్లవి॥
భూతేశునీశు గొలిచి భవ్యాస్త్రమంది గెలిచి
భీష్మార్య్య భీతివిడిచి నాకేశుగర్వ మణచి
వినుతుడగు విజయుడను వెడలెదను॥

నీలధ్వజుడు—3. కానడరాగము - ఆదితాళము.

వలదిట్టిహాయము బంధింపా - ఘనవేణిదీని వదలెదఁ ॥పల్లవి॥
అర్జునుహాయమును నాపుటసులభము మానెద నేనీమతముగ ॥వలదిట్టి॥

జ్వాలాదేవి—4. బ్యాంసురాగము - ఆదితాళము.

చూపెదనేనాసాహసముగ మదిముదమలరగ నామనమునకుఁ
భూరిశేరంబుల నిపుడే గూల్చెదనే శత్రువులఁ ॥చూపెద॥
దండధరుండౌ దుర్జైనఁ - భండనమందున గూల్తుగ ॥చూపెద॥

నావికులు—5. హిందూస్థాని రాగము - ఏకతాళము.

మానరివారెనిగానము నడపరయింక సుమపము
గడియకు నామడపోదుము ఒడయని మెప్పునందుదము ॥౧॥

ఏరినయలల నెక్కడము జారుచు దూరము పోవుదము॥౨॥
గాలికి వానకు వెఱవము ఏలినవాని మఱవము ॥౩॥

6. నాధనామక్రియరాగము - ఆదితాళము.

ప్రభావతి—కాముని బాధకు కాయము పోలేనహా ॥కా॥
కంతుకెళుాల - దేలా - కాంతుని గలశేదా ॥కా॥
నాదుప్రియుడు నేను విజయు - నెమర్పను
బోవుననని విని భీతిజలించెగా ॥కాముని॥

7. హిందూస్తాని తోడిరాగము - ఏకతాళము.

ప్రభావతి—మదనా మోహనా సమారూపా వేగరారా
సమరూపా వేగరారా ॥మద ॥పల్లవి॥
మనశిజ బాణా హతులకు దాళా - మద॥౧॥
తాళతాపము - తడయక వేగరారా - మద॥౨॥

8. పీలురాగము - ఛాప్ తాళము.

శాంతమతి—గతియేమి యెరుగాను మతిహీననై తీనె
పథము కాననై తి గతినీవే హా కృష్ణా ॥౧॥
పతికోపమూనేను బాలూనిపై చాలా
కననై తిదారి శ్రీ పతిపాలించునన్ను ॥గతి॥౨॥
సుతునీ వీడినేను భువిమాన జాలానె
కనికరముసపుత్రు కావుమ శ్రీహరి ॥గతి ॥౩॥

9. మాలకంస్ రాగము - ఆదితాళము.

వృషకేతు—పంపుమ తండ్రి బవరమునకు ననువేగా ॥పల్ల॥
పోరున అరెనీ కారియ నిడిసే శూరుడ నగుదు ధారణి నీ ॥పల్ల॥

అగ్గలముగాను నెగ్గాల మడరా అరులగెల్చివత్తు నేను ||అనుపల్లవి||
అతను శరభార వేసూల నీవుజూడ మరిముదమందగ సలువూను
వేడెదా నిను అనికిపోవ అరాతిరాచి నిరాసు వ్రాల బి నచేతు కను
మనకాదయా వినుమా వేడెదా వేగననుప వేసువాడ ||పల్ల||

10. హిందూస్తాని తోడిరాగము - ఏకతాళము.

వృష. కేతు——బవరమొసర్పుమురా భయము వీడి||బవ||
బాలకుడంచని పలుకుట తగదూ ||బవ||
కావరమునుగుమ కార్ముకమిడెగను
కారుకూతలిక కూయకునీవు
నామశరంబుల నాలుకగోయుదు ||బవ||

సుధన్వ——విసితశరంబులు నింపెదనీపై యసువులార్చునిక నేలమొగెదవు
ఇటనిల్వకురా వెడలుమవెగమె ||౧||
- బాలక మానుమురా రణమునీవు ||బా||

11. మాలకంస్ రాగము - ఏకతాళము.

అర్జున——క్రూర నీదు పొగుకార్చి శూరుడగుదుగా
ఆహవమ్ము సల్పినిను యసుదార్తు జూడుమదె
ధరలోన నాదు సరివారలేదుజూడగన ||క్రూర||

సుధన్వ——నోరుకుల్లు మాటలిక చాలువలదు
నాదుశరము చేతనీదు నాలుకాను చీల్చెదగా
ధరలోన నాదు సరివారు నన్ను మెచ్చగన ||నోరు||

అర్జున——కఠినశరా కాండంబులచే నా
బలమున నినునే దురమున గెడపి
పేరుధరా. గాంచెదా నేలెదా నేనదా ద్రోసెదా గాంచుమిక ||క్రూర||

సుధన్వ—పోగురు క్రూరతలను కూయకురా
రణరంగమున నాదుబలమగు శరముచె
నిన్ను నేను గూల్చెదా చీల్చెదా ద్రోసెదా నేననిక బాసెదా
గాంచుమిక ॥పోరు॥

(44-వ పేజీలో అర్జునుడు "ఈ నా బాణమున నీకుత్తుక దతిగెదం జూడుము" అనినతోడనే 12 అనుబంధము పాటపాడవలెను.)

12. అనుబంధము.

మాండ్ రాగము - ఆదితాళము.

అర్జున—రారా క్రూరా పాపవిచారా పోరంజేర దరామేరా
వారక నినునిపసుధగెనుపుమును తెలియర పదరా వలాదురా॥

సుధన్వ—పోరా క్రూరా పాపవిచారి పోరుచునిల్వరి దరంబునా
క్రూరశరంబుల గూల్చెద నినునే కూయకరణమున నిల్వుమురా॥

అర్జు—నిదానమూనరా పదారకవిక
మదంబుమాన్పినే ముదంబుగంచురా

సుధన్వ—నరాధమూనినుక కృతాంతునిపుడిక
జేరజేసెదక మదంబు మానరా

అర్జున—అనిగూల్తుక - విసరోరి

సుధన్వ—పోగురార్తుక - ధరగూల్తుక ॥౨॥

13. అనుబంధము.

బేగడరాగము - రూపకతాళము.

ప్రమీల:—అందము యాతరు బృందము శోభిలె।
నావనందనంబుపోలె - భాసిలెమిగులగ ॥౨॥౮॥

కలనాదా - కలనాదా - వళిమోదా - స్వదకాదా ।
బాలరసాలము చిగురులరుచిగనుగొనియెద ॥అం॥౨॥

14. భీమపలాస్‌రాగము - ఏకతాళము.

సఖులు——జయజయ మహారాణి జయనుత గుణవాణి
జయజయ మృదుపాణి దీనజన పోషిణి ॥పల్లవి॥
జయజయ శుభశీల జయరిపు హారిణి
జయజయ నాగవేణి జయమృదులాంఘ్రిణి ॥౧॥

15. ఇంగ్లీషునోటు - ఆది తాళము.

సఖులు:—ఓ! మహారాణీ - మనోహరవాణీ - మనసిజరాణీ మనామునా
ఘనమానందమాయె - మనోహారీ ।
మందయానా - ఇందువదనా - కుందరదనాచందిరా ।
అందమలరా - సందమొందవా - సుందరీ ప్రియమొందుమా ।
మందేభగామిని - మనోజమోహిని -
వినోదభాషిణి - విలాసవాహిని ।
చూడుమనను - చేరుమచెలి - రమ్మావడిగను ।
కొమ్మానతులను రారా॥పల్ల॥

16. మాలకంస్‌రాగము - తిశ్రగతితాళము.

ప్రమీల——విమల కమల రావెవనము జేరా
సఖులు——సంతాసము గల్గెమనము విమల॥
ప్రమీల——రావెచెలీ రావెసఖి రావెచెలీవేగా
రావెచెలీ రావెసఖి రావెఅలమయూరి ॥విమ
కోమల రావె వనము జేరా

సఖులు—సంతోసము గ్గైమొసము విమల॥

17. ఝుంఝూటిరాగము - ఏకతాళము.

విసీల, విశాల, స్త్రీలు.

వీనిచూచితే - మీసకేతనూను ॥వీని॥
మదిసోలుగాడె - యీశశి
వదనా గనిసంత ॥వీనిచూ॥
ఇంతి జయంతు మీరునె కంతుగేరునె
యీ వింత నెంతనెంతు ॥వీనిచూచితే॥

18. పీలురాగము - ఆదితాళము.

విశ్వేశ్వరవధాని—కాంతలార మీరిరువురు నన్నిటువంతల పాలుజేయుదురే॥
ఎంతవేడినా చెయ్యివదలరె చేక్రమ్ము కెక్కదను నేగావరె॥

స్త్రీలు—మాయకారి భూమిసురా మమ్మ్మనాని పోదురా
రాయిమనసు నేసినేసి రాగమెల్ల మాసిమాసి
కాయమ్ముల్లు రోసిరోసి గాశికల్ల పోదురా

విశ్వేశ్వర—ముసలి తనముచే మూలుగునాపై మోహమ్ముల్లు కలిగెనెమీకు
మసలింపకుడో మానినులారా మనికిడిదయచే తనుమీరు॥

స్త్రీలు—ఇద్దరాంధ్రమనేలు నీవు వృద్ధుడెన్నడును గావు
ముద్దులన్ని యిచ్చియిచ్చి కౌగిటాలు గుచ్చిగుచ్చి
బుద్ధిమీర మెచ్చిమెచ్చి పోదుగానిపోవ నేవు

విశ్వేశ్వర—అయ్యొ అయ్యొ మీరిటు నాపాలిటి దయ్యాలై పోతిరిగదరె
కుయ్యలుంచి నా చేయి విడువరె చేరిమొక్కెదను పోవదరే.

19. ఝుంఝూటి రాగము—ఏకతాళము.

విశ్వేశ్వర—లాగగా వలదూ

స్త్రీలు—వదలము మేము

విశ్వేశ్వర—వదలుమవే

స్త్రీలు—వడిరారా

విశ్వేశ్వర—పోవెదూ రాము నాపీడిపన్నా యికా మిమువేడేదము

స్త్రీలు—వడిగ వెళ్ళుమ తడ యకీవ్రమూ నమూ నినూ

20. ఝుంఝూటి రాగము—ఏకతాళము.

సఖులు:—ధరాధిపాల శీలమూను మిందూ

వరతరుజాలా ములలీలా కనుజాలా వరలోలా ॥ధరా॥

ప్రమీల:— శుకశారిక కేకి ప్రకురకృతా

మధురగాన సంభరితమై ప్రకటా

నందకరంబై తనరెగాదె యావనంబిదె.

21 అనుబంధము.

ప్రమీల:---ఓరీ! ఓరె! నిలుమూ - రణమూనా।

నాదుబలమును - కనుమా ॥ప॥

తడయకనిపుడె - నీకుశిరమూను।

చీల్చెదను - చూడుమిక ఓ శూరవర ॥ఓరి॥

22. కల్యాణి రాగము—చాపుతాళము.

ప్రమీల—కంజాయుతాక్షిని కనిధన్యురాలైతిని

కనెమోహమూ మనమూ ॥పల్ల॥

మదిరాక్షి నేఁజూచి మదిమోహ మడరెను
మానూను నేనెట్లు మగువాను విడనాడి ॥౧॥

23. మాండ్ రాగము—ఏకతాళము.

అర్జున—మానిని నీవిటు పల్కకు నీ పౌరుషార్థుఁ ధరణ గూల్తుఁ ॥మా॥
ప్రమీల—హెచ్చుగ మాటల నాడకురా అనిఁ గూల్తుఁ వినరోరి ॥హె॥
అర్జున—వాదమేల వలదిటుపల్క వనితరో వేగము వెళ్లుమ
ప్రమీల—పోరున నిన్నుఁ గూలగజేసి విడలేద యుద్ధమునఁ ఫీడి
అర్జున—శశిముఖి నాశరములచె నినుజంపెదా నిది నిక్కము
ప్రమీల—నీపౌరుషార్థు నినుబంధింతుఁ నిను దండింతుఁ స్థిరముసమూన
అర్జున—బవరమొనర్పుమ భామిని నిన్నునె బాణంబుల కాహుతి జేతుఁ
ప్రమీల—వరమున నిల్వుమ తరిగెదశిరమును తడయక నాశరధారలచేఁ ॥

24. కమాజు రాగము—ఏకతాళము.

ప్రమీల—మానవ నీవిటు పలుకకు చాలు
ప్రాణము లార్చెడు బాణము గనుమా ॥మా॥
అర్జున—కనుమా యీకాండము నీవు
కంఠంబుఁ ద్రుంచును గనుమా
ప్రమీల—చాలూచాల్ పౌరుషాముల్ పలుకాకు పరువులికుమా ॥

25. జింగ్లా రాగము—త్రిశగతి తాళము.

ప్రమీల—మనమానందమును జెందె నేమనా నా
మది సంతొసము మదికానందము
మది సంతొసము కలిగేను నా ॥మన॥ ॥పల్ల॥

మోహనాంగ నే నిను మదిని నమ్మెదర్ నేను మదిని నమ్మెదర్ ।
నన్నుఁ గరుణగాంచుమా ॥మనమా ॥౧॥
రమ్మవేగమె నీవు నాదువిడదికి
వేగనాదువిడదికి రమ్మావేగమే ॥౨॥

26. కల్యాణి } అనుబంధము.
యమన్ } రాగము ఏకతాళము.

బభ్రువా—సేమమె జనులూ మంత్రి మన దేశానా ॥సే॥
సమమెన్నానీ భూరిసుఖాము గనిసరవరులూ సేమామూనా
దేశామేలీ చాలా మేలూ గాంచి మించి శుభంబుల
మందురె దెల్పుమనాకు సేమమ్మె ॥౧॥

27. భూప్ రాగము - ఏకతాళము.

బభ్రువా—నిలువా పోరూనా నినుగలతూ నిజము సంగరమూనా
ప్రల్లదములు యిటుపలుకగనగునా బెతిబలె నీకిది తగునా ॥ని॥
కానికాని వినుకని వినుమెరుగను రేపు దినామూనా
బలె నీపొగురార్తును గనుమా ॥ని॥

28. భూప్ రాగము - ఏకతాళము.

బభ్రువా—నిలువా పోరూనా నినుగలతూ నిజము సంగరమూనా
ప్రల్లదములు యిటుపలుకగనగునా బెతిబలె నీకిది తగునా ॥ని॥
కానికాని విను కని వినుమెరుగను రేపు దినామూనా
బలె నీపొగురార్తును గనుమా ॥ని॥

29. హిందూస్తాని కానడ రాగము - ఆదితాళము.

అర్జున—భయమొందుట తగునే మీకిటులన్
బాలకు డాడిన బహుమాటలకున్ ॥భయ॥పల్ల॥

పరుషోక్తులు నే నాడితి ననుచుఁ
దురంబునకు నై క్రూరుఁడు రాగం
వరభుజ బలుడీ వృషకేతువిక్క
మరునుని బట్టుచు ద్రుంపడె శిరముఁ ॥భయ॥

30. అసావేరి రాగము - ఆదితాళము.

బభ్రువా—ఆసరుగాఁగ బోయితి అవమానకీలిబడి
అకటచెడితిని యేమని నేమన జాలుదునూ
పోటుమాటలని చేటుగ పల్కెను నినువిడనాడె జారిణియనుచూ
వైరణ గపక నరుని గెరితి తారీతి అవమాన కీలబడి ॥అకట॥

31. మాలకంస్ రాగము - ఆదితాళము.

వృషకేతు—పంపుమ తండ్రి బవరమునకు ననువేగా ॥పల్ల॥
పోరున అరినీ కారియు నిడినే శూరుడ నగుదు ధారణీ నీ ॥పల్ల॥
అగ్గలముగాను వెగ్గాల మడఁ అరులగెల్చివత్తు నేను ॥ అనుపల్లవి ॥
అతను శరధార వేరూల నీవుజూడ మరిముదమందగ నలుపూదును
వేడెదా నిను అనికిపోవ అరాతిరాచి నిరాను ప్రూల బిరానచేతు కను
మరణదయా వినుమా వేడెదా వేగననుప వేమువాడ ॥పల్ల॥

32. { వృషకేతు—కల్యాణి రాగము - తిశ్రగతి తాళము. / బభ్రువా—కల్యాణి రాగము - చాప్ తాళము. }

వృషకేతు—భద్రమునీవు భద్రమునీవు బాలకా పదరకు పదరకూ
పొగురడంతు నిన్నునే పోఁసర్ప నిల్వరా ॥భద్ర॥

బభ్రు—చాలు చాలిక వలదు పలుకకు చూడు మార్గణమం పెదరన్
పోవు ప్రాణము దీసినుండియు బొందుమా శరణంబునన్ ॥చా॥

33. హిందుస్తాని తోడి రాగము - త్రిశ్రగతి తాళము.

వృషకే—పలువా నానాశరములచే నీ పొగురడంచెదను కనుగొనరా॥
సమరంబున నిన్ గూలగజేసి యముని విడదికిని నంపింతున్॥

బభ్రు—చాలూ చాలూ

వృష—పోరా క్రూరా

బభ్రు—పోరూన నిల్వర పొందుగ నీదగు పోరిమినార్చెద నీవుగన్

వృష—పలువా నానా శరములచే నీ పొగురడంచెదను కనుగొనరా
వలదూ పొగురూ పలుకుల్ తగదూ॥

బభ్రు—కాసర యీకాండము నీకాయమునన్
కాల్చూనురా నిను జీల్చునురా ॥

34. ఇంగ్లీషు నోటు— శంకరాభరణ రాగము - త్రిశ్రగతి తాళము.

బభ్రు—పోరనీదు పిరికి పలుకులకును వెరవనూ
దురామూనా నీ శిరము దు్రింతు మదిని నమ్ముమూ ॥పో॥

అర్జున—బాలక ప్రాణము బాయకుమా
ఛీ చేరుమ నీదు పురివేగ

కీర్తన—ప్రల్లదంపు పలుకులు సహింప నోపనేనునూ

బభ్రు)—పోరనీదు పిరికి పలుకులకు నెవెరవనూ
దురాపూనా నీ శిరము ద్రుంతు మదిని నమ్ముమూ ||

35. హిందుస్తాని తోడి రాగము - ఆది తాళము.

బభ్రు)—జననీరో కోరెదా నీదయనూ నే ||జ||పల్ల||
జననీరో కోరెదా జననిరో వేడెదా ||జ||౧||
మానసంబున నిను మరువను మాతా
మానక నే సదా నినుదలతును ||౨||

36. పీలు రాగము - ఆదితాళము.

బభ్రు)—నరహరి మాధవ పరమదయాళో
నిరతము నినుమది శరణని వేడెదా ||న|| పల్ల||
పరమ దయాకర పావననామా
కరివరదా ననూ గాంచుమ ప్రీతిని ||న||౧|
కావుము శ్రీహరి కలతలడంచీ
కానను దారిని గతినీవే శ్రీకృష్ణా ||౨||

37. మాంజ్ రాగము-చాపు తాళము.

చిత్రాంగద:—హా దైవామే గతినాకు పతిబాసెను నన్నూ
పతిబాసెను నన్నూ బాసిపోయెనే ||హా||
బవరేము నేలాబడితివా నాథా బాలునిచే నీ—
పాపి బ్రతుకేలనా నేమనుదు నాథా||

38. అనుబంధము.

దుర్బుద్ధి దుస్స్వభావులు:— { చిక్కెను చిక్కెను శిరముయూడ
దక్కెను దక్కెను మాట జాడ
{ నిక్కెనవీనినట్టడవికాడ
గ్రుక్కెచు నుందము యింటినీడ॥

39. పీలు రాగము - రూపక తాళము.

బృ|| భు:---మాధవా శ్రీధవా భూధవా
కావరా వాసవా జనార్ధన వాసవా జనార్ధనా। పల్లి||
జనకుని జంపితిరా పాపీనై తి మనజాలనీక
నీభువి మాధవా వాసవా జనార్ధన వాసవా ||౧||

40. ఝంఝూటి రాగము - రూపక తాళము.

మంగళము.

శ్రీవరా మురాసుర హరా కరుణా భరణా
నిజభక్తభరణ చారు తరుణ శోకహరణ ||శ్రీ||
నీకోమల పదసారస భక్తి దానమునుగా నీ
కైవల్యపద సౌఖ్యము పాలికటముగనుగా
నాకునొసంగు [illegible] శరణుగా నాకీ
వినుతా క[illegible]హితా వేదనుతా ||శ్రీ||